

Den Hollantschen Icarvs

Hazard, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het XIX. Capittel. Verdedinghe van de Schriftuer plaetsen dat de
Heylighen van ons weten.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](#)

HET XIX. CAPITTEL.

Verdedinghe van de Schriftuer-plaet-
sen dat de Heylighen van ons we-
ten.

Hazard. Pag. 86.

W
en leeren nist/ dat de Heylighen alle onse noo-
den wesen in't besonder / maer wel sommighe-
nae den eysch van de sake/ of d' omstandigheid van
den tyde: wy segghen alleen dat sp sovele weten/
of kunnen weten / als Godt of dooz sijn Enghe-
le/ of andersins/ openbaert/waer wij niet en volgh
dat sp alle onse nooden weten in het besonder: Wie
teghenstaende wy segghen / dat sp kennisse hebben
van onse nooden oock in't besonder / ende oock van
onse ghepepsen: want daer sijn menigherleyp andere
middelen / door de welcke sp tot dese kennisse kon-
nen comen/ al-hoe-wel sp de herren dooz haer eygen
selben / ooste kracht niet en dooszien / ende kennens-
beel min leeren wy / dat een Heylighen alleen sond
wetten de nooden van alle menschen: want dat en
is gheensins van noode/ op dat wy hare hulpe en
ghebedt mochten versoeken; 't is ghenoegh / dat
Godt, of dooz sich selben/of e dooz eenighen anderen
middel/ aan haer nu den eenen nootd/ nu den ander-
en openbaert / of laet weten naer advenant dat
nu den eenen mensch / nu den anderen bidt hier op
aerden.

Jaer schoon eenen Heylighen alleen / inist alle de
nooden van alle menschen in het besonder / wat
waert dan? meynt ghp dat dit niet gheschieden kan:
Macroin nist / want hy en soude dacrom niet
alwe-

alwetende zijn ghelyck Godt , daerom en soude hy
gheene kennis hebben van al wat ghepassert is /
noch van al wat toekomende is / noch van al wat
mogelijck is / maer alleen van 't ghene teghen-
woordigh is : waerom en kan Godt het verstaen
van eenen Heylighen soo niet verhessen / dat hy soo-
daniche kennis hebbe / de wylle dese kennisse
niet oneyndigh en is / noch van oneypadeliche din-
ghen ?

Pennius pag. 281. Corn-Hazart is in eene dwalinghe als
hy meynt , dat de kennis van sommighe nooden , ghestel-
tenisse der herten , &c. soude ghenoegh sijn om den Heyligen
te roepen .

Antw. Waer uyt probeert ghy my / dat dit eene
dwalinghe is ?

Pennius. Om de ghebeden te kenses die op de selve tijdt
in verscheydene plaatzen , en somtijds alleen door suchtinghe
des herten gheschieden , wert vereyscht eene ware al-
wetenheit , een absolute , ende oneyndiche kennisse , welc-
ken noch den Enghelen , noch den afghelstorven Heylighen
niet toekomt .

Antw. Ick ben noch verre van overtuight te zijn
van dwalinghe : want 't ghene ghy hier segh / en is
ghen contrarie bewijs / maer alleen een enckel
legghen / dat van u nopt gheprobeert is / ende daer-
om wy bekennen / dat noch aen den Enghelen / noch
aen den Heylighen niet toekomt eene waere alwe-
tentheyt / noch oneyndiche kennisse / maer op loo-
chen noch eeng / dat dit eene oneyndiche kennisse
is / de welche haer alleentlyk uytstreckt tot alle de
teghenwoordiche nooden van alle menschen : want
ghelyck alle die nooden samen ghenomen / niet one-
yndigh en zijn / alsoo en is oock de kennisse der sel-
ber niet oneyndich .

Wat de suchtingen des herten aengaet / die en con-
nen de Heylighen niet sien dooz haer eyghen kracht /
dat is waer / maer hter toe en is mede gheene al-
wetenheit / noch oneyndiche kennisse van noode .
Want al waeren de menschen noch dupsent-mael
meer in't ghetal / soo soude even wel dat ghetal
uitet

Peenius. Dat Hazart statuert, dat de Heylighen kennisse hebben van onse nooden, oock in't besonder, en oock van onse ghepeyzen, ende verborghene ghedachten, doot de openbaringhe Gods, of door sijne Enghelen, of andersins, daer in begaet hy *peritio principij*.

Antw. Neen Peeni, ten is gheen peticio principij als men de sake bewijst/ghelyck ick in mijn Victoria gedaen hebbe/maer dit is/ peticio principij, naer alle bewijzen/ en redenen/ eben wel by 't sijne te blijven/ gelijk ghy over al doet.

Peenius In de H. Schrift en wordt nergens kennisse der verborghene dinghen den Heylighen toegheschreven.

Antw. Dit wordt toegheschreven/ aen Petrus, aen Paulus, aen Samuel, ende andere / soo wy hier voorn ghesien hebben.

Indien ghy seght dit en waeren gheene afgesloten Heylighen: 't is waer / maer de wijle / ghelyden u hier op sondeert / datmen den Heylighen vergheefx aentroept / om dat sy van ons niet en weten / soo gheben wy u verscheden middelen up Schrifture / ende oock verscheden exemplen/ soop de welche sy connen weten / ende oock niet er datt weten van onse satken / om te thoonen/ datmen har niet te vergheefx en aeuroppt.

Peenius. Hier loopt ghy aen teghen den Paus Gregorius, de welcke dese maniere van kennisse door opebaringhe verwerpt.

Antw. Dit selve argument hebi ghy boven hyder gheroert / daer ick dit oock hebbe beantwoort/ ende ghezeigt dat Gregorius dit ghecert heeft niet als Paus, ofte als een leer-stuck dat noodstaetelijck moet aengheuenomen worden / maer als een opinie van eenen besonderen Leeraer. Daer-en tusschen/ en neemt Gregorius niet alle kennisse weg van den Heylighen/ racckende de dinghen/ die hier omgaen op aerden: Want hy is van opinie/ datse sien in het Godlyck wesen vanden beginne haerder saligheyt/ 't ghene haer aengaet.

Peenius.

Peenius. Of den Paus heeft hier ghedwaelt, of Cor. Hazart dwaelt,

Antw. Gheen van heeden / want Gregorius, en heeft niet ghesproken / als Paus, ende Cor. Hazart, trecke sijn argumenten up't de Schrifture / om te bevestighen 't ghene hy geseyt heeft / ende hy hout het hier in / oock niet Gregorius, dat de Heiligen niet gantschelijck beroost en sijn vande kennisse onser sacken.

Peenius. Indien de Heylghen om onse nooden, oock in't vyander, en oock onse ghepeyzen, te weten, nieuwe openbaring van noode hebben, waerom seght dan de Roomsche Kerke soo vrymoedighlyck tot alle Heylghen, bidt voor ons, ende en begheert niet somtijds van Godt, dat hy onse ghebeden aen haer wil openbaren?

Antw. Wy en moeten geen mate stellen aen Godt/ inde van hem niter begheeren / dat hy onse ghebeden aen den Heylghen wil openbaren / want daer sijn andre middelen / van Augustino oock voorghestelt/ ende in Schrifture up'tghedrukt / dooz de welcke de Heylghen onse ghebeden kunnen weten / 't zy dat se die weten door het aenschouwen Godts / 't zy dooz tene nieuwe openbaringhe / 't zy dooz het verhael der Enghelen / 't zy dooz het verhael van de sterrende menschen / 't zy dooz de gheheugenisse die sy mede ghedraghen hebben naer 't ander leven / van onse nooden / die sy selve hebben ghesien, ende soo seght de Roomsche Kerke vry-moedighlyck tot alle Heylghen: Bide voor ons, om dat sy kan thoonen up't de Schrifture (soo wy hier nae sullen sien) dat de Heylghen in't ander leven / 't zy dooz den eenen andel / 't zy dooz den anderen / kennisse hebben van 't ghene haer omgaet op aerdien.

Peenius. Daer-en-boven wat reden is'er wacrom de Heylghen nu worden aengheroopen, daerse niet en sijn aengheopen gheweest, voor de komste Christi?

Antw. De reden heb ick boven gheseyt / als wy handelen vanden rycker Brasser.

Peenius. Op dit argument van Bellarmyn lib. 1 de beat. Sunt. Cap. 20. selve voorghestelt, en heeft hy niets gheantwoort,

Antw. Leest Bellarmyn op de voorzeyde plaatse dat
sult ghy de antwoorde binden. Siet hier sijne eggyn
woorden: Ick antwoorde, segt hy / dat aen de Vaders in
't voorburgh niet ordinaerlijck veropenbaert wiert, wat hier
omginck; om datse niet Saligh en waren: Want toe een
volmaecke Saligheyt behoort, te weten die dingen, die hier
aengaen, ende naemelyck die sy doen tot eere, ende glorie
Godts. Daer-en-boven, om dat de Heyligen in 't voorburgh
soo gheene sorghen en droeghen van onse saken, ende wel
voorghestelt waren aan de Kerk, ghelyck nu de Heyligen
in den Hemel, soo wy boven ghetooten hebben, ende open-
lyck uyt de Goddelijke Schriften uytgebreyt.

Peenius. Indien den Heyligen door openbaringe beden-
wierden de particuliere ghebeden, nooden, en swangheden,
der ghener die haer aenroepen, soo en maghmen niet geloo-
looven, dat sy kennisse hebben van onse saken, ten wile hiervan
blycke, dat het Godt belieft soodaniche openbaringhe an-
haer te doen.

Antw. Dat het hem bestelt blijcket npt de Schrif-
tuer-plaetsen / van my voorghestelt in mijn Victoria
van pag. 87. tot 94. Wy sullen eens hoozen / dat
handelyck dat ghy hier-nae de selve sult wedre-
ghen.

Peenius. pag. 282. Indien de Heyligen niet en weten de
nooden van alle menschen, maar dat Godt aen haer, munden
eenen noodt, nu den anderen openbaert, of laet weten, soo
en magh niemand haer aenroepen, dan die te voren dese
openbaringhe heeft, dat de Heyligen meer van sijne ghe-
gentheyt weten, dan van andere.

Antw. Magh de Heyligen ntemant aenroepen
dan die te voren soo een openbaringhe heeft: want
om niet? waer staet dat ghescreuen: want 't eu is
u niet gheozlost allegh te segghen wat ghy wille/ sou-
der bewijzen.

Peenius. Die aengheroepen worden als Middelaers, tuis-
schen Godt, ende de menschen, die en moeten onse gebeten
van Godt niet gheopenbaert worden, maar veel meer moe-
ten sy selve onse ghebeden door haer selyen horen, ende die
Godt voordraghen.

Antw. *Dit wort enckelijck gheseyt sonder bewij-*

sen / ergo 't wort geloochent.

Peenius. Hazart legte pag. 87. dit en verdient geene antwoorde, te weten, dat de wijdde van plaeften tusschen beyde so groot is, dat wy daer door van malkanders affairen, en noolen, noch door boden, noch door brieven, noch op ee-
righe andere wijsen jet sekerlijcks en kunnen weten. Weder-
om 't ghene Joannes Calvyn seght lib. 3. *Instit. Cap. 20 §. 24.* Wie heeft ons gheopenbaert, dat de Heylighen, soo langhe
ooren hebben, als dat die souden kunnen tot onse stemmen
strekken? en soo scherplichtige oogen, dat sy souden kon-
nen over onsen noodd de wacht houden? Waerom doch
verdient dit gheene antwoerde?

Antw. *Praeght ghp waerom? Om dat het een*
so prachten is / van de Heylighen / die nu verlost
*sijn van 't Uichaeem / te spreken / als of sy noch oo-
ten mochten hebben om 't hoozen / en ooghen om te*
sien; of / dat 't gheenen anderen middel waer / om
met haer te handelen / dan ghetrouwken doet onder
de menschen / dat is / dooz Brieven, en Boden: ende
dacroun houde ich dit meer voor scheldinghen dan
bistandighe redenen.

Peenius. Dit is niet anders als enckele verkeertheyt, en
lust om qualyck te spreken.

Antw. *Waerom doch?*

Peenius. Noch Calvynus, noch eenigh verstan ligh men-
sche, heeft oyt van den levenden, veel min van den afghestor-
ven Heylighen, schandelijck, oneerlijck, ofte onbetaemlyck
gesproken. Corn. Hazart, schelt, en lastert veel meer selye,
dat hy acht, dat in dese spreuken jet voorghebracht weyt,
tot scheldinghe of lasteringhe der Heylighen.

Antw. *Wat seght gg Peeni, dat Calvynus, noch han-
den levenden, veel min van de afghestoryen Heylighen,*
*schandelijck / oneerlijck / of onbetaemlyck ghespro-
ken en heeft? wel hoe? heft ghp dan alle schamte*
verlozen?

Seght Calvyn nter lib. 3. *Instit. 14. 11.* Dat Abraham,
den Vader van alle ghelooibighen / eenighen tijt de af-
goden ghdient heeft? waer staet dat? is dit niet oube-
taemlyck booz soo renen treffelijcke Patriarch? Seght

Gg

hp

hy niet lib. 3. C. 2. §. 31. Dat Sara door begheerte de loofden Saets, haer dienstmaeght by haren man heeft geleget ende dat sy hier in menighsins heeft gesondight? Was dan Sara een koppeleresse / ende Abraham eenen overspelder?

Heght hy niet ibidem, dat Rebecca de waerheit Godt heeft vervalscht met menigherley bedrogh, ende liet, ende de beloete Godts, soo veel als in haer was; weghe genomen, de selve tot spot makende? Is dit niet schandelijck gesproken van soo enue Heiliche Drouwe?

Heght hy niet Harm. Luc. 1. 14. edit. lat. Men moet niet seer arbeyden de Maghet Maria te verschoonen van alle faute: als sy leyde tot den Enghiel: *Hoe sal dat gheschieden wyle ick gheuen man en kenne?*

Heght hy niet in Iohann. 20. 11. 12. &c. dat de Supericie alleen, die Drouwen/ de welche bleven weinen by 't graf Christi, daer hylet & jaet dat eene grove affiche haer hadde verblint? Waer staet dat gheschieden? **Heght hy niet in Actior. 21. 23. edit. Gall.** Dat Paulus ten heiloste heeft gedaen/ niet uyt sijn eygen consciencie, maer ten respecte van die, de welche hy in hare dwalinghe wilde verdraghen? Is dit niet eerlijck ghesproken van een Apostel / dat hy niet alleen de andere in hare dwalinghen wilde verdragenhaer/maer oock daer toe occasie gaf / ende haer schijde / niet seig te doen in ghen sijn eygen consciencie?

Heght hy niet in Att. 15. 37. Wat eene grote hoerdijc is het van Barnabas gheweest, dat hyden raedt Paulus so hartneckelyck verstooten heeft? ende op den anderen kant, soude men van Paulus meerder beleeftheyt konnen vereyschen, om dat hy dese faute, aen sijnen getrouwena meehelper niet vergheven en heeft.

Dit zy genoegh / want ten waer noch geen eynde / indien ick voor den dagh wilde brenghen de scheldinghen die hy upghe spoghen heeft teghen de baorzaeunste H. H. Onse-Vaders/ ghelyck als hy onder anderen seght lib. 3. Inst. C. 5. §. 10. dat Augustinus den wensch / ofte bede van syne Moeder Monica dat hy haer naer hare doot / wilde gheachtigt hou sen aenden Autaer / niet en heeft gheproeft nor den regt!

teghel vande Schrifture / maer vnt eene natuerliche affectie van andere den selven heest wullen toegestemt hebben. Et.

Hier hebt ghy dan Abraham van Calvino voorghestelt als eenen afgodist, ende eenen Over-speelder: Gh'hebt Sara, als eene Koppelerse: Gh'hebt Rebecca, als eene die de beloste Godts tot spot heest ghemacht. Gh'hebt de dyp Drouwen op 't graf als Superstitieuse, ende verblindt door grove affectie: Gh'hebt Barnabas, als hooveerdigh / en hartnechtigh: Gh'hebt Paulus, als eenen onbeleefden, ende toelater van dwalinghen Et. en seght ghy dat Calvinus nopt de Heylighen ghelaftert en heeft: ofte indien ghy reuighen middel vindt / om dit al te verschoonen; soo sal ica u van dies noot synde / noch een ander lyste voorstellen/ die wat grover sal linden.

Wat do scheldinghen aengaet die hy upghespo-
ghen heeft teghen de levende / namelijck de Pausen
van Roomen / Cardinaelen / ende andere Gheestelijcke hept / noemende de selve nu Ezels, dan Vleesch-
houers, dan bottericken Et. han een jeder nae sien in
syne Institutionen.

Toout my nu / waer dat ick ghelaftet hebbe.

Peenius pag. 238. Hoe sult ghy u kunnen bevrijden van Sacilegie, ende Gods-lasteringhe, de wijle ghy den Heyli-
ghen toelchrijst, kennisse van onse nooden oock in't bysonder, en-
da oock van onse ghepeyzen pag. 74. Want dese kennisse, en
doortondinghe des herten, ende der ghedachten, is Godt
alleen eygen, ende en komt gheen creature toe buyten Go't,
't zy natuerlyck, 't zy door een gheluck saligh ghesichte, ofte an-
derswant Godt seght uytdrikkelyck, dat hy sijne eere geen
anderen gheven wil. Es. 42. 8.

Anw. Hoe moeten de verstandighe hier gelachhen
hebben / als sp dit hebben ghelesen ! Hazart lastert/
om dat hy seght dat de Heylighen onse nooden we-
staan't besonder / ende oure ghepeyzen door open-
baringhe Godts. Ter contrarien sp hebben gedachte-
sonder twijfsel / Peenius lastert / ende negiert acilie-
gie, om dat hy kampet teghen die klare Schriftuer-
plaets / daer gheseyt wort / dat Petrus aen Ananias,

Gg 2

ende

ende sijn hups-Drouwe heeft weten te segghen wa
bedzogh sy hadden in het gemoet/soo moest dan Gott
aen hem gheopenbaert hebben wat dese twee in
haer ghemoeit hadden ; daerom nochtaus en ga
Godt aen Petrus sijn eere niet over / want hy en dor
hem hare ghedachten niet sien in't herte / maar hy
openbaerde aen Petrus, jae schoon Petrus de gedachte
ten hadde gesien door de kracht Godis/ ende boven
natuerlyck licht / daerom en soude Godt even wel
hem niet mede-ghedeelt hebben de eere / die hem als
leen toekomt / want schoon de Schristus seggh
dat Godt alleen de herten doosiet niet er daer / hier
niet en volghet niet / dat dit van hem niet en kan
mede-ghedeelt worden aen d'Heylighen.

Peenius. 'T en is gheen bestandiche reden, die gy voor
brengt legghende : Wie isser soo onervaren, die niet et
weet de wydde der plaatzen niet beletten en kan, dat de ge
sten oock dinghen weten, ende verstaen sonder brieren, el
boden. die verre van haer geleghen sijn?

Antw. Toont my / dat dese reden niet bestandig
en is.

Peenius. Wie is'er soo onervaren, dat de wydde der plaat
sen ons belet, dat wy onse ghebeden niet en kunnen tot haer
begrijp in den Hemel opbrenghen? en dat ly in den Hemel
niet en kunnen verstaen, de ghebeden, die op aerden goden
worden?

Antw. Hiet ghy wel / bevinde lest : hier-mede
is mijne reden gantschelyck te niet/ ende in duggen
ghewallen : Want Peccius seght / dat onse ghebeden
van den Heylighen in den Hemel niet en kunnen
verstaen worden / ende Hazart seyde dat jae / om dat
de Heylighen nu geesten sijn / de welcke verlost we
sende van het swaer Liehaem / niet en kunnen behel
worden van eenighe Lichamelijke plaatzen ; obes
sulcx dat dit argument niet en deugt / daer is eene
wydde van Lichamelijke plaatzen tusschen ons, ende den
Heylighen, ergo de Heylighen en kunnen, om dese oorsake,
onse ghebeden niet verstaen. Om dese reden te niete te
doen / soo seght Peenius hier teghen / de Heylighen en
kennen onse ghebeden niet verstaen, dat is sooo veel ghe

sopt / als of ghy reden inbrenghet / ofte niet / wpt la-
ten die daer / ende blijben hy 't onse / dat de Heyligen
onse ghebeden niet en kunnen verstaen , dit sijn inder
waerheyt weder-legginghen / met de welcke men
loeng / en mueren soude ter aerden werpen.

Peenius. Iae wie is soo stout , op dat ick niet en segghe
soo Go sloos , die sigh derft insteken in 't genc hy niet gesien
otghoort en heeft?

Anw. Dat en vraghtuen u niet : maar men
vraught van u hier / of dit wel volght : Daer is eene
grote wijdde der lichaemelycke plaeften tusschen ons, ende
de Heyligen, ergo de Heyligen die nu geene Lichamen meer
cahebben, maer geesten sijn, worden door die Lichaemlycke
plaeften beleedt, onse ghebeden te hoo'en ? Item men
vraught u / of dit wel volght : De Heyligen en kunnen
onse ghebeden niet weten, noch door brieven , noch door
boden. Ergo sy en wetense absolutelijck niet?

Item : men vraeght u / of dit wel volght : De Hey-
ligen en hebben noch langhe ooren , noch scherplichtighe
oghen, Ergo de Heyligen en weten onse ghebeden niet?

Dit zijn u. l. eng. n argumenten / maeckt die eens
goet in forma syllogistica, is' dat ghy kondt / en toont
ten minsten / dat gp een goet Philosooph zyt / als gg
niet en kont upr. geben hoor een goet Theologant.

Barenboven / wat isser spottelijcker / als te vra-
ghen : Wie is soo stout die sich derft in-steken in't ghene hy
niet gesien, ofte ghehoort heeft? Want ick sal vragen :
hoe is Peenius so stout / sich in te steken in eenighe
disputen van Christo, die hy nopt ghesien heeft: seght
hy : iek hebb'er van ghehoort upr de Schrifture : soo
hebb'en wpt oock ghehoort upr de selve Schrifture van
de wetenschap der Heyligen.

Peenius. Wie isser soo stout dat hy derft verdich-
ten menigherley middelen , door de Welcke de afgestorven
Heyligen tot kennisse van onse bysondere nooden, ende ghe-
pissen gheraeken daer de Heyliche Schrift niet van en
spreekt?

Anw. Hoe is Peenius soo stout / dat hy soo open-
lijc derft iteghen / dat van dese middelen / de H.

Gg 3

Schrift

Schrifft niet en spreekt **z.** Hoe hebben dan Moyses
de Elias Matth. 17. 3. In't ander leven gheweten / dat
Christus was op den bergh Thabor, ten zp/ dooz
van dese middelen **z.** ofte soo niet **z.** gheest my noch
eenen anderen / en ich sal hem gherne aribord
en stellen by de reste. Hoe hebben de Apostelen, ende
Propheten, Enghels, ende H. H. Martelaeren in den hemel
gheweten / Apoe 18. 20. dat Babylon was te nere ghe-
daen / Et. **z.** ten zp door het aen-bringen / ofte uytro-
pen des Engels **z.** staet de sen middel niet klaer in Schrif-
ture **z.** hoe weten de Enghelen de bekeringe des ion-
darts **z.** die sy self niet ghesien hebben Lue. 15. 10. sou-
tck boven in't lanck / ende breekt hebbt gherhoort /
Hoe wisten de Heylighen des heimels Apoc. 6. 10. dat
haere verbolghers noch leefden op arde **z.** Hoe wiss
Petrus, dat Ananias wat anders in't ghemoeit hadde
ende wat anders in den mond / ten zp door de open-
baeringhe Godts **z.** Siet de reste in myn Victonie van
Rom en, staet dit niet klaer in Schrifture **z.** Is't nu
wel moghelyck / dat de Heylighen dese wetenschap
ghehadt hebben / sonder eenighe middelen **z.** tig staet
dat neen **z.** Indien der dan eenighe andere middelen
zijn / behalven de ghene / die wy u voortstellen / als
naamelijk het aen-bringen / ofte uytro-pen des Engels
Apoc. 18. 2. De openbaeringe Godts, 1. Sam. 9. 15. stelt ons
die middelen voor / ende wy sullen se aen-nemen: in
dan sult ghy noch moeren vragen van Augustino, hoe
hy soo stout is geweest van middelen voor te stellen
door de welcke de Heylighen kennis kryghen van
onse dinghen.

Peenius. Indien waer Corn. Hazart soo plomp,
ofte liever soo verkeert niet en waere gheweest, en
't ghene Calvijn gheseght heeft, om met de superflui-
tieuse menschen des Pausdoms te schertsen, en haete
afgoderye, die sy pleghen met den Heylighen aan te
roepen, door te strijcken, hy dat op den Heylighen
gaet duyden.

Antw. **'t I**s aan de gheheele wereld wel bekent
dat

dat nemandt beter de konste gheweten en heest van scherten, en door-strijcken, namelyck de H. H. Oudt-vaders als Joannes Calvyn. Maer dit en moest hy in dese materie niet doen / om dat hy / met al sijn verstand / 't welck hy meest laet blycken in schertsen, en door-strijcken, en uytroepen, en bulderen noch seimant van de Ghereformeerde, machtigh en is te bewijzen / dat onse aenroeping der Heilighen/ of supersticie is / of sgoderye, of ketterye.

Peenius. Calvijn dese ketterye bestraffende, en heeft den Heilighen niet ghescholden.

Antw. Is dit den Heilighen al schertsende niet schelden/ wanneer men van haer vraeght/ of-se lange ooren hebben/ en scherplichtighe oogen, daer men wel verseectert is / dat sy van haere lichaemen verlost zyn: ende dat onse leeringhe/ aengaende de wetenschap der Heilighen/ gheen ketterpe en is/ maer blachlyck upgtreden in de Schrifture.

Peenius. Calvijn en heeft in der daedt van haer niet anders gheseyt, als 't ghene certijds van Augustinus *de cura pro mortuis cap. 15.* is gheaffirmeert, ende daer nae van Gratianus *13. q. 5. de mortuis, C. fatendum* is gheaprobeert, 'namelicke; dat de dooden niet in weet de dingen, die hier van den levenden ghedaen worden.

Antw. Voor eerst / is dit al schertsende vraghen / of de Heilighen lange ooren, en scherplichtighe oogen hebben/ ghelyck Calvyn doet?

Ten tweeden/ Icht en weet niet met wat consciencie dat ghy hier tot Calvyns beweiringhe hebt durven int-hangen de woorden van Augustinus, ende uyt hem Gratianus; woorden / die ghy gaantschelyck verkort / ende gheracpbaeckt hebt: Op dat de Ghemeente nu si: / wat gheloof men u geben moet inde curatien van de Oudt-vaders / soo stelle ict voor den heelen discours van Augustinus *de cura pro mortuis cap. 15.* dat is/ de selve plaets die ghy citeert. Soo spreekt hy dan: Men moet bekennen, dat de dooden niet en weten wat hier

om-gaet, dat sg / seght Gratianus in sijn op-schijf /
haer eygen selven, 't welch klaerlyck blijkt dat al dat
Ghene dat Augustinus daer nae seght; maer, syph
als 't nu gheschiedt, men moet bekennen, dat sy het daerne
hooren van die, die welcke stervende van hier tot haer toe gaan.
Niet altemael, maer 't ghene haer toe-ghelaten wordt tekenen
te gheven, die men toe-laet oock 't selve ghegadighe
zijn, ende die het toe-behoort te weten, aan den welcken
men toe-laet die dinghen te kennen te gheven. De dooden
kennen oock jets hooren van 't ghene hier om gaet, door de
Enghelen, die by ons zijn, soo het Godt vonnist dat jedera
haer moet weten. De gheesten der dooden kunnen oock re
ten 't ghene hier om gaet door de openbaeringhe van den
gheest Godts, namelyck dinghen die het haer nootschick
is te weten; niet allen het voorgaend, ofte het tegewo
ordigh, maer oock h. t toekomende. Gelijck niet alle menschen,
maer de Propheten wisten als sy hier leefden, niet alte
mael, maer 't weleke de Vooisichtigeydt Godts vossche
dat aen haer moet veropenbaert worden: Datter oock van de
dooden eenighe tot de levende worden ghesonden, gelijck
ter contrarien uyt de levende Paulus is ghevoert ghescreuen
't Paradijs, ghetuyght ons de H. Schrift.

Wat seght ghy nu Peen, moet ghy niet bekennen/
dat ghe bedroghen hebt? aenghesten dat Augustinus
in de plaatse van te segghen/ dat de dooden van ons
niet en weten/ ter contrarien verschepden middelin
booz-stelt/ dooz de welcke sp't weten/ en dat lop
hier in prechys niet heim over-een-komen? Gaet nu
uwen schertsenden Calvyn noch verschoonen/ met
den leevenden Augustinus.

Peenius. Ghelyck Elias I. Reg. 18.27. niet den Baal,
maer Baals-dienars bespotte, ende Elias 44.12.
ende 4.7. het spitse van sijne jockerye nieten schoot
op den Afgoden, maer op den Afgoden-dienars,
alsoo is 't dat Calvynus niet met den Heylighen, niet
met den Papisten schertst, ende lacht.

Aniw. Wat seght ghy / dat Elias, ende Elias niet de
Afgoden selve niet ghespot en gehaben? Wat is dan
dit?

drie segghen? Dwen Godt sit misschien ergheng in
ten herberghe / ofte hy regst / of hy slaept / ghelyck
Elias seyde? wat is te segghen: Sy en weten niet, noch
ly en verstaen niet, &c. ghelyck Esaias seght Cap. 44. v. 9.
Is dit niet openlyck geseyt van den Asgoden selve?

Daer en boven Elias, ende Esaias hadden reden om
te spotten/om dat het bleeck dat het afgoderpe was,
met Calvyn, die komt spotten met een sake / van de
weltie / hy / noch de sijne / opt met een tittelken al-
ken/ hebben konnen bewijzen dat het afgodisch is.

Een anderen / ghy most ons overtuughen dat Io-
annes Calvyn, een Propheet is geweest/ gesonden van
Godt/ ghelyck Elias, ende Esaias, dan sullen wyp hem
hschertsen/ en lacchen geern bergheven.

Maer wie heeft hem de macht ghegheven om te
spotten met een sake / die hy selfs niet en verstaet/
ende gelijk sovnigh is aen de Schrifture/ ende HH.
Our-Vaders / soo wyp nu / namelijck upt Augustino
ghehoort hebben?

Peenus. Maer dese scheldinghe overslaende, laet ons hoo-
ten de bewijzen selve, dat de aghistoryene Heylighen weten
wat hier ommegaet onder de menschen.

Anw. Men moeten gheene scheldinge overslaen/
daer gheene ghewest is / of indien ghy myn seggen
van de kennisse ouser nooden / die de Heiligen heb-
ben / wile doen passieren voor scheldinge / soo neemt
het eerst op Augustinus, want ick sal liever dooz't
selve witz passieren met desen Heiligen/ende schryp-
tunigheten leerrart / sae de ghetrouwste ghetuyghe der
oukhey, soo uwen Calvyn hem noemt/ als het te hou-
den niet u / ende uwgh ghelycke. Laet ons nu hoo-
ten wat er te segghen valt teghen mijne bewijzen.

Peenus. De kennisse der Heylighen en wort geensins ge-
leent in die elf van hem geciteerde Schriftuer plaatlen, welc-
ke dese zijn: Matth. 17. 3. Ef. 6. 16. Apoc. 18. 20. Luc. 15. 10.
ende 16. 28. Apoc. 6. 20. ende 8. 3. Act. 5. 3. Ezech. 8. 1. Act.
7. 36. ende 9. 4.

Anw. Dese Schriftuer plaatlen / sijn heel ver-
schepden van malkanderen / ende hebben verschep-
den opricht: Want de seuen eerste / dienen om te be-

G G 5

Wijzen/

wijzen / dat de Heylighen niet 'er daet van onse
ten: de bier andere stellen de manieren vooz/dooz
de welche sy het kounen weten. Hier dan toe dat ge
elckin 't besonder opneemt / ende beantwoort beh
gens het op'sicht / dat ich hebbe vooz ghehad.

Peenius. Men moet ondericheyt maken tusschen een ex
traordinare revelatie, ofte openbaringhe, ende een ordinare
kennisse, ofte wetenschap.

Antw. Hier beghint ghp alreede (ghelycch Hulius
ock gedaen heeft) de ozden te verkeeren; want ghp
spreekt vande maniere, eer ghp de sake selve aengt
raectt heft. Eerst moeten de seuen eerste Schrif
tuer-plaetsen beantwoort wozden / ende ghozoont
dat de wetenschap der Heylighen / dat is / de sake sel
ve, daer niet bevestight en wort / daer naer inde drie
andere / moetmen sien / wat'er ghesoep wozt van
de maniere.

Peenius. Of wy schoon toestonden, dat sommige die
ghen in 't particulier uyt de Godlycke openbaringe den Hey
lighen bekent wierden, ghelycch de Prophete Elias hier op
aerde noch levende, door Godlycke openbaringhe wiste na
Gehazi scyde, en dede. 2. Reg. 5. 26. en konde heymelick
bekent maken aan den Coninck Israels alle de woorden, die
den Coninck van Syrien in sijn binneste sla-p-kamer sprack
2. Reg. 6. 12. ghelycch oock Petrus wiste te kenaen de ghe
veynstheyt van Ananias, ende Sapphyra Act. 5. 3. Waa toe
ock ghebracht mach werden dat Moyses gheweten heeft
dat Christus was op den Bergh Matth. 17. 3. ende 't ghene
Ezechiel. 8. 1. in een ghesichtre ghesien heeft wat'er te Jero
salem omgingh: En wat van soodanighe openbaringhe in
de Apocalyptische ghesichten meer ghewaeght wort: Mat
daer uyt een kan niet besloten worden, dat de Heylighen or
dinare kennisse hebben van 't ghene op aerdien gheschuet, ca
de van onse besondere nooden, en swarigheden.

Antw. Icht dacht wel / datmen mijne elf Schrif
tuer-plaetsen niet en soude kunnen beantwoorden/
ten zy alleg menghelende onder malstander / ghe
lycch ghp hier doet; want ghp menghelt de sake selve,
niet de maniere, en de maniere, niet de sake: Eerst moet
men wop undersoecken / of de Schrifsture ong'leem
bar

dat de heylighen in't ander leven van onse saecken
mer'ct daer kennisse hebben / ende daer naer of dit
geschiet dooz eenne ordinaris, ofte extraordinaris open-
baringe Godts / want dit is de maniere alleen / op
de welche sp het weten / of kunnen weten: Eer wyp
daer toe komen / soo moet ghy eerst antwoorden
op dit argument / op't welck D. Hulsius nopt en heeft
kennen antwoorden in forma, ende is dit:

blo, ses, ende Elias (want ghy wilt hebben / dat hy
ghestorzen zy) hebben in't ander leven besondere
wetenschap ghehadt van de komste Christi op den
Bergh Thabor / ende van sijn aenstaende lyden/
Math. 7. 3. Abraham, ende Israel, volgeng den text van
vlien Bybel, die in praesenti spraeckte) hebben kennisse
gehadt vande hoogheden der Joden *Isaie 63. 16.* De
Engelen / de Martelaren / de Apostelen / ende Pro-
pheten / hebben in den Hemel besondere kennisse ge-
hadt vande destruktie van Babylon, van haere hoere-
rie / weelde / ende kostelijcke waeren *Apoc. 18. 20.* De
Engelen hebben kennisse in den Hemel van de be-
keringhe eens sondaers in't besonder *Luc. 15. 10.* De
martelaren hebben kennisse ghehadt / dat hare ver-
volgers noch leefden op aerde: *Apoc. 6. 10.* Alle de in-
woonders des Hemels / die by den throon Godts
stonden / hebben ghehoort / gesien / ofte verstaen / de
ghedaden aller gheloovighen / de welche ofte van
Christo, ofte van een geschapen Engel wierden op-
ghoraghen aen Godt *Apoc. 8. 3.*

Maer Moyses, Elias, Abraham, Israel, de Martela-
ren / Propheten / Apostelen / ende inwoonders des
Hemels die by den throon stonden / sijn allegaet af-
ghestorvene Heylighen.

Ergo de aghestorvene Heyligen / hebben in't an-
der leben besondere kennisse van besondere dingen /
die hier omgaen op aerde.

Ontdoer eens desen knoop in forma, ist dat ghy
kont / sonder nu noch te spreken haende maniere, op de
welcke sp 't weten / 't zy extraordinaris, of ordinaris, of
sing / of soo / dat sullen wyp daernae sien; eerst van
de sake selve ghedisputeert / ende dit voorgaende ar-
guiment

Gument eeng beantwoort; want Hulsus en heeft het nopt kunnen doen. De eerste voorstellinge is klaer mit Schrifture/de tweede en mach itemant loochenen / soo staet dan de consequentie vast; of coont mit contrarie / met Nego, concedo , distinguo . Hier Peen die streeck moet ghy houden / de welche D. Hulius nopt en durben houden / om dat hy wel sagh dat hy hier tot over't hoofd in't net soude geraken/ende soo wanneer dat hy se heeft wille honden/dan heeft hy eenen schandelycken mis-slagh gedaen inde Philosophie/ segghende Nego consequens.

Peenius pag 258. Elisa en hadde gheen kennisse van't gene die Sunamitische Vrouwe was overgekomen. n 2 Reg 4:7 bare Zie e. se ziet hy, is in haer bitterlijek bedroeft, ende daer heeft het voor my verborghen. Soo en openbaert God oock de Heylige in den Hemel niet alle dingen, maer sommige alleen.

Antw. Wat noot hier die consequentie te malkien segghesien dat ghy wel wist / dat ich te boven geseyt hadde / ende toeghestent / dat God niet alle dingen, maer sommige alleen, naer de gelegenheden van tijt / ende personen / openbaert aan de Heylighen en naer al dit / en sijt ghy niet machtig te bewijzen / dat Godt een eenen Heylighen alleen / niet en kan de wetenschap gheven van alles wat'er omgaat op aerden/want dan en soude die kennisse noch niet oepnuldigh / ofste onbepaelt sijn / om dat de doorwoordingen niet oneindig en sijn in't getal/noch onbepaelt.

Peenius. Dien volghende uyt de extraordinaire openbaaring ghe veler dinghen aan de mensche hier op aerden, kan niet besloten worden, dat de Heylighen in den Hemel weien alle onse nooden, particuliere ghebeden, en sichtinghen.

Antw. Wat segghen wy mede. Maer watcom neemt ghy't alleen op de openbaringhen/ die acht menschen hier op aerden gheschiede sijn / dit racht alleen de maniere ; waer blijft de wetenschap van Moyses, Elias, Abraham, Israel, van de Martelaren, Propheten, Apostelen, ende alle de Heyligen die by den thronen Gods stonden . Dese moet eerst om bierre geschooten worden/met de wederlegginge van't argument hierboven van my ghestelt / in wettiche forme. Wy

en leeren dan niet / dat de aghestoivene Heylighen wetenschap hebben van alle ouse nooden/maer wel van sommighe / nae den eysch / ghelegenthept / ende omstandighept vande sake/ tijt/ ende personen.

Pecenius. Maer hier rechts te voren hebben wy gethouwt dat de kennis van sommighe hooeden niet ghenoegh en is; om daer op te fonderen de aenroepinghe der Heylighen.

Antw. **T**is wel gheseyt/ maar niet behouwt. Icht loochet her dan?

Pecenius. Dese slotreden en deugt niet de weleke ghy maect *a minori ad maius* in deser voeghen: Aenghesien dat sterfliche menschen, noch beswaert wselende met haer Lichaem, door de openbaringhe Godts doortien hebben de herten der menschen, nae dat de sake, tijt, ende personen verlychten, veel meer ghebeurt dat, aen de aghestoivene Heylighen, di nu verlost sijn van 't swaer, end grot pack haerder Lichaemen, datse nae de omstandigheyt vande sake, tijt, ende persoouen, door de bysondere openbaringhe Godts, de herten der menschen doortien.

Antw. **G**hy spreeckt hter wederom / vande maniere, dat is / vande kennis der herten, ende bysondere openbaringhe, eer gy beantwoort hebt myne Schryfuer. plaeften raekende de sake selve, dat is / de wetenschap/dit Moyses, Elias, de Apostelen, Propheten Et. gehadt hebben / wat seght hter van? Doch de wylle ghy wilt voortgaen in alle gelegenheit onder malhanderen / soo bewijst my dan / dat dese ingue voergaende slot-reeden niet en bestaet.

Pecenius. Ghy sout voorsichtiger spreken, indien ghy leyde, dat Godt somtijts aen syne dienaers extraordinaerlyck heeft bekent ghemaect de ghedachten, ende het inwendigh voornemen der menschen, in plaeften van niet duysteilyck te segghen, dat Godt haer soude mede-ghedeelt hebben de gave van eens anders herte te doortien, oste doorgonden.

Antw. **V**at en hebbe ick niet eens ghedacht soo te stagen/ofte soo sae/toont my dese woordien in myne vidorie, daer ick segghe dat Godt, die gave, haer soude mede-gedeelt hebben ende genomen / en ichou ick had' ei geseyt/daer en was niet een hapz aen misseyp: **V**at sien de Engels malkanders gedachte natuerlych; waerom

waerom en kan Godt niet maken / dat de Heylighen
onse ghedachten sien / door een boven-natureln
licht ?

Doch laet ons soo spreken / ghelyck ghy hier
epscht / en laet ons spreken / ghelyck ghy seght
Costerus doet / hier mede en is noch niet ghetoont,
dat myne slot-reeden niet en deught.

Peenius pag. 286. Indien den Heylighen niet bekent es
werden die dinghen, die op aerde gheschieden , op die wi-
se , als aen den leyendighen af-wesliche bekent ghemaeckt
worden , soo en can gheen vergelyckinghe ghemaeckt
worden tusschen de openbaringhe die aen den leyendighen
gheschiedt is , ende die aen den afghestorvenen gheschieden
soude.

Antw. Siet ghy nu niet claeer voor de oogh / dat
Peenius gheduerich blijft switeren op de Wijse alsten/
en dat hy niet en komt tot de sake selve ? wel aendam/
wp segghen dat aen de afghestorvenen Heylighen
onse inwendiche voornemens van Godt (sier nu spreke
ich ghelyck ghy wilt hebben) gheopenbaert wopen/
ghelyck dat gheschideit is aen den leyendighen ; so
bestaet tot noch toe myne slot-reeden :

Peenius. Die openbaringhen sijn singulier , ende extra-
dinaris gheyeest : ende al-hoe-wel men niet en can weten of
het den Heere belieft aen den afghestorvenen jet particuulere
te reveleren van de dinghen hier beneden : Nochtaens ghe-
nom:n al , dat misschien de Heere in den Hemel aen syne
Heylighen somtijds extraordinairick jet openbaerde van
de benedenste dinghen , soo en can dat even wel niet ghe-
noegh zijn , om te besluyten , dat onse particuulere ghebe-
ben en suchtinghen hen ordinaerlick bekent sijn , noch
te daer uyt ghemaeckt werden eenen ordinaeren Reghel ,
ende fondament , om hen met soodanighen ghecloove aente
roepen.

Antw. Hier wordt alleg wederom ghemenghelt
onder malckanderen / ende wijse , ende aerocou-
ghe : van de aensoepinghe hebben wp hier voorn ghe-
sproken / van de Wijse en is hier noch gheene plaatst:
dat is/of de afghestorvene Heylighen besondere ken-

nisse hebben van besondere dinghen / die hier omgaen op aerden / en daerom moet eerst beantwoort worden / dat argument / dat ich hier dozen / uyt berichepden Schrifstuer-plaetsen vast gheslekt hebbe: Want wyp en beslypten de aenroepinghe niet uyt de wetenschap alleen/ maer uyt alle de redenen/ ende bewijzen samen ghenomen/ende dat tegen u l. die verscheeden redenen tracht in te brenghen / om de selve om berre te stooten/ onder anderen / dat de Heilighen vaders niet weten , hter teghen stellen wyp onse bewijzen/ om te thoonen darsc mer'er daet van ons weten/ endat heb ich boven bewesen met s. clare Schrifstuer-plaetsen ; waer uyt wyp niet immiediatelijck en beslypten/dat menise mach aenroepen/maer thoonen alleen dat'er dit beleersel niet en is / het ghene ghy boorwent; of nu dit ghescheldt op soe een Wijs, of op een ander / dat is wederom een soo verschepden questi/ als de sake selve, verscheeden is van de manie. Alsoo wilt ghy-lieden ghedurigh dispueren/hoe het hooft can verandert worden in't Lichaem Christi, dat is/ van de transsubstanciacie, eermen ghesputeert heeft / of het wesentlijck Lichaem Christi, daer mer'er daet is / 't welck is teghen alle goede oeden/ende gheschicktheit/de welche mede-bringt/ prius de re, postea de modo.

Peenius. Uyt het ghene geschreven is, en moeten wyp niet onse reden-kavelinghen niet besluyten, jet dat strijdigh is teghen het geschreven.

Antw. Wie is'er die sulck een beslypt maeckt: ofte/ wat en is'er niet geschreven ? ofte wat is hier dat strijdigh is teghen het geschreven ? Is niet geschreven dat de Heilige besondere kennisse hebben (want blycster van dispueren wyp nu alleen) van besondere dinghen die hier omgaen op aerde ? seght ghy dat neen? contrarie blijcst claeer uyt Matth. 17. 3. ende de andere Schrifstuer-plaetsen van wyp nu datelijck voor-gheslekt: Waerom en weder-leght ghy die niet in't besonder? Waerom slaat ghy naemlijck over Apoc. 18. 20. Lucas 10. Apoc. 6. 10. Wat seght ghy hier op? moet ghy niet betecken / dat de Heilighen daer kennisse hebben

hebbent van onse dingen: ofte soo niet: thoont my contrarie / ofte aenghesien dat ghy de sake selven niet en derft roeren / maer alleenlyk blijft witeren op de maniere, seght my ten minsten / of de Heylighen dese wetenschap hebben ghehadt alleen door traordaerische openbaringhe / of niet / en wat dat ghy vannist van de kennis die de Engelen hebben van de bekeeringhe eenig sondaers in het besonder.

Peenius. Uyt de openbaringhen, de welcke aen sommige menschen hier op aerde levende gheschiet zija, en moeden wy niet besluyten jet, dat strijdigh is teghen de hoven verhaelde plaeften, de welcke den agheschorvene Heylighen benemen de speciale kennis van de menschelijcke dingen.

Antw. Tot noch toe en hebbe ick niet een sondanighe Schrifstuer-plaets ghesien: want de gheuen die ghy hier teghen voort-gheschacht hebt en raecken niet meer onse materie / als den Hemel de arce raeckt / soo ick gherhoont hebbe uyt de epghen verclaertinghen van uwen Bybel, niet alleen in myn Historie van Roomen, maer oock in dit teghen-woordigh Tractaat; daer ick myne bewijsea/ wederom met nienwe redenen / ende Schrifstuer-plaetsen hebbe versterkt. Soo moet ghy dan siuderen / ofte om andere Schrifsturen te vindien / die de kennis der Heylighen om verre stooten / ofte wel / myne teghen-gheschachte argumenten wederleggen ende te niet doen.

Peenius. Die openbaringhen hebben behoort tot het Prophetische ampt, 't welck die Heyliche menschen op de aerde bedient hebben, maer de Heyliche in den Hemelen hebben gheene soodanighe openbaringhen van goede om hare ghelucksaligheyt, ende dienst te volvoeren: want sy en verkeeren niet in den selfden staet, ende bedieninghen met de Propheten, die in de strijdende Kercke leerden.

Antw. Waerom en antwoort ghy niet op de kennis die Moyses, Elias, de Engelen/Propheteren/Apostelen/ Martelaren / ende alle de Heylighen die by den throon Gods stonden/ wanneer de ghebeden als

ler ghelooibigen wierden gheoffert/ hebben ghehad? / dit tene besondere kennisse gheweest van onse besondere dinghen/ of niet? soo jaer? soo hebbe ich de like selve, dat is/ dat de Heylighen besondere kennisse hebben van onse besondere dinghen: soo niet? . Soo thooft my dan waer dat het ontheekt, dan sullen wy sien of sp die kennisse hebben ghetreghen extraordinaerlijck, of ordinaerlijck, door het verhael van de Engelen, of van de stervende, &c. Ghy gaet hier ghedurerig een voort / als of ich niet anders besloten en hadde als de openbaeringhe die gheschiedt aen den Heylighen / uyt de openbaeringhe die gheschiet ziju aen de lebende menschen; daer ter contrarien al de werest can sien/ dat ich naemelick uyt de wetenschap/ die de Schrifture seght dat Moyses, Elias, &c. in't ander leven hebben ghehad/ wil berhoonen de wetenschap der asghistoriene Heylighen / ende uyt de openbaeringhen / die de Propheten hebben ghehad/ alleen wil bewijzen de maniere op de welcke de Heylighen dese wetenschap kryghen/ die wy weten/ dat Moyses, Elias, de Engelen, Propheten, Apostelen, ende Martelaren met'er daet ghehadt hebben. Hier mede is samen beantwoort uwe volghende reden: want wy bekennen dat daerom de Propheten niet en sijn geligentelijck aengheroepen gheweest/ om dat sy die openbaringhen hadden / alsoa en moeten de Heylighen om die reden alleen / niet aengheroepen wozden: Maer t is ons ghenoech/ dat wy uyt die openbaringen die de Propheten hebben ghehadt/ kunnen bewijzen/ dat noch het afwesen der Heylighen, noch de wijsheid der plaeſte genoeghsaem ziju/ om de wetenschap der Heylighen te beletten / t welch ghy-lieden nochtaus gheduerigh teghen ons roept.

Pecunius. Ghy seght dat de Heylighen in den Hemel, Gode het openbarende onse ghebeden wel connen weten.

Antw. 'T is war: Doch uste alleen dooz de openbaringhe Gods, maer socht dooz andere middelen/ die naemelijck van Augustino voorgeselt wozden/ ende van my hier hebben verhaelt.

Pecunius. Wy en legghen gheensins dat die God onmo-

H

ghe-

gheliick is ; de questie en is niet wat Godt kan , maer oock
uyt de absolute macht Godts , al watmen wil , sonder gheug-
ghenisse der Schrift , mach statueren : want onse Godt u mit
Hemel , hy doet al wat hem behaecht Psalm 115. Soo moet
men dan Godts macht , ende sijnen wille saemen voegen:
Maer van sijnen wille moetmen oordeelen uyt sijnen woede : En Godts Woordt en leert ons gantschelick niet , dat
Godt aen den Heylygen in den Hemel , onse ghebeden open-
baert.

Antw. Godts Woort leert ons / dat Moyses ende Elias
hebben ghevete / dat Christus was op den Berg
Thabor , en dat syn Iyden aenstaende was : Item :
dat Abraham , ende Israël , (uemende uwen teyst oder-
gheset in presenti,) hebben ghevete de hoescheden
der Joden : Item / dat de Apostelen / Propheten /
en Marielacren kennisse hebben gehad van het
verderf van Babylon , van haere horreyn / welke , en
de kostelycke waeren : Item dat de Maelacren
hebben ghevete / dat haere vervolghers noch leef-
den op aerde : Item dat alle de Heylyghen / die by
den throon stonden / ghesien / ofte ghevieren hebben
de ghebeden aller gheloovighen / die ofte van Christo ,
of van een ghescharpen Engel werden ghesien
aen Godt : Item / dat de Engelen / oock die de be-
keeringhe des Sondaers niet ghesien habben / de
selve weten . Wit en can niet gheschieden / of dae
moet eenighen middel ziju / dooz den welcken / sy
dese wetenschap bekomen : een van de bequaemste
middelen is / van de openbaringhen / die wy binden
in Schrifture gheschriet te zyn aen awesiche menschen : upr Schrifture dan en beslupren wy niet al-
leen dat de aghestozvene Heylyghen met'er daer wet-
enschap hebben van onse dinghen / maer oock dat
den bequaemsten middel / om dese wetenschap te
bekomen / is de ghene / die Godt ghebruycht heeft ten
opsichte van de lebende awesiche menschen : in der
voeghen / dat ghy my ofte moet bekennen dat Moy-
ses , ende Elias &c. Wetenschap hebben gehad van
onse dinghen / over sulcky dat Godt dese wetenschap
ghewilt heeft / ende soo moet ghy my oock bekennen

ende dat hy den middel ghewilt heeft / door den welle-
ken sy dese wetenschap souden becomen : ofte wel /
gho moet / met weder-legginghe van mijne Schrif-
ter-plaerden thoonen / dat Moyses, Elias, de Apostelen /
Propheten &c. dese wetenschap niet en hebbu ghe-
hadt.

Peenius. Dat Godt het kan doen , daer aen en
wissle niemandt, maer om dat de aenroepinghe moet
steuen op het seker fondament van Goets Woordt : want
de twijfelt , en wert niet verhoort , noch ontfanghen.
Iacob. I.

Antw. De aenroepinghe der Heilighen steunt op
ghoproberde exemplaren van de Schriffture : de we-
tenschap van ghelycken / ende wy en twijfelen niet
of Godt wilt de middelen / aenghesten dat wy seker
sja dat de Heilighen de wetenschap hebbem so sijn
wy dan hier steuende op het seker fondament van
het Woordt Godts : en darrom en zijn dit niet / ghe-
lyck ghys seght / phantasyen van s'menschen herte sonder
Woort Godts.

Peenius. De wijle wy van Christo den Middelacr, hebben
besekere, ende uytgedruckte bevel, ende beloftenissen Godts,
wareom souden wy ons dan tot onbekende , ende onsekere
laten voeren ?

Antw. Seght ons wat nieuws: want dit tg nu
tyttenmael heantwoort.
Ik loochene dat wy ons tot onbekende , ende on-
sekere laten voeren , Wanneeret wy ons addresseren tot
den Heilighen: contrarie tg nu bewesen.

Peenius. Voorwaer 't is eene groote stoutigheydt van de
Hemelsche dinghen, sonder Woordt Godts soo vrymoedigh
te disputeren, als of wy met Menippo gisteren uyt den Hemel
waren neder-ghevlogen.

Antw. 'Tg onwaerachtigh dat wy hier dispute-
ren sonder 't Woordt Godts: jaer het Woordt Godts
dat wy voorstellen aengaende de besondere weten-
schap der Heilighen / van besondere dinghen die
hier omgaen op aerde / praemt u soo sterck / dat
gijper niet en durft aenkommen / maet gheduerigh
blift swieren op de Wijse alleen/sonder te koumen tot
H h 2 de

484 Den Hollantschen
de sake selve, waer in sy precies de voetsappen volgt
van uwen Hulsius.

Peenius. Ghy vraeght wat ongherijmtheysi isser, indien
segghen dat die Heylighen, de welcke het Lam volghen al van
het henengaat. Apoc. 14. 4. vele dinghen verstaen, end niet
van het Lam selve? Pag. 89. Maer het is ongherijmt hier op
de aentroepinghe der Heylighen te beweiten.

Antw. Waer heb ick dese slot-reden ghemaeckt? so
jae? wijst mij de plaatse aen: soo neen? warom
schryft ghy my dese slot-reden toe? Iek segghe dan
noch eens / datmen niet myt de wetenschap der
Heylighen alleen / veel min myt de wijsen alleen op de
welcke sy t' weten. (ghelyck ghy hier wilt hebben
can beslypten de aentroepinghe der Heylighen/
maer die moet bescloren woorden myt alle de redenen
ende Schrifturen saemien ghenomen / die ick stelle
van't eerste tot leste/ in myn Victoria van Roomes-Mi
de hier in dit tegheuwoordigh Tractaet. Midde
lertijt en hebt ghy noch niet beantwoordt myne
bewijse/dat is/dat de Heylighen mer' et daer herten
besondere dingen / die hier omgaen op aerde/maer
gy blijft hier wederom swieren op de wijsen alleen. M
t' ghene dat ghy hier doen moest/ wanmer ghy wil
de handelen vande Wijsen alleen / was/ reden regie
ven/waerom de Heyligen dte over al 't Lam volghen/
vele dinghen niet en kunnen verstaen van het Lam
selve.

Peenius. Daer nae seght ghy: Denkt hoe vele menschen
daer comen te sterven wel wetende in wat nooit hare men
den sijn, indien dan dese wetenschap nae dit leven hier by
blijft, name lijk die saligh zijn, so weten sy das den noot
van hare vrienden.

Ancw. Iae/ dit sijn myne woordzen; maer ick se
wel dat dit wederom alleen op de maniere hante wi
tenschap dzaeyen sal/ende alsoo sal Peenius de sake sel
ve, midts hem die druppen te suer zyn/ al stiltekerig
laten steken. Nu/ wat seght ghy van dese maniere nu
datelijck aengheroert?

Peenius. Men moet onderscheyt maecken tuschen de go
teug

teughenisse der voorledene , ende de wetenschap der tegenwoordighe dingen.

Antw. Dat is huyten alle twijffel.

Pennius. Wy staen toe dat de sielen der salighlijck afgeworvene , wel ghedencken aan de dinghen , die of hen selve in den lichaeme noch strijdende , ofte hare Maghen , en Vrienden over ghecomen zijn , de wijle Abraham tot den hooch verdoemden seyde Luc. 16. 25. Kindt , ghedenkt dat gey u goeds ontfanghen hebt in uw^e leven , en Lazarus desgheleitx hetquade .

Antw. Ick en twijffele niet / of ghp sult imp oock tostellen/dat de asttervende Heylighen/ose faken/ dat sy noch gheheughenis van hebben / oock aen andere Heylighen/ soo Augustinus seght / kunnen verhaelen: Siet daer hebt ghp noch een wijsse van de wetenschap der Heylighen/ aengaende de faken hier beneden.

Pennius. Maer wy ontkennen dat de sielen der Heylighen iet besonder , ende in't particulier weten , wat ons , die op aerde noch leven , alle daghe , alle ure , en oogenblick overcomt , welcke sijn de aff. sten , ende beweghinghen des herten , welcke sijn de particuliere gevallen , ende ontmoetingen van jeder mensche .

Antw. Wy thoonen upt Schrifture / dat Moyses , ende Elias in't besonder hebben ghevoren/dat Christus was op den berch Thabor , ende dat sijn lijden en haende wag. Item / dat de Propheten/ Apostelen/ ende Martelaeren in't besonder hebben ghevoren de destruccie van Babylon , haere hoerrije/ weelde / en heiliche waren. Item / dat de Enghelen in den hemel/ende niet alleen die hier verkeeren op de aerde/in't besonder weten de bekeeringe eens sondaaers/ welch huyten twijffel niet alleen moet verstaen woden van een sondaer alleen / maer van vele / sae van alle : want daer en is gheen reden/ waerom sy meer de eue sonden weten / om haer te verblijden/ als d'andere. Item/dat de Martelaeren in't besonder hebben ghevoren / dat hare vervolghers noch leefden op aerde: Item/ dat alle de Heyligen staen de by den thydon Gods , de ghebeden aller gheloovigen/

Hh 3

ghen/

Ghen / die van Christo , of een Enghel/wierden gheoffert / hebben ghesien in't besonder. Dese wetenschap hebben sy ghehad nae gheleghenheit van de salke/ tyt/ ende personen / soo als het blijkt ; dat de heylighen die nu mer'er daet noch sijn in den hemel / sijn de selve / de welcke daer ghewest zyn in tyde van Joannes , en die daer noch hy ghecomen zyn / zyn van den selven slach/ ende conditie / met de gheue / de welcke daer waren t'ijt tyde Joannis ende God de wijle hy onveranderlyck is / handelt huren twijfel nu ter tyt niet den Heylighen ghelyck hy de de ten tyde Joannis , volghet dan dat nu ter tyt oock de heylighen / naer ghelegheutheydt van salke / ijde / ende personen / besondere wetenschap hebben van oure besondere dinghen / jaer van de ghebeden der gheloovighen hier op aerde in't besonder. Want de salke selve , de welcke vast ghesekelt zynnde up Schrifture / soo resteerter te thoonen/ dooz wat middelen sy aen die wetenschap conuen gheraecken; ich segge (conuen) want haere wetenschap seker zynde / gheue lijk blijkt up Schrifture / soo ist seker daer een ghe middelen moeren zyn / doorz de welche sy dese wetenschap kryghen : Hoedanigh dese middelen zyn / daer en is ons niet veel aen gheleghen: Want ijs selker dat er eenighe moeten zyn / de wijle het selker ijs / dat sy wetenschap hebben. Hier op / seluen wy verscheyden middelen voor/ende up Schrifture / ende up Augustino. Op dat ghy lieben niet meer teghen ons en soude roepen / dat de Heylighen de herten niet en connen doortsen , wy thoonen in Petrus , Paulo, &c. dat Godt aen haer de voor-nemens dogherten gheopenbaert heeft : oste / dat de wijde der platsen tuschen ons , ende haer te groot is: Wy thoonen in Ezechiel , dat hy te Babylonien sittende in sijn huys ghesien heeft / wat te Jerusalem omgink: oste / dat de Heylighen soo lange ooren niet en hebben , dat sy tot onse stemme souden strecken. Wy thoonen in Eliseus , dat hy gheweten heeft alle de woorden/ die den Cominch van Syrien in sijn binnenslaep-camer sprack. Oste / datse soo scherpstichtige oogen niet en hebben , dat sy

ons souden sien: **W**p thoonen dat Stephanus op de aerde ghe-
tegen heest wat'er ouginc in den Hevel/ ofte
dat sy' niet en weten, door brieven, of boden, **W**p thoo-
nen in Moyses, end Elias, dat sy dooz openbaringhe/
of berhael der Eghelen/ gheweten hebben de kom-
ste Christi op Tiabor: dan voeghen **W**p daer by de
middelen up Augustino, onder anderen oock het
berhael van de afgestorvene Heilighen: ende alsoo
tais niet alceen de besondere wetenschap der Heil-
ighen vaste gheselt/ maer oock de middelen aenghe-
wisen/ door de welche sy die wetenschap kringhen/
alsoo oock worden nye redenen te nere ghedaen
die ghy inbrengt teghen de middelen; ende onse lee-
ringue wordt up Schrifture bewesen aengaende
de wetenschap selve, oock van besondere dinghen/ sae
van de ghebede i der gheloovighen op aerde.

Nu moet ghy my segghen / wat beletselen dat'er
zin / waer om dat de Heilighen niet en weten de
besondere nooden / alle dage, ende alle uren, niet van
alle menschen/ maer nu van d'een/ nu van d'andere/
sae van vele samen.

Dit beletsel en can niet wesen / om dat si niet al-
om teghen-woordig en zyn: want **W**ijzen u ver-
scheiden middelen aan / door de welche sy verre af-
wesicijnde/dit conuen weten/ ghelyck het geschiet
is in sommighe vande Propheten.

Dit beletsel en kan niet wesen / datse niet al-
wende en zyn: want te weten / alle daghe, alle uren de
besondere nooden van vele / sae van alle menschen
saemēn/ is niet alles absolutelijc weten: daer-en-
boven/wij en seggen niet/ datse de herten selbe dooz-
gronden / (al hoe wel God dit can haer medeelen)
maer alleenlijc dat haet de voornemens des herten
van God gheopenbaert worden/ ghelyck gheschiedt
is in Petro, Paulo, en andere.

Dit beletsel en can oock niet wesen / datse niet
almachtig en zyn: want de particuliere nooden
te weten oock van duysenden / sae hondert / en
hondert duysenden menschen / is eene sarecke die
bepaelt is / soo en sic ich niet waerom dat tot eene

Kont ghy gheene beletselen voort-henghen/ so
valideren dan hier dese redenen/ die ich nu dadelijk
hebbe gheacheven/ teghen dit u roepen/ dat de Hey-
ghen van ons niet en weten, namelijck, om dat sy by ons
niet en zijn, om datse onse ghedachten niet en weten, om
datse niet almachtigh, ende al-wetende en zijn, &c.

Peenius. Cornel. Hazarr en magh uyt dit exemplē van
Abraham, niet besluyten à minori ad majus, ghelyck Co-
sterus in Euchirid. pag. 386 doet, segghende, Indien de Va-
ders in't Voorburgh voor Christi comste connen weten, het
ghenc op aerde ghesciede: so en sullen de Heyghen,
die nu by Godt sijn, ende meerder heerlij. kheyte gheniet
van de selve dingben niet onbewaist zijn: maer het eerst is
waerachtigh: want Abraham heeft het in't Voorburgh ghe-
weten, dat die Rijcke, &c. Ergo.

Antw. Wat reden / waerom ik dit niet Colens
niet besluyten en magh?

Peenius. Pag. 289. Om dat Bellarminus hem teghen-
spreect, &c.

Antw. Ich en hen een Bellarminus niet ghebo-
den / so magh iest het dan houden niet Col-
rus.

Peenius. Abraham en is niet in eenigh voorburgh ghe-
stelt gheweest, noch van het gelucksaligh aenschouwen Guds
versteken, maer is in de Heinselche wooninghe, ende in't
Rijcke der heerlijckheit ontfanghen.

Antw. Al-hoe-wel het contrarte waerachtigh is/
laet ons nochtans dit so nemen/ghelyck ghy leggt,
soo veel te beter voor mij: want dan hebbe ich een
clarerder exemplē vande wetenschap der Heyghen/
't welck ghy mij selbe hghestelt hebt.

Peenius. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 15, soude
antwoorden, dat Abraham uyt het verhael der Engelen, ende
van Lazarus selve, den voorleden staet vanden Rijcken bril-
ser, ende vanden armen Lazarus ghevewet heeft,

Antw. Soo houde iest het hier dan mer Augu-
stino.

Peenius. Maer daet uyt en can niet besloten worden da-

by kennis heeft van den teghenwoordighen staet van jeder godsalighe in't particulier nae den eysch van de sake, ende om-handigheit der selver.

Antw. **T**en is niet van noode / dat hy kennis hebbe / van jeder Godsalighe , maer 't is ghehoegh dat hy kennis hebbe nu van desen / nu vanden ghe-nen / ofte van vele samen/ soo de sake/ tyc ende per-soonen vereyschen : ende oversulckx wy maecken dit beslypt: Abraham, naemelijck indien hy gheluck-sahgh was / (soo ghy wilt hebben) heeft wetens-chap ghehadit van den staet des Rijcken , ende van Lazarus, dat is / nae de ghelegenhethet vande sake/ ende personoenen / nu Abrahams conditie en is niet betterert / soo heeft hy nu mede wetenschap van andere dinghen volghens den eysch/vande sake/tijt/ inde personoenen.

Peenius. Oock moetmen onderscheyt maken tusschen een generale, ofte ghemeyne , en speciale , ofte besondere ken-nisse. Abraham, en alle Heylyghen weten in't ghemeyn, dat de strijdende Kercke , en alle een jeder lidmaet der selver in dit leven het kruys onderhevich is , ter contrarien dat de godloosen in dese werelt bloeyen , maer daer uyt en can niet bessloten worden, dat sy in't besonder kennen alle de ellende, teghenheden van jeder vrome.

Antw. **D**at segghen wy oock / dat de Heylighen alle de ellende , ende teghenheden van jeder vrome niet en kenoen, veel min dat elcken Heylighen in't besonder die allegaer kent / al hoe-wel dit niet ontrouweliick is. Niet te min wy bewyzen uyt de Schrifture / dat sinner alleen een ghemeyne maer oock reue besondere kennisse hebben van vele besondere dinghen die hier-aengangem op aerde / ende niemandt en kan ons aeu-toffen enighe beuerselen/ waerom sy niet en souden weten de particuliere nooden / oock van vele dyp-senden samen/ soo beslypten wy uyt de voorgaende Schrifstuer plaerse datse oock die wetenschap heb-ben / tot alderrijdt / dat ons foodanighe beuerselen bondelyck / ende wettelijck sullen verhoont wer-den.

Peenius. **T** is waerlijck een grove , ende schandeliicken

H h 5

mis-

misflagh van Corn. Hazart , dat hy om uyt Schrifuer te bewijzen , dat de afghestorvene Heylyghen van ons weten (want soo luyt het opchrifte van sijn Cap 6.) Voortbrengt de woorden van Es. 63. 16. Abraham en weet van ons niet, ende Israël en kent ons niet pag. 89. Wat een slechte beschuldiging ?

Antw. Waerom doch / is dit sao een grove / inde misflagh / of cleyn bechepte ?

Peenius. Pag. 290. Om te bewisen dat de afghestorvene Heylyghen weten wat hier omgaet onder de menschen Pag. 87. ghy allegert eenen text de welcke duidelijck legt dat ze van ons niet en weten, ons niet en kennen.

Antw. Zijt ghy hier over verwonderd? hoe salt ghy dan u selven verschonen / als ghy willende bethoonen dat Christi eyghen Lichaem niet en is in het Nachtmael / eenen text allegeert / de welcke duidelijck seght / dat'er het Lichaem is / jaet het eyghen Lichaem : Want Christus seght: Tis mijn Lichaem ? Driet hier boven noch dierghelyke exemplaren meer.

Peenius. Dat is den H. Gheest directelijck teghen-spreken, ende hem willen corrigeren, om hem jaet te doen seggen, daes hy neen toeseght.

Antw. Soo moet ghy-lieden dan mede / den H. Gheest directelijck teghen-spreken/ende hem willen corrigeren / wanneer ghy neen seght / daet den H. Gheest jaet toeseght.

Peenius. Hoe ist moghelyck, dat hy soo haest vergheeten heeft sijne eyghene Catholycke antwoorde, gh-gheren op de selve woorden soo onlanghs te voren pag. 82. namentelijck. Van alle de bewijzen en iſſer gheen krachteloſer, ende min daerder sake als dese voor-ghestelde Schrifuer-plaetje: Want daerin is zelfs de minste schijn niet, dat den Prophēt Esaias hier handelt van de wetenschap der afghestorvene Heylyghen. Is dat niet een nootore contradictie, te willen bewijzen, dat de afghestorvene Heylyghen weten wat hier omgaet onder de menschen, uyt die woorden in de welche (volghens sijn eyghen verclaringhe) de minste schijn niet en is dat'er ghehandelt wort vande wetenschap der afghestorvene Heylyghen ?

Antw. Meen't Peenii, ich ben hier wel indachtig

ghelyceest / wat ick te horen ghezeigt hadde / ende hier
en is gheen contradiccie / veel min nooitre / want
ghy schijft my hier een fakie toe / die onwaerachtigh
is / te weten / dat ick uyt de selve woorden, het een / en-
de het ander bewesen hebbe : ten zyn de selve woorden
niet gheweest / want die van den echtighen Text
staen in den voorgaenden tijdt / in præterito, en die van
den Text / staen in præsenti , dat is / in den teghen-
woordighen tijdt ; soo groot onder scheidt isser dan
tusschen de woorden van den eenen Text / en van den
anderen / alsser is tusschen den voorleden tijdt / ende
den teghenwoordighen ; ende daerom en is 't gheen
contradiccie / want contradictie is / strijdende din-
ghen te segghen van een / en de selve fakie / ende niet
opricht op den selben tijdt.

Peenius. Hoe hebt ghy dan Pag. 84. kunnen cen-
sureren den Text van onsen Bybel, als qualijck over-
geset, om dat se de woorden van den Prophete
uytspeekt in den teghenwoordighen tijdt : *Abra-*
ham en weet van ons niet , Israel en kent ons ons niet : het
moetwelen, seght ghy aldaer in den voorleden tijdt :
Abraham en heeft van ons niet gheheten, Israel en heeft ons
niet ghekent, daer hy hier van dese sijne oversettinghe
niet alleen afwijckt, maer oock de onse justificeert,
de wijle hy de selve voort-brengt, om te bewijsen
dat nu teghenwoordigh , Abraham , ende Israel Wetens-
chap hadden van de sonde, ende overtredinghen, die haere
nackomelinghen, in dien tijdt als sy haere bede uyt-
storteden, hier bedreven op aerde ; soo en hadde hy on-
se oversettinghe niet behooren , als qualijck , te ver-
werpen.

Antw. Wel hoe ? 't schijnt dat ick hier te doen heb-
be met een man / die nogt voet gheselt en heeft in de
schoen / ende noch niet gheleert en heeft / wat dat
is argumentum ad hominem ; hoocht Peenii , ick sal het u
leeren : Argumentum ad hominem , is / alg-men de ep.
ghe:

ghene wapenen van syne Partye ghebruycket om harre bevechten/ ende de ghene/ die de selve ghebruycket/ en approbeert-se daerom niet : 't Is ghenoech/ dat sy van syne Partye selve voor sulcks wodin ghehouden. Nu / hope ick / sult ghy wel vstaen / hoe ick den echtrighen / ende waerachtigen Texr hebbe ghebruycket / om te thoonen/ datter ghem te bestrijden de wetenschap der af-gheslotene menschen : dat zijn myn epghen wapenen/ en daer blijve sek hys; maer dewyle ghy den anderen Texr voort houdt/ ende approbeert/ hoe wel ick den selven niet en approbere / soo neime ick hem aen / niet als van my gheapprobeert / maer van u / ende stelle uw eghen wapenen teghen u / om te thoonen / dat Abel ham ende Israel van ons weten : seght ghy / soo sal ick doch uwē Schrifstuer plaerse / sprēkende in præterio, aen-nemien/ ende teghen u stellen : ick ben te byden/ maer siet wat datter up volghen sal : ghy moet segghen dat het den waerachtigen Texr niet en is / ofte ghy moet bekennen dat hy sulck is : seght ghy het eerste e den Hebreeuwischen / en Griekischen Texr overtuipghen u van contrarie : seght ghy het tweede soo en sult ghy anders niet hebben/ als dat men daer up niet en kan trecken / dat de Heylighen van ons niet en weten/ en soo en koudt ghy dese Schrifstuerplaerse / in haeren echtrighen Texri ghenomen wellede / niet ghebruycket teghen ons. Immers staet w i samen / dat ick den waerachtigen Texr ghebruycket tot u naevel/ ende den uwen tot myn voopdeel / 't is ghenoech dat ghy hem approbeert / om te wesen een argumentum ad hominem.

Pcenius. pag. 291. Dewijle ghy onse oversettinghe by maniere van eene teghenwerpinghe aldaer voortelt, ende hier nu de selve approbeert, soo gheeft ghy heymelijck te kennen dat onse sententie van de onkunde der Heylighen ten opslichte van onse dingen, die op aerde ghedaen worden, daerdoor bewijst

restigt, ende het contrarie ghevoelen der Paus-ghe-
funde wederleghet werdt, en volgens dien hem selven
veroordeelt.

Antw. Hoe volght dit alz alz ick uwe oversettin-
ghe voort gheselt hebbe by maniere van eene regen-
werpinghe / dan hebbe ick u immers doen sprekken
volgheng uwe epghen oversettinghe ; waer op ick
ghantwoordt hebbe / dat dese oversettinghe niet
ober-een en quam / noch met den Hebreeuwschen Text/
soo te sien is by Arias Montanus, ende Sanctes Pagninus,
rude Sebastianus Munsterius, noch met den Griekschen,
soo te sien is by de seventigh Wt-legghers : Obersulckg
in hebbe daer uwe oversettinge niet gheapprobeert:
Ich en hebbe se oock niet gheapprobeert / waunec
ich de selve tot mijn voordeel ghenomen hebbe om te
bewijzen de wetenschap van Abraham, ende van Israel,
maer hebbe se alleen ghebruycket als de ghene / die
dan u gheapprobeert wordt / om uwe epghen wape-
nen te stellen teghen u selven.

Peenius. Hoe sal Hazart dit goet maken ? Ick en
kanniet bedencken hoe meester Cornelis, hier Pater
Hazart, uyt dit warre-gaten, daer hy sich in verstrickt
heeft, sal kunnen redden, ende verlossen.

Antw. Nu siet ghp / goede man / hoe ick dit goet
ghemaecht hebbe/ ende hoe ghp/ eplaes ! u cyhen sel-
ben het. Met hebt over het hooft ghetrocken/ als ghp
Meester Cornelis, en Pater Hazart (als meseade by u twe
persoonen) met eenen slagh / ui het warre-gatten
mepnde te brenghen. Helpc nu u selven / ende ghe-
taecht upt het net / ist dat ghp koudt/ want niemant
en sal medelydden hebben met u/ om dat ghp u selven
daer in heft gheskeken : Ten zy datter seimandt nis-
schen dencke / Och-armi Peenius en wisse niet beter/
want hy en hadde noch niet ghetrect / wat dat is Ar-
ganum ad hominem, en hiet door beweght zhinde/
u de handt toe-tepcke / om u hier upe te ontwekken ;
maer ick breefe dat het quaet werck sal zyn. Ick
en gheloouet niet/ dat D. Hulcas dat sal kunnen doen ;
spreecht

494 Den Hollantschen
Spreekt dan de Heeren Professeur van Leyden an-
die uw' boek gheapproeert hebben.

Peenius. Dat ghy drijft, dat hier soude ghespro-
ken werden van een approberende kennisse, soodat
dit de sin soude zijn: *Soo zyt ghy-lieden verandert, dat*
Abraham, ende Israel, uwe godvruchtige Voor-ouders, &
niet en kennen voor haere kinders, Want de Prophete sprake
bier op de selve maniere, en met de selve Woorden, ghelyck
als ghesprocken wordt Matth. 7. 23. ende Cap. 25. 12.
daer Christus leyt tot de sondaers: Ick en weet van
lieden niet, ick en kenne u-lieden niet, te weten, vor de
mijne. Pag. 90. Wy segghen dat dese ydiele uytvlucht
werdt wech-ghenomen door de teghen-stellinghe
van den Text.

Antw. *Thoont eeng / dat dit een pdele mytbluct*
is.

Peenius. De Kercke bidt: *Siet van den hemel af, en*
de aenschouwt van uwe heylighet, ende uwe heerlycke Wer-
ninghe: Ghy zyt doch onse Vader, Want Abraham en Israël
van ons niet, ende Israel en kent ons niet: Ghy, ô Hem,
zyt onse Vader, onse Verlosser, ende van ouds af is uwen
naem.

Hier siet waerlijck jeder een, dat absolutelijck,
en simpelijck gheseght wert, dat Abraham, en Israel,
ende de andere Heylighen des Ouden Testameats,
den staet, ofte toestant der levende hier op aerde niet
en weten.

Antw. *Eben absolutelijck / en simpelijck wordt er*
ghesegpt Matth. 7. 23. ende 25. 12. Ick en weet van u niet, ick
en kenne u niet, alsser absolutelijck / ende simpelijck
ghesegpt wordt Esaias 63. 16. (volgeng uwe over-settinge
ghe) Abraham en weet van ons niet, Israel en kent ons niet;
maer oot die absolute / ende simpele woorden: Ick en
weet van u niet, ick en kenne u niet, en mach-men niet
beslypten / dat Christus van haer niet en wist / noch
harr

haer niet en kende / want contrarie is waer : al so
en machmen uyt die absolute/ende simpele woordēn
(ghelyck ghy hier doet) Abraham en weet van ons niet,
Israël en kent ons niet , gheen sing beslupien / dat se den
ster, oft toestant der levende hier op aerde niet en weten :
want de woordēn zyn in beyde de voorgaende Schrifte-
mer-plaetsen de selve/ ende even absoluut/ ende sim-
pel.

Peenius. Wel is waer , dat niet kennen , somtijds
in de Schrift werdt ghenomen voor niet approberen ,
ooste voor de mijne niet aen-nemen , maer het is mede
waer , dat men in sulcken oneyghentlijcken sin dat
woordt niet opnemen moet , ten zy om ghewich-
tige redenen , die men daer toe vinden kan in den
Text. Wat reden isser nu in de by-ghebrachte woordēn
Esaïe , waerom het woordt , niet kennen , niet en
soude ghenomen werden in sijn natuerlycke be-
teekenis voor een absolute loocheninghe ?

Antw. Wat reden isser / waerom die selve woordēn
soo absoluutelijck uytgesproken in haere natuerlycke
beteekenis niet ghenomen en wordēn / Matth. 6. 23.
G't om dat w̄p weten dat Christus de sijne metter daet
heue / ende van haer weet e . soo bewijzen w̄p mede
dan / dat de Heilighen kennisse hebben van ons / en
daerom en meyren w̄p niet / dat de Schrifture dese
kennisse van haer soude wech-nemen.

Ten anderen / den Text selve gheest ons h̄er toe
bestandighe redenen / want ghelyck Matth. 7. ende
1. de booscheden verhaelt wordēn van de ghene die
Christus verstoot / ende daert op ghescept wordt : Ick en
weet van u niet , ick en kenne u niet , te weten / voor de
mijne , alsooo wedden uiede Esaïe 53. de overredingen
der Joden verhaelt / en daert op ghescept : Abraham en
weet van ons niet , Israël en kent ons niet , te weten / voor
de haer. Nu moer ghy my voordcr dan thoonen/ waer
het verschil tu bestaet tusschen het een / ende het an-
der.

Peenius.

Peenius. pag. 292. De vergelyckinghe werdt gemaectt tusschen Abraham, on Jacob ter eerder, ende Godt de Heere ter ander zyde, ten opslchte van hope, en vertrouwen op de selve.

Antw. Dat is uwe glosse: Ick behinde wel / dat ghesproken wordt van het vertrouwen op Godt als haeren Verlosser / maer ick en hoore daer niet segghen van vertrouwen / of niet vertrouwen op Abraham, ende Jacob, maer sy verthoonen aan Godt haerre misdaeden / v. 17. 18. 19. de welche soe bege waren ghemelijkt / dat Abraham, en Jacob haer niet en kenden voorz de haere / biddende Godt / dat hi haer upp die misdaeden wilde verlossen: Ghelyck dan Matth. 7. 23. op het verhael der misdaedenghelyck wordt / ick en kenne u niet, ick en weet van u niet, dat hi voor de mijne: Alsoo wordt Esaias 63. op het verhael van de misdaeden der Joden gheseyt: Abraham weet van ons niet, Israel en kent ons niet, Ergo soe niet dit oock op de selbe maniere verstaen worden / te weten / voor de sijne, om dieswil dat het in de selbe omstandigheyt wordt gheseyt/ ghelyck het Matth. 7. 23. ende 25. 12. gheseyt wordt.

Peenius. De reden selfs en laet niet toe, te gedachten, dat Abraham, ende Jacob haer harder ende stuerder hebben willen thoonen teghen het volk, 't welck uyt hen was voortgekomen, als de Heere selfs.

Antw. Niet sulcks en kan oock upp den Text worden besloten / maer alleen dat haere overtuungen soe beze waren gekomen / ende sy soe veranderd in leven / en handel / dat Abraham, ende Jacob haer niet en kenden voor de haere, sonder te spreken dor p' dat de selbe verstoeten werden / ofte hulpe van haer bewaechden / maer haere misdaeden werden met haer verhooninghe noch meer ghe-exaggereret.

Peenius. Daerenboven, wie kan segghen, dat alle de ghene, in welcker name de Prophete spreken,

onweerdigh gheweest zijn der Heylighen sorghe,
ende liefde?

Antw. Dat en heeft nopt seimant gheseyt / noch en
soock niet van noode te segghen / ten syn datter ex-
heng gheseyt wordt / dat se allegaer afgeweken
waeren.

Peenius. Esaias selve veroortmoedigheit sich hier in
ene nederige belijdenisse, ende bidt in den persoon
van de gantsche Kercke, in de welcke waelijck noch
somaighe waeren, welcken den Heylighen niet en
moesten verachten, ende verstooten.

Antw. 't Mach wesen / maer dit en doet hier niet
te propooste, want ick en voet niet / dat ick exgheng
gheseyt hebbe / dat se allegaer afgeweken waeren /
of datter niet sommighe en waeren die den Heylighen
niet en moesten verachten / ende verstooten.

Peenius. Oock soude volgen, dat Godt selve dese
zenbidders niet en heeft verhoort, nocte voor hen
sorghe ghedraghen, want dien de Heylighen, als de
liefde, ende sorghe onweerdigh van weghen haere
londen verwepen, ende niet willen erkennen, over
soodanighe verhoort sich veel meer de Heere, die
de gherechtigheydt selve is, ende een verteyrende
yer. Maer dat ghevolghen heeft hier gheen plaets,
naadien het seker is, dat dese ernstighe, ende vyerige
ghebeden Gode aenghenaem zijn gheweest.

Antw. Hier en is gheen questie van de sorghe der
Heylighen, ofte verhooringhe, maer of de misdaeden
der Zoden soo groot waeren / dat Abraham, ende Ja-
cob haer niet en kenden hooz de haere ; Welcke mis-
daeden soo sp verhoonden aen Godt / met kretwesen
des herten / ende baden om ghenade / sp syn verhoort
gheweest ; ende samien daer Abraham, ende Jacob haer
niet en kenden voor de hare, soo lanch sp van den Heere
geene vergiffenis en hadde verkregen / dan hebbé sp
dupliciter twijfelen hooz de hare gekent / Wanneer nu

A

haere

498 Den Hollandschen
hare sonden vergiven warden. Soo dat selck niet in
kan sien wat ghepunt die verhooringhe wil blyven

Peenius. Indien dese bidders wel ghedaen hebben, mit
Abraham, ende Jacob voor by te gaen, ende hare ghebede
immediatelyk tot Godt te richten, sov volght, dat grote,
ende sware sondaren, sonder de Heylighen als middelaers,
reghel-recht tot Godt moghen gaen, 't welck nochtans sijn
reghen de leere des Pauldoms.

Antw. Dit is wederom openlyk ghelogen dat
dit strijt teghen de leere des Pauldoms / dat de son-
daers niet reghel recht en moghen tot Godt gaen.
Nu dat de Joden haer niet en hebben gradderecht
tot Abraham, ende Iacob, hier up en volght niet dat
men de Heylighen niet en MAGH aeroepen; want
Indien dese aeroepinghe by haer is gebruyckelijck
geweest / soo ist sicker dat sy niet gheleert hebben
dat men eerst tot de Heyligen MOEST gaen / etmen
tot Godt ginch: Indienste niet gebruyckelijck is
gheweest; wat is het dan wonder / datse rechte by
Godt sijn ghegaen / sonder de Heyligen aen te spre-
ken / als dooz-bidders?

Peenius. pag. 293. Hebben de sondighe Joden mogien
reghel-recht tot Godt gaen, sonder de Heylighen, horen kan
de Christenen niet qualyk afgrenomien werden, dat in de
aenbiddinghe, om ghelycke reden, mede alle afgeloe-
ven Heylighen voor-by gaen, ende haer alleco een Godt
houden,

Antw. Wie ist die haer dat qualijck afneemt? Want
en boven de Christenen doen vele dingen / die pijn-
haer / ende losweerdigh sijn / al-hoewel si van de
Joden niet ghepleeght sijn geweest / ende oversult
nur' ghevolghen bestaat niet.

Peenius. 'T ghene Hazart segt Pag. 92. van den ver-
doemden rijcken Luc. 16. 18. dat hy nae dit levenskijn heb-
de van 't ghene hier omgaen op de Werelt, want hy misstelde
syne vijf-Broeders noch lezden: Waer uyt hy verder aldus
gumenteert, by aldien dan eene verdoemde Ziele weet, wie dat
op aerde gheschiet, hoe veel te meer sullen dat weten de impostors
des Hemels, die het Goedlyk wesen aenschouwen?

Antw. Hoe bewijst ghepunt dat dese consequente niet
en denght.

Peenius. Men magh uyt den staet der verdoemden niet besluyten, noch procederen tot den staet der ghelucksaligen, de wile datse ons als seer tegenstrijdende staeten in de Schrift voorghestelt worden.

Antw. Dat is baupten alle twijfsl / dat dese tweestaten / en malkanderen strijdigh sijn: maer dese selue reden / nemte ick tot bevestinghe van de wetenschap der gheluck-salighen: Want ghelyck dese twee staeten hier in / onder anderen strijdigh sijn (soo als wy in Schrifture hebbinden) dat in den eenen / alle crancen worden aghewasschen, ende daer gheen gackijnt, noch rouw meer en is *Apoc. 21. 4.* ende ter contrarien in den anderen / gehekrijt, ende krijselinghe der tuden *Math. 8. 12.* ende soo ist van alle de rest: alsoo/ dan ghelyck den rijken eene besondere wetenschap alleen heeft ghehadt van syne vijf Broeders die op aerde noch leefden / tot vermeerderinghe van sijne tormenten, soo moeten de gheluck-salighe ter contrarien/ veele/ ende verschepden wetenschappen hebben dan't ghene hier omgaet op aerdien / tot vermeerderinghe van hare ghenoechten, de welcke komen te sprynghen niet uyt eenighen tydelijcken haorspoet haerder biinden/ of kinderen/ maer uyt de vervoerdinghe van de Goddelijke glorie/ besondere welvaert der kerke/ ende harte besondere lidtmaten/ even als de Engelen in den Hemel / behalven de weught / die spescheppen uyt het aenschouwen Gods/ oock besondere ghenoeghe schepperen uyt de helieringhe eenig sondaerij.

Peenius. De verdoemde rijke wiste dat sijn Broeders op aerde noch overigh sijnde, in wellust, en leckerheden leefden, hy wiste datse verachters van Moyses, ende de Propheten wachten, daer uyt konde hy besluyten, dat sy oock in die plaetsen der pine tot hem souden komen, indien sy haer niet en bekeerden: Maer dat hy in 't particulier soude gheweten hebben hoedaigh de staet van een jeder van hen, doe ter tijt gevecht zy, en seght de Schrift nergens,

Antw. De Schrift en seght oock nergens dat dese rijke met sijn Broeders ghebrast hadde / ofte dat hy er van ghehoort hadde verboegens is dit alleen

A 1 2

Waer-

500 Den Hollandschen
waerschijnelijck / dat de brasserpen sijnder Broed-
ren hem in dit leven bekent waren ghewest: so na-
segh oock uergeng / dat hy de weierschap van 't le-
ven sijnder Broederen / mede-gh-vaacht hadde op
dit leven / want sy kosten ofte allegaert / of temige
baer-en-tusschen ghestorzen sijn: so en volgth dan
dit niet / dat de rijke niet geweten en heeft in i pat-
ticuler hoedanigh den staet sijnder Broederen waf-
doe ter tht / om dat de Schrift / dit uerging in
segh.

Peenius. De verdoemde rijke en vaste noch uyt het ver-
hael der Enghelen, noch uyt de gheijckheit met d'Enghelen,
noch uyt het ghelucksalign aenschouwen, noch uyt de God-
lijcke openbaringz, wat sijne Broeders op aerden deden, so
en kan dan oock uyt het exempl van dien rijken niet bewe-
sen worden, de maniere der kennisse, waer door de Heil-
ghen weten de dinghen, die op aerde geschieden, wan alle
die wijsen, waer doo ghestatueert wort de menschiche
dinghen te kennen, worden tot dese hoofd stukken ghe-
bracht.

Antw. Icht beltinn'er / dat dese verdoemde die
niet geweten en heeft / noch dooz het verhael der
Enghelen / noch dooz het gheluck-salighe aenschou-
wen, noch uyt de Godlijcke op-ubaringe / noch uyt
de ghelyckhept met d'Enghelen: Maer war haet
ghy het verhael vande afstervende verdoemde mens-
chen / want waerom en kost hy dit niet weten dooz
haer / ghelyck Augustinus segh dat de gheluck-salighe
in den Heuel / veele dingen weten / dooz het verhael
van de af-stervende Heilighen?

Peenius. In somma buyten, en behalven de Schrift, en
maghmen niet nae ons goerduncken yet sekelycx stellen van
den staet der afghelovene, want het en is in 't herte der men-
schen niet opgeklommen 't ghene Gods bereys heeft dien, dia hem
lief hebben Esa 64. 4. 1. Cor. 2. 9.

Antw. Op en stellen oock niet yet sekelycx be-
ten / en behalven de Schrift aengaende de weiers-
schap der Heilighen / ghelyck als klarlijck blijc-
tameelijck uyt die seuen Schriftnet-plaerten/ die ich
in myn Victoria van Roomen, ende in dit teggenwoor-
dig

igh Tractaet nu datelijck meermael voorghestelt
hebbe / op de welche Peenius tot noch toe niet een
woort heeft ghesept / blyvende alleenlyck swersen/
tauwieren op de maniere, ter hy de sake selve heeft om
terre ghelstooren / of teghen ghesproken.

Peenius, pag. 291. De Schrift seght wel dat Stephanus op
der aerd in den sone des menschen heeft sien staen aan de rechte
kant Godts Act. 7. 56. en dat Saulus legghende op d'aerde
te stemme heeft ghehoort die tot hem sprack uyt den Hemel Act. 9.
4. Doch dat de agh. storvene Heyligen van den Hemel sien
want derer op de werelt omgaet, en dat de afgestorvene Hey-
lingen, in den Hemel de stemme hoorren van die, de welcke
hier tot haer spreken op aerde, seght wel Cornelius Hazart
pag. 96. 97. maer de Schrifstuer nergens, veel meer seghe-
ter contrarie, ghelyck hier voren gethoont is.

Antw. Nu sie ick klaer / dat Peenius, aengaende de
sake selve, dat is / de wetenschap, die wy / in den Heyli-
ghen te sijn / ghehoont hebben uyt verscheden
Schrifstuer plaatseen / ganischelyck is 't eynden aef-
semen / en dat hy de sake opghoest / want ick sie / dat
wy hict niet anders en sulle kryghen uyt sijn
mout / als 't ghene de wiise, ende maniere aengaet.

Nu segghe ick dat het ghenoegh is / dat wy die sa-
ke leue bi wijzen uyt de Schrifture / ghelyck wy ge-
baan hebbet ! wat de Maniere aengaet / aenghesien
dat het vast / ende seker is uyt Schrifture / dat de
deplighen van ons werten / ooc in 't besonder / soo
volght het nootsakelijck uyt de Schrifture dat er ee-
nighe middelen moeten sijn / dooz de welche sy die
wetenschap kryghen / die middelen segghen wy de
bequaemste te wijsen / die wy binden in de Schriftu-
re / ten opsigte van el vende / aen de welche Godt
voornemeng / ende ghedachten des herten geopen-
barret heeft / gelijck Petrus ; die awesige dingen van
herte in den gheest hebben ghesien / ghelyck Ezechiel,
oste ghehoort / ghelyck Eliaëus etc. Nu en kont gy
hier niet uyt / ten zy dat ghy seght dat de Heylighen
van ons niet met allen en werten / en dat is petitio
principii , want ick hebbe klaer uyt verscheden
Schrifstuer-plaatseen bewesen het contrarie / ende de

Act

welcke

meelcke tot noch toe niet heantwoort en sijn; sae van
de verlegenheit/ ende oomacht van myne Partie de
welche my niet een beleis sel kan voorschellen (soo ik
mede boven verhoont hebbé) dooz het welcke de
Heylighen souen verhind / werden onse particu-
liere nooden/ alle daghe, sae alle ure te weten / hebbe
selt gescreuen dat sp die weten; soo moet ghy dan my-
ne Schrifturen ende redenen dier-aengaende wiede-
legghen / ofte ghy moet my nootsakelijck bekennen
dat er eenighe middelen sijn/ dooz de welcke de Heylighen
dit houen te weten: daer en sijn ghien be-
quaemre middelen te binden als de ghene/ die wo-
trecken upp de Schrifture/ ende oock upp Agathie,
ergo die syn't: vervolgeng en moeten wyp upp Schrif-
ture niet bewijzen / dat die middelen gehuynt sijn
gheweest mer'er daer ten opfichtte van de aysfor-
vane Heylighen / maer 't is ghenoegh datse sijn ge-
bruycht gheweest ten opfichtte van de levende.

Peenius Schoon den Hemel niet wydaer u van aerde, als
aerde van den Hemel, soo is nochtans seer groot en uit on-
derschey: tuischen de stemme van een sterlyck mensche, een
arm aerdworm, om sijn stemme door de wolken te doen
doorgaen, ende te maken datse van de Heylighen in den He-
mel ghehoort worde, en tuischen de stemme des Heren
die met kracht, ende Heerlijckheyts Psal. 29. 4 die de doeden
aerafspreect, ende maeckise levensdigh, niens stemme ghehoort
worden van allen die in de graven sijn. Iohan 5. 25.

Antw. Wat seght ghy dan bau Eliseus, hoe heeft dit
kennen van verre hoorzen / 't gene den Contink von
Syrien, sepde hi syne staep-kattier: Wat seght ghy van
Abraham, die in den Hemel wiesende (soo ghy seght)
heeft kennen hoorzen / ofte verstaen / 't ghene de tij-
ke segde in de Helle / niet teghenaende dat de wiste
de tusschen den Hemel/ ende de Helle meetdt is
als tusschen den Hemel/ ende de aerde: Sae / wat
seght ghy van Stephanus (want dit staet ghy be-
digelyck over) daer wyp nochtans hier disputeren
niet alleen van 't horen, maar oock van het sien, hoe
heest hy op de aerde synde / kunnen sien wat'er ou-
ginch in den Hemel?

Peenius.

Petrius. Maer waer blijven wy nu mee de ghebeden, die
nulheyd gheschieden, in de binne-kamer, de deure gesloten.
vnde? Matth. 6. 6.

Antw. Maer waer sylt ghp blijben met Eliseus, die
alle de woorden die den Coninck van Syrien, met geslo-
pen deuren / spack in syu binne-kamer, van verre
heft kunnen hoozen?

Petrius. Waer blijven wy met de ghebeden der ghener,
die alle enlyck in haer herte spreken, maer haer stemme en
wert niet ghehoort, ghelyck van Hanna de Moeder Samuels
ghewugt wort. 1. Sam. 1. 7.

Antw. Die ghebeden / seggen wyp / kunnen de Heilige
gemu wel hooze of sien / als se aen haer verop ubarret
worden van Godt / ghelyck hys de voorzinemens / en
de gedachten des herten gheopenbaert heest aen
Petrus / en andere.

Petrius. Salmen met Corn. Hazart segghen, datse de her-
ren der menschen doorsien?

Antw. Waerom niet? Want gelijck ick in't voor-
gaende gethoont hebbe / ick en sie hier gheen sma-
ringhept; doch / ick hebbe dit verstaen met dese bepar-
inghe / te weten / dooz de openbaringhe Godts. Soo en
moer ghp niet vraghen / hoe ick dit kan seggen van
den Heilighen, datse de herten doorsien / aenghesien
dat dit Godt alleen toekomt? Want 't is een ander
dingen de herten te doorsien door syu eygen kracht/
ende allwetentheyt / ende wat anders ist / de selve te
sien / dooz de openbaringhe Godts. Immers / ick hebbe
uboven ghesept / (om niet te disputeren van euckje
woorden) dat ick te vreden ben / te spraken ghelyck
ghy: te weten / dat Petrus de voorzinemens des hert-
ten geweten heeft / dooz de openbaringhe Godts.
Wilt ghp daer by blijven / ick ben te vreden / wilt ghp
met: soo sal ick segghen datse de gedachten des hert-
ten ghesien hebben / ende datse daerom nochtans
noch al-wetende sijn ghemeeest / noch almacheigh.

Petrius. Pag. 295. Of de Heilighen schoon die macht
van Godt mochten hebben, nochtans indien sy die waerlyck
hebben, soo zijase herten-kenners, en doorgonders, want
hier en moetmen niet sien op den oorspronck, maer op de-
finitie

finitie van de sake. Soo wie werckingen voortbrengt, welke de Godlycke macht eygen sijn, die wort waerlyc gheleghet, een Goethijcke macht te hebben, of schoon de macht hem mochte mede-ghedeelt sijn. Waer wil dit ten laetsten horen?

Antw. Waer wil dit ten laetsten horen / dat ghy
soo veel papier beklad / om te disputeren van trac-
heit woorden? moet ghy mij niet bekennen dat Pe-
terus gheweren heeft / dat Ananias, ende Sapphyra spraken
teghen haer eygen ghemoet / ofte ghedachten? hou
hy dit wel weten sonder te weten wat ip in haer
ghemoet / ofte ghedachten hadde? hoe wilt ghy uit
dit genoemt hebben? sien? of doorsien? ofte haer voor-
nemeos weten? het eerste en begheert ghy niet / Ergo
in Godts name/ neemt dan het tweede, sien ip wil/
soo weynigh passe telt daer op / hoe ghy dit noemt
als ich maer de sake selve hebbe / dat Petrus heeft ge-
weten het voornemen van Ananias, en Sapphyra, dat
welch sp hadde in 't herte/ niet dooz sijn selven, maar
door de openbaringhe Godts; ofte soo hy dit niet ghe-
weten en heeft / hoe heeft hy dan gheweren / dat ip
spraken teghen haer eygen ghemoet / hier moet u
upt: Want ip en wilt maer het volck abuseren met
fater-merten van woorden / daer ghy wel wet/
dat wy disputeren vande substantie / dat is / of Pe-
terus, ende Paulus dooz de openbaringe Godts hebben
gh-weten de voornemens/die andere menschen hadde
den in 't herte / seght ghy dat ja? / soo hebbe ik al
wat ich begeerte: seght ghy dat neen? / soo seght mij
dan hoe Petrus gheweren heeft / dat Ananias, ende
Sapphyra, spraken teghen haer eygen ghemoet.

Woch wat wil ich hier langher op disputeren:
ich weet wel dat de Schrifture seght / dat God de
herren dooz niet / en dat hy alleen de herren kent van
alle menschen, maer ich en kan nergens binden dat
hy dit doorsien niet en kan mede-deelen aen de Zielen
der Heiligen ten opstiche van vele of sommige men-
schen: want indien de Engelen malkanders ghedach-
ten natuerlijck sien niet'er daet; waerom en
kan Godt niet maken / dat de Zielen der Heiligen dooz

doo^r hoven-natuuerlijcks licht / doorzien de gedachten
der menschen?

Peenius. Maer waer heeft doch onsen Bijbel bekent, ge-
lyck Corn. Hazart seght Pag. 100. dat de Lichamelycke oo-
ren Pauli, soo sijn versterkt gheweest van Godt om de stem-
me Christi te hooren, die tot hem sprack uyt den Hemel? Wij en kunnen niet dencken dat hy dit ghehaelt heeft uyt
dese annotationen op Act. 9. 17. N. 26. waer hy ons schijnt toe
te wisen, wan^t daer en wert gheen ghewagh ghemaeckt
van Christi stemme, nochte van Pauli ooren, om die te hoo-
ren.

Antw. Ghy en hebt myn voornemen niet wel ver-
staen: Ict hebbe u ghewesen tot de annotationen van
uwⁿ Bijbel op act. 9. 17. N. 26. daer uwen Bybel open-
lijck bekent / dat Godt de ooghen Stephani Act. 7. 56.
soo versterkt heeft / dat hy sijnde op de aerde kost
sien wat'er omginck inden Hemel: Dit sijn sijne
woorden: Godt konde het ghesichts Pauli alsoo wel ver-
strekken, dat hy Christum in den gheopenden Hemel konde
sien, als hy ghedaen heeft het ghesichte Stephani act. 7. 56.
van Paulus seght uwen Bijbel, dat Godt sijn gesichte
kost verstercken / ende van Stephanus sept hy / dat
Godt met'er daer dit gedaen heeft. Nu / myn voor-
nemen was / te toonen / dat ghelyck Godt de oogen
van Stephanus, volgeng de bekentenissey van uwⁿ Bij-
bel, mer'er daer soo versterkt heeft / dat hy op
daerde sijnde / heeft ghesien wat'er omginck inden
Hemel: dat hy mede alsoo het ghehoor Pauli verster-
ken kost / om te hoozen van der aerde / wat'er wiert
ghesep^t in den Hemel: dit myn voornemen / al hoe-
wel soo plat niet upghedzuckt / kost ghy eenighsing
mercken Pag. 79. daer ick de annotatie van uwⁿ Bij-
bel, soo verre sp^t diende tot myn propoost / hebbe
voorghestelt / namelijck / soo veel aengaet de ver-
sterkinghe van de oogen Stephani, ende hier uyt heb-
be ick voorderg^t mynen discours ghemaeckt van 't
ghehoor Pauli; om te toonen / dat Godt het ghehoor
Pauli versterken kost / (ghelyck uwⁿ Bybel, die ick
immediatelicke daer voor stelde) bekent / dat hy het
gesichte Stephani hadde versterkt: ende op dat ghy

Act.

dit

dit myn voornemen noch klærder ont sien/soo heb
be ich daer by gheboeght / Hoe dit gheschiedt is, en vraghen
wy niet, 't is ons genoegh dat het inder wachey ghe-
schiedt is, dat is / dat Paulus de stemme Christi ghe-
hoort heeft; op wat maniere, k'en bragher niet na/
andersins het kost gheschieden met het gehoor Pauli,
ghelyck het gheschiedt is / met de oogen van Ste-
phanus, dit is myn voornemen / ende mynen dis-
cours.

Peenius. Ghy behoorde daer nae te vraghen wat ghs-
seyde, en 't en moest u niet ghenoegh sijn onse bekentenis,
die ghy niet en hebt, tot een Fondament te legghen om daer
verder op te bouwen.

Antw. Gh'hebt nu myn voornemen verstaen/ende
te vragen kunnen verstaen uit den discours die ich
houde pag. 97. Ick legghe tot myn fondament de
vounde bekentenis van uwen Bybel, segghende; dat
Godt mer'er daet het ghesichte Stephani heest ver-
sterckt / hier op heb ick ghebouwt / dat hy och het
ghehoor Pauli konde verstercken / ende oversulx al-
sch' legghe dat uwen Bybel / bekent, dit siet name-
lych op de oogen Stephani, ende consecutie op de oo-
gen Pauli, aenghesien dat'er gheen reden en is/war-
om Godt de oogen Stephani soude versterckt hebben/
om te sien van d'aeerde war'er omgincu inden He-
mel / ende niet en soude versterckt / of kunnen ver-
sterckt hebben het ghehoor Pauli, om te horen van
d'aeerde / 't ghene inden Heimel gheseyt wiert / ende
alsoo is de eerste eene openlyke bekentenis / de
andere een heymelijcke.

Peenius pag. 296. Daer wert ghesproken van de verschij-
ninghe des Heeren Iesu, hoe hy van Paulo is ghesien. Wat
op onsen Bybel dese aenmerckinghe heeft, de welche van
hem Pag. 97. niet ghetrouwelyck maer ten halven verhaelt
wert.

Antw. Hoe volght dit? hy en heeft de aenmerckinghe
ghe maer ten halven verhaelt / ergo niet ghetrouwelyck
om myn ontrouwigheyt te toonen / sout ghy inde-
ten bewijzen / dat ick de woordien / die ick doopfie-
le / of verdraept / of vervalscht hebbe: Wau dat
ich

in die bemerkinghe uiter ten vollen voorghestelt
hebbe en is gheen ontrouwighoer / de wyle 't gene
ich verswegen hebbe / my niet en diende noch tot
mijn voornemen / noch tot mijnen discours / noch
cocht tot uw' voorzdeet / veel min tot mijnu nadel.

Peenius. De bemerkinghe luyt aldus: Of na dat geschiet
is dor een ghesichtie des Ghees's alleen ghelyck: Actor. 22. 17. of
uma de ooghen des Lichaems, eer hy van dit licht verblindt wiert,
en niet ghezaght. Soo laet onser Bybel dit oock onghedeideert, ende suspendeert haer Oordeel.

Antw. Ick en trecke my dit uiter aen/ want ick en
hebbe niet willen spreken / ghelyck upt mijne Victo-
rieklacht / van 't ghesichtie Pauli, maer alleenlyck van
hy ghehoor, bouwend op dit fondament / ende be-
kenenisse van uw' Bybel, dat Godt het ghesichtie
Stephani hadde versterkt / vervolghens dat hy oock
het ghehoor Pauli koste verstercken / oste versterkt
hadde met'er daer / ghelyck uw' Bybel bekent/dat
hy niet daer versterkt hadde het ghesichtie van
Stephanus. Immers uw' Bybel gheeft te kenuen/
dat het dooz de ooghen des Lichaems kost ghes-
chieden.

Peenius. Doch, wanneer daer by ghevoeght wort, al
daer dat hy hem ghesien hadde met d' ooghen des Lichaems, dat
en is niet te segghen, ick bekenne dat hy hem ghesien heeft,
met de ooghen des Lichaems, die daer toe van Godt sijn
versteckt ghevorden. Maer indien jemant sulcks hertnec-
kelyck wil le dringhen, soo soude hem daer op moghen ghe-
voort worden: Dat Godt het ghesichtie Pauli alsoo wel ver-
berken konde, dat hy Christum in den gheopenden Hemel konde
sijn, als hy gheedaen heeft het ghesichtie Stephanii Act. 7. 16.

Antw. Ick segghe noch eens/ dat ick van 't gesich-
te Pauli niet ghesproken en hebbe / maer alleenlyck
van singhehoor; macende desen discours/ dat Godt
het ghehoor Pauli konde verstercken / om te hoozen
war Christus sepde in den Hemel / aenghesien dat
uw' Bybel bekent / dat hy de ooghen van Stephanus
heeft versterkt om Christum te sien inden gheopen-
den Hemel.

Peenius. Uyt de singuliere, ende extraordinaire verschijnin-
ghe,

ghe, en kan niet besloten werden, een reguliere, ende ordinarie kennisse, nochte daer in, en kan niet gheleghet werden een fondament van ordinare Godts dienstigheyt in de Kerke, ghelyc k de aenroepinghe is.

Antw. Peenius gaet al voort met sijn eghen phantashen/ en manuekens die hy marcat in sijn hoofd/ teghen memant dispuiterende / dan tegen sijn egen selven; immers niet teghen my: Want ick en hebbe niet gesproken van de verschijninghe die aen Paulo geschiet is / maar allceulijk van 't versterken hys gehoors: veel min heb ich vpt dese verschijninge alleen besloten / een ordinare, en 't reguliere kennisse, noch veel min de aenroepinghe der Heylighen: Want hebbe allceulijk aengewiesen den middel / dooz den welen de Heiligen onse gebeden kunnen hoozen/schoon sy soo langhe ooren niet en hebben, dat sy tot onse stemme kunnen strecken: Soo en han ich niet bedencken tghen wie Peenius hier anders hecht / als teghen sijn schaduwne /oste sijn egen inbeeldinghen.

Peenius. Hoe is Hazart soo verblindt, ende in 't verstant verduysterd, dat hy opentlyck seght pag. 100. Ick en sic geen reden, waei om Godt het verstant van de Heylighen niet so en soude kunnen versterken, of verlichten, dat sy de ghebeden van duysent menschen, 't samen op duysent plaatien gedaen, souden verstaen, en weten?

Antw. Ghy sult my groote vrantschap doen / in dien ghy myn verstant / 't ghene ghy myn vredupsiert te sijn / verlicht mit eenighe redenen/ met de welcke gy my bewijst / dat dit niet en kan wesen. Gheest my naet eenre reden/ ofte soo ghy wil ghet my eenre Schriftuere alleen / om te bewisen dat dit niet wesen en kan/ want daerom en sonden de Heylighen niet alwertende sijn / aenghesien dat de alwertenheprin haer besluyt al wat gepassert is/ al wat regenwoerdigh is / al wat toekomende is / ende al wat mogelijk is / ende hier is alleen queste van te weten de ghebeden van duysent menschen samen/ die niet onryndigh en sijn in 't getal: Syen souden doock niet almachtigh sijn / want ghelyc een sterflich mensch niet er daet dichtwils kennisse heeft van vrede duys

te dypende menschen / en daerom nochtans niet almachtigh en is / alsoo en soude een Heyligh niet almachtigh wesen / schoon hy kennisse hadde van menige dypsent ghebeden.

Peenius. Seghe met eenen, dat ghy gheen reden en siet, waerom Godt hem selven niet en soude kunnen versaecken, waerom hy syne Godlycke eygenschappen de Heylighen niet en soude kunnen mede-deelen, en waerom het Schepsel niet en soude kunnen den Schepper in alles ghelyk sijn.

Antw. Daerom en soude Godt hem selven niet versaken / noch het Schepsel en soude in alles aan den Schepper niet ghelyck sijn / al-hoewel hy de verstanden der Heylighen soo versterkte / ofte verlichterde / dat sy de ghebeden van dypsent menschen t'samen gedaen op dypsent plaatzen verstandeu / en wisten. Daerom wilde ick wel dat gy my dit voorderg beweest / op dat ick op uw' eygen segghen / als-ten 't welck gheen Schrifture en is / niet en steue / ende boortgae.

Peenius. Om de ghebeden te kennen die op eenen tijt, in verscheyden plaatzen gheschieden, daer toe wert vereyscht eene ware alomheyt, welcken wy gheloooven de Eng'relen, noch de Heylighen toe te comen volgens Bellarmini lib. I. de beatu. SS. Cap. 20, resp. ad 3. Argum. eyghen bekente-nisse.

Antw. Ick meynē dat neen / ende bewijse het: 1. daer sijn nu van my uyt de Schrifture, ende myt Augustino verscheyden middelen aenghewesen / dooz de welche / de Heylighen dese wetenschap kunnen behoken / souder selfs teghenwoordigh te sijn / wat noot dan de al-om-tegenwoordigheit? 2. Wie op dypsent plaatzen soude tegenwoordigh sijn (indie Godt dit kan doen) die en soude daerom niet al-om-teghenwoordigh sijn. Want daer is groot verschil / tusschen ber sijn op vele plaatzen, ende tusschen het sijn op alle plaatzen.

Peenius pag. 297. Daer wort oock vereyscht eene absoluete, ende ware alwetentheyt, om jemant Religie uslyck aen te roepen; ende een ghelimitirde en bepaelde wetenschap, ende kennisse en is hier toe niet genoeghsaem. Antw.

Antw. **W**it en **I**s nopt bewesen ghewest / dat een bepaelde wetenschap niet genoeghsaem en is: want de wylle de ghebeden der menschen / altijdt blycken / soo is eene bepaelde wetenschap gheoughsaem om die te verstaen / dies te meer / om dat de Heylighen / noch in't ghemeyn / noch veel welck in't besonder / niet en weten alle de ghebeden van alle menschen / maet van vele ende dat na de gheleghentheypdt vanden tijt / sake / ende persoon die haer aenroepen.

Peenius. Het blijkt uyt de woorden van de H. Schrifte, de welcke de godlycke alwetentheit, ende kennisse des heren, met den dienst der aenroepinghe altoos, en door eenen afscheydelijken bandt, te samen voeghen.

Antw. **T**ot noch toe / en hebbe ich niet een enckle Schrifte ghehoort / daer ghescept wort / dat de reden / waerom men Godt alleen mach aenroepen / is / om dat hy alwetende is, ende doorsiender der herten. **T**is wat anders / de alwetentheypdt te voeghen op de aenroepinghe / ende wat anders / te segghen / dat er nootsakelijck eene alwetentheit tot de aenroepinghewert vereycht / ofte / datmen nienant aenroepen magh / die niet alwetende is.

Peenius. Derhalven heeft Cornel. Hazart met sijn elf Schrifte-plaetsen niet anders als water ghedorscht.

Antw. Hoe kont ghy dit weten / aenghesien dat ghy hier / ofte ghebochten hebt teghen ulve eghen inbeeldinghen / of teghen den wint; lactende gantschelyck baeren de Schrifte-plaetsen van myn inghebracht / om de sake selve, dat is / de dadelijcke waterschap der Heylighen te bevestighen / ende ghy swiere alleen in't wilt op de maniere, ofte middelen, tot de welche ghy niet en mocht komen / voor al eer ghy niet eeng aengheraeckt heft: prius de re, postea de modo: ende oock de redenen / die ghy inghebracht hebt teghen de middelen, zijn soo slecht / dat sy haer seuen schaemen / ghelyck blycct mynne wedderlegginghen. **T**immers myn elf Schrifte-plaetsen hebt ghy stillekens over-gheslaeghen / inde ghy

hebt wel ghedaen: want is saken dat D. Hulsius de sel-
be niet en heeft conuen beantwoorden / hoe sonde
Peenius daer mede deur gheraecht hebben ?

Peenius. Wy moghen noch al ghestadigh roepen : de Hey-
ghen en weten van ons niet.

Antw. Als op 't roepen soud' mytkommen / daer be-
kennen wp gheerne dat ghy ons meester zyt: maer
als het komt op de bewijzen / dat de Heylighen van ons
niet weten; ende als het komt / op het weder-leg-
ghen van onse Schriftnuer-plaetzen / met de welche
wp u over-typghen / dat de Heylighen met'er daet van
ons weten, daer is u verstandt ten eynde / ende den
mont ghesloten om te beantwoorden / al hoe-wel
jijst niet om te roepen.

Peenius. Wy moghen noch al roepen : de wijdde der
plaetsen tusschen beyde is soo groot, dat wy daer door van mal-
tanders affairen niet sekerlijckx en connen weten.

Antw. Ende wp segghen hier teghen / sonder lue-
de te roepen : Daer was eene groote wijdde van
plaetsen tusschen den Coniuck van Syrien, ende Elizeus,
nochtans heeft Elizeus gheweten / alle de woorden, die
den Coninck sprack in sijn binnenste kamer. Wy segghen
doch sonder veel myt te schreeuwen : Daer was ee-
negroote wijdde der plaetsen tusschen Babylonien, ende
Jeualem, nochtans heeft de Prophete Ezechiel, sitten-
de in sijn kamer te Babylonien, gheweren / wat'er om-
ginct binnen Jerusalēm. Wy segghen / sonder veel te
bulderen : Daer was eene meerderre wijdde van
plaetsen tusschen Abraham, (indien hy in den Hemel
was) ende den Rijcken, alster is tusschen ons / ende
de Heylighen / nochtans heeft Abraham conuen hoozen/
wat den Rijcken sepde inde helle.

Peenius. Wy moghen noch al roepen : De Heylighen souden
moren langhe ooren hebben, en scherpichtige oogen, om ons te sien,
ende ie hooren.

Antw. En wp segghen al stillekens hier teghen:
Abraham heeft myr den Hemel (want gho wil heb-
ben dat hy daer was) ghehoort / wat de Rijcke seyde
inde helle / ende nochtans hy en hadde gheen lan-
ge oogen : Ezechiel heeft conuen sien binnen Babylo-
nien,

nien, wat'er omgink binnen Jerusalem, ende noch tangs hy en hadde gheen scherpsichtiger oogen als andere menschen: Stephanus heeft van d'aerde ghesien / 't ghene omgink in den Heimel / ergo de Heilighen connen van den Heimel sien wat'er omgaet op d'aerde. Dese bewijzen pzaem en sooo / dat ghy het moet halen met roepen / ende over-schreuen / op dat uwe Ghemeuite/ epelaes! soude meynen / dat ghy de over-handt hebt; want sy sijn dit gheroep ende gheschreeuw soo ghewoon te hoozen / dat si meer daer nae lopensteren/ als nae bestandige/ ende bondighe bewijzen.

Peenius. Die van het Pausdom en connen het contrarie niet dryven sonder openlijk te strijden teghen Schriftuer, de welcke neghens en seght, dat den Heylighen in den Hemel van onse nooden oock in't besonder, en van onse ghepesten kennt hebben.

Antw. Dit en mooght ghy immers niet luctor roepen: want de jonghe Philosophen souden n'inge lachen / als ghy seght / dat hy strijd openlijk tegen Schrifture / de welcke jet seght / hei ghene in Schrifture niet en staet: Ten staet in Schrifture niet dat Peenius eenen grooten roeper is/ gheleich he selve bekent / daerom en strijt hy nochtrans teghen Schriftuer niet.

Der-halven: hoe derft ghy segghen dat het in Schriftuer niet en staet / dat de Heilighen van ons weten / ende oock onse besondere nooden; aenghiesien dat ick u / ende D. Halsius hier over / uwe Schrifture soo over-tuygh hebbe / dat gheen van beide op de Schrifturen heeft connen antwoorden: soo als claert blijkt uwt beypde uwe schriften?

Peenius. Neghens wiist ons Schriftuer aan verscheyden manieren, op de welcke sy van ons weten, of connen weten.

Antw. Dit is immers openlijk ghelogen; of wel thoont my / ('t ghene ghy tot noch toe niet gedaen hebt) dat die middelen / de welche ick u meer mael hebbe aenghewezen uwt Schriftuer / niet conuen / noch moghen ghepast worden op de Heylighen.

lighen. Thoont hier eeng / sonder roepen / dat ghy een man zyt / ende leert uwe Ghemeente eeng lusteren naer bewijzen / ende niet nae schreentwen / en torpen.

Peenius. 'T is oock een misverstant van Hazart, hier van te maken het voor naemste argument, ende den stock-regel van Partye, de Heylichen en weten van ons niet; want of schoor sy onse ghebeden wisten, ende onsen noode kennen, soo en soudermense nochtans niet meer moghen religieus aenbidden, dan den by ons levende Heylichen, die by onse ghebeden teghenwoordigh zijn, ende onse nootken, en kennen, Religieuslyck van ons aenghebeden mogen werden.

Antw. Ick hebbe nu meermael ghethoont dat dit niet en volght. Iae ick hebbe u gherhoont dat men oock de lebende mach doen een Religieus versoeck van hare ghebeden/wanneermen alleenlyck opficht heeft op harte boven-natuurlycke gaben.

Peenius. Pag. 298. Het voor-naemste argument is veel meer, dat Gode wert uyt sijnen throon ghestooren, sin cere verkort, ende Christus Jezus, den eenigen Middelaer Gods, ende der menschen wert vrongelijkt, ghelyck in het vorighe is bewesen.

Antw. Daer en is gheenen schijn van bewijzen: want alle de Schrifstuer-plaetsen / die ghy tot desen eynde voortstelt/steunen op een fondament/dat ghy selbe ghemaeckt hebt uyt uwe epghen inbeeldinghe/te weten / dat onse aenroepinghe der Heylichen, afgoderije is: dit supposeert ghy sonder eenighe Schrifsture / endaer gaet ghy op bouwen / ende ong eenen hoop Schrifstuer-plaetsen voort-stellen / daermen spreeckt ofte van het aenroepen / ofte het eeren der afgoden: ghy moest te vozen bewijzen / dat onse Heylichen afgoden zyn / ende onse aenroepinghen afgoderij / andersins alle uwe Schrifstuer-plaetsen sprekende van het dienen der afgoden / en komen hier niet te propooste / dan of ick seyde: Godt heeft in den beginne Hemel en Aerde gheschapen, om te bewijzen / dat Christus mensch is gheworden. Alsoo hoopt ghy me-
de een deel Schrifstuer-plaetsen om te toonen/dat'er
V h gheene

gheene andere middelacryg / of vooz-bidders en connen wesen / als Christus alleen / ende wyp tegghen niet den neug op den Bybel , ende thoonen ghetick hier / ende in mijn Victoria ghebaen hebbe / dat in alle die Schriftuer-plaerien niet anders ghetickt wordt / als dat Christus is den middelaer der verlossinghe , ende soodanigh eenen middelaer / is eenig , ende ghy en zyt niet machtigh (ghelyc als blicht wpt 't vooz-gaende) te thoonen dat hier meer upghe sloten worden / andere voozbidders : soo seggelyk wederom / dat het ten lesten hier op moer upthomen / dat de Heylighen van ons niet en weet voorderg / indien ghy soo grooten werck niet in maect / soo ghy hier te kennen gheest / of de heylighen van ons weren / of niet / hoe komt ghy dan gheduerich teghen ons roepen : De Heylighen cabben soo langhe ooren niet , datse ons connen hooren noch soo scherplichtighe ooghen , datse ons connen sien ? Den sijn gheen boden , noch brieven , met de welcke mensch spreken can ? Sy en zijn by ons niet teghen-woordig ? Rusten in den Hemel , ende en bemoyen haer niet met salis faken ? de wijdde der plactsen is te groot tuschen ons en haer ? sy en sijn niet alwetende ? Iae / waerom heb ghy hier vozen getracht om verre te sunten alle de midden / 't zy het aenschouwen Godis , 't zy andere openbaringen , doorz de welcke sy dese wetenschap souben connen hebben ? is dit niet een claeer teeken / dat ghy met alle kracht dese wetenschap haer wilt hente men / dooz het wegheuen van alle middelen / om daer wpt te besluyten / dat wyp haer te verghepen acuroepen / ende bidden ? hiermede claelijc thoende dat ghy de aenroepinghe wegh neemt / indien ghy hare wetenschap wegh neemt ?

Hier mede laet ghy de materte van de wetenschap der Heylighen steken / ende ghy springht over tot het eerder der selver : Wel hoe Peeni , meput ghy hit so niet te schepden / als of ghy voldaen hadt ? Holla ! sou niet : want al 't ghene dat ghy aengaeude dese materie ghepaert / ende gheroepen hebt / en is maar puer ghesnater gheweest van de maniere der toren-

schap / sonder eens aen te raken de substantie selve :
 so heeft uwen cloecken Hulsius oock ghedaen / ghy
 thoont bepde vooz-waer / datghe manhaftighe
 helben zijt / om te kampen vooz de Heilige / ghy
 maect groot gheschreeuw / ende als het spits af te
 byten is / ghy thoont schandelyck uwe soelen ; in-
 dien ghy my niet en antwoort / in't ghene ghy my
 hit op dese plaerse / ende op alle de voortgaende / in
 den Hollandischen Icarus , aenghewesen / schuldigh
 ghebleven zijt / soo sal uwe ghemeynte / indien sp
 noch een straetje lichrs / ende verstantz heest/moe-
 tra bekennen / dat ghy n beter soudt bemoegen met
 te roepen op den preeck-stoel vooz uwe boeren/ als
 met soo slecht te schijven van de verschillen des ghe-
 loofs.

Ghy en zijt niet machtich in formâ te antwooz-
 den / op desen Syllogismus breeder van my/hier bozen
 geselt.

Moyses, Elias, de Apostelen/ Propheten/ Martela-
 ren/ ende alle de Heilighen die by den Throon ston-
 den Apoc. 8. 3. hebben besondere wetenschap ghehadt
 van besondere dinghen / ende gebeden der gheloovig-
 ghen hier op aerde.

Moyses, Elias, (die ghy seght ghestorven te zijn) de
 Apostelen/ Propheten/ Martelaeren / ende alle de
 Heilighen die by den throon stonden / zijn afghestor-
 bene Heilighen.

Ergo afghestorvene Heilighen hebben besondere
 wetenschap van besondere dinghen / ende ghebeden
 der gheloovighen hier op aerde.

Antwoort hier eens op / ist dat ghy kont/ en doet
 het vooz Hulsius, die hier oock heeft schuert van kant
 moeten stekken.

Hier noch dyp verscheden redeninghen / boven,
 ende van de blydschap der Enghelen / dte sp in den
 Hemel bedrijven over de bekeeringhe eens sondaers:
 ende van de beletselen/ die der souden koumen vooz-
 ballen / dat de Heilighen onse besondere nooden
 niet en souden sien alle daghe, ende alle uren: Ende
 bande nootsakelijckept der middelen/dooz de wele-
 K 2 ke

516 Den Hollandischen
he sy dese wetenschap moeten bekomen/ &c. Choont
hier eens/ dat ghy dit kont weder-legghen / anders
als met roopen, & eris mihi magnus Apollo:

Seght nu wat ghy hebe teghen het eere der Hey-
lighen?

Peenius. Hazart en can niet met waerheit segghen
in sijne Praefatie pag. 2. dat wy de eenvoudighe ghe-
meynte grootelijckx bedrieghen , wanneer wy haer le-
ren , dat door de eere , die in het Pausdom den aghesfor-
ven Heylighen toeghedoraghien wert , men te kort doeraet
eere Godts.

Antw. Overtuypgh mij van valscheupt.

Peenius. Men can dat sien in haire publieke schriften , en
daghelycksche praetjcke.

Antw. Alle heyde is ontwaerachtigh.

Peenius. Ten is gheen valscheyt, maer een bekende wan-
heyt , dat in de Roomse Kercke , ende besonderlyk aan
Maria, soodaniche eertitelen ghegeven worden , die God
alleen eyghen sijn.

Antw. Daer en is gheenen eertitel, die Gode niet
epghen is / als desen naem GODT: Dies niet te-
ghen staende heeft David Psalm. 81. 6. ende Moyles En-
di 22. 28 ende Cap. 21. 6. desen Titel ghegeven aan de
voorstanders der Kercke , ende politiecke regeringhe , ghe-
lyck uwen Bybel selve bekent Num. 45. herf. David, of
Moyles daerom te kort ghedaen aan de eere Godts: Nu
vraeghe ick / of wy niet even aan den aghesforvene
Heylighen moghen segghen / als David ghescript heeft
aan sterffelijcke menschen : Ghy-lieden zijt Goden, ende
allegaer Sonen des alder-hooghesten ? Seght ghy dat
neen ! Waerom niet ? seght ghy dat ja : hoe doen
wy dan te kort aan de eere Godts , met den Heyligen/
mindere eertitelen te gheven / als dese ?

Peenius. De Heylighen worden als soodanigh voort ge-
hebeden, waer van eenighe staetjens te voorschijn ge-brachte
sijn van ons Cap. 1. ende 29.

Antw. Daer op hebbe ick u op die plaatse volle te-
raltinghe ghedaen.

Peenius. Hier uyt can het Ghireformeerde volck , hoe
eenvoudig het oock in Pater Hazarts ooghen mach schijnen,
naect.

ueckelijck afgnemen, dat her euckel bedrogh is, en valscheyt legghen, dat er de minste schijnbaerheyt niet en is van soodanigen grouwel, ofte ongherijmtheyt. Ibid.

Antw. Is dit too / ghelyck ghp seght? soo moet het Gheriformeerde volken dobbel eenvoudigh zijn/ sae gauchelijck overvaeren in de Schrifture / als sy onse eritels / die wy gheven aen den Heylighen / houden voor eenen grouvel, daer David ende Moyses, daarnaem die Godt alleen/ en boven alle andere titels toekomt/ gheven aen menschen.

Poenius. Ghy hebt onbedachtelyck dese woorden daer byghevoeght: *tek segghe*, dat my soo verre van daer zijn, van diere Godts te verkorten, door het eersten der Heylighen ('t welck daemelijck in de Roomsche Kercke in swang gaet) dat wy ter contrarien de Goddelijke eere, door dat middel vermeerdern.

Antw. Om te rhoonen dat ick dit met goede hoordach ghesepdt hebbe / soo segghe ick het noch eeng.

Poenius. Hoe de eere Godts, daer door vermeerdert wordt, heeft hy vergheert aen te wijsen; misschien heeft hy ghdacht, dat de ghemeinte van Partye soo eenvoudigh is, datle sijn legghen voor Goddelijk orakel sal aen-nemen, maer dat en heeft hy van de onst niet te verwachten, ghelyck wel van het blinde volck in't Pausdom, het welck een gheooeve, ende saligheydt aen de geestelijcke heeft als verpaot.

Antw. Hoe eenvoudigh dat uwe Ghemeinte hier in is / blinct op het aen-nemen van uwe / en uw gheucker schriften / de welke deurgaens niet anders en zijn als orakels / sondt eenighe preuben/ ghelyc ick u in dit Tractaet op verschependen plaetsen hebbe gherhoont / wanneer ick meermaals uw' segghen hebbe gheoochent/ alleen om dat'er gheene preuben en waren. 2. Opt den Triomph die sy over mijne roepen gheheel Holland denkt niet boerkens en liedekens voor Antonius Hulsius, nter teghenstaende dat hy in ghebrek is ghebleven van t' antwoorden. 3. Opt het aen nemen van hondert / en honderd Schriftnuer-plaetsen / die de Predikanten haer
It k 3   in

in de handt stecken / de selue verclarende op haryghen auctoriteyt / en gheensing dienende tot de materie / die moet gheprooeijt wozden.

Wat het blinti volck van het Pausdom aengau Godt gabe dat uw volck soo verlicht waer / als onse blinde zyn : en waerom shuse roch blinti om datse haer gheloove, seght ghy , ende saligheyde, en de Gheestelijckeyst hebben als verpan.

Aengaende het erste , sy hebben haer gheloove verpan aan de Schrifture / soo sy van de Apostelen thide af tot onse toe / altooghs verstaen ghevew / de welcke haer op die maniere van de gheestelijcke heydt wordt voort ghelyaden / en verhoedt ; dit is immers beter / en gheruster / als syn gheloof u verpan den de Schrifture / soo sy van het erghe veruft / ofte het veruft van een Predikant wort verstaen / noch teghen het alghemeijn gheboren van de oude Rechtsinnighe Kerche/ghelyck als uw volck doet.

Aengaende het tweede , indien het blindheydt sijne saligheyt aan de Gheestelijcke heydt / namelijc aan de Herders te verpan / ende betrouw / so heeft ons van den H. Paulus selue hier in verblint / als hy Hebr. 13. 17. heeft gheseyt. Zijt uwen oogen ghehoort / en, ende zijtse onderdaigh : wan sy waken voor uwen sielen , als die rekeneschap suluen gheren , dat is / seght uwen Bybel N. 36. voor de saligheydt voet hare sielen,

Du thoone selk in't hort / dat Gods eere doozhet
ren der Heilighen wort vermeerdert.

Matth. 25. 40. seght Christus : Voorwaer ick segge u ; 't ghene ghy aen een van myne minste broeders sulc ghetan hebben , dat heft ghy aen my g'edaen : veel meer dan 't ghene men sal ghetan hebben aen synne Moeder / acht Christus of sulck aen hem selve ghetan ware: de eere van / die aen syn Moeder gheschiet / gheschiet noch aen hem Ergo als de Moeder Christi ghe-eere wort / so wordt de eere Christi vermeerdert.

Item Ador. 9. 4. Saule, Saule, waerom vervolght ghy my ? daer seght Christus, dat hy selue vervolght wort / wan

wanneer syne ledē / of Chystenen verholght woz-
den / ergo à contrario , Wanneer die ledē ghe-eert
wozden / hy wordt selbe ghe-eert ; maer syne voor-
naemste ledē / sijn de Heylighen des Heimels / erga
als die Heylighen wozden ghe-eert / Christus wordt
selbe ghe-eert / soo wordt dan syne eere/dooz die eere
vermeerdert.

Dit wijs oock de reden upp : Want de eere des
Moeders / is by alle natien / de eere des Soons /
erga als de Moeder Christi ghe-eert wordt / Christus
haeren Soon / wort mede ghe-eert / soo wort dan
syne eere vermeerdert / dooz de eere sijns Moe-
ders.

Item : de eere des Coninckx wordt meerder /
dooz de eere van syne beste / ende naeste vrienden /
tgo als de Heylighen/die de beste/ende naeste vrienden
Gods sijn / wozden ghe-eerti / de eere Godis wordt
vermeerdert.

Indien ghy hier op seght / de eene eere is gheoz-
loof / de andere niet / ofte de eene eere is borgher-
lick , d'ander Goddelick &c. dat is al petitio principij ,
ende soo slecht / dat het sijn selven schaamt.

Poenius. Maer hoe bewijst gy ,dat de eere Godis daer door
niet en niet verkort ?

Antw. Indiense dooz het eeran der Heylighen ver-
meerdert wordt / soo en hanse daer dooz niet ver-
kort wozden. Doch ik segghe inn/darfe niet verkort
en wort/oui dat wyp Godt , daer dooz van syne eere
niet en ber noben.

Poenius. De onpartydigh e , ende Christelijcke Leser oor-
deele , hoe Hazart dit bethoont.

Antw. Laet wyp den onpartydighen / niet den sijf-
halsighen Leser oordeelen/hoe ik dit bethoone: mij-
ne woordzen sijn dese.

De eere Godis en is niet gheleghen in eenighe upp-
wendiche reecken van eerbiedinghe/ als kniclen/
nijghen/ 't hooft ontdecken / op-hessen der handen/
vader-ballen ter aerden : Want by aldien het soo
waere / soo en souden-men niet comen kniclen voor
Coninghen / noch het hooft ontdecken voor malc-

H h 4

kan-

520 Den Hollandschen
kanderen / sonder Gode te herooven van sijn eere
maer niemandt soo dwaeg / ofte plomp / die sig-
ghen sal / ergo de eere Gods en bestaet niet eyghen-
lijck in de upwendiche teecken: waer in bestaet
dan sal jemant dragen: antwoorde dat sy bestaet
in het knelen / ijghen / hoofd ontdeken / neve-
vallen ter aerde Ec. Voor Godt als wesende Schep-
per van Hemel / ende van aerde / als wendende
eerste Fonteyne van alle goedt / als wegende den
eenighen oorsprong / bewaerde / regeerde / be-
hoeder van alle Schepelen: Maer wip en knelen
noch en vallen ter aerden / noch en bewijzen ewighe
andere eer-teecken voor den Heylighen / als of
sy de ghevers waren / ende eerste Fonteynen van
alle goet Ec. Ergo als wip den Heylighen eerden/wip
en herooven Godt niet van sijn eere.

Blycht klaer in ghelyckenisse: Wie en sal my
niet toesleminnen / dat een Soue knieien mach voor
sijn Vader / als hy hem vergrant heeft / om ber-
giffenis te bidden? Indien dien selven Soue kouwt
hy den Coninch / hy moet oock knieien; sal my nu
niemandt derben segghen / dat dien Soue de selue
eere bewijst aan sijn Vader / die hy bewijst aan
den Coninch / of dat hy de eere des Coninch te hoge
doet / om dat hy sijn Vader eert niet het selue up-
wendiche teecken van knelen: In gheender manne-
ren / niemandt niet: Waerom niet? gheen andere
reden / dan oan dat hy den Coninch als Coninch
eert / ende den Vader als Vader; indien hy voor
sijn Vader knielde / hem eerende / ende aensiene
als Coninch / dan sonde hy humpien twyfelen den Co-
ninch herooven van sijn eere / andersint niet.

Past nu dese ghelyckenisse op de voor-ghestelde
materie. Wip knieien / ende thoonen andere up-
wendiche eer-teecken voor Godt / en voor den
Heylighen / 't is waer / doch voor Godt / knieien
wip als voor Godt / dat is / voor den Schepper van
Hemel / ende van Aerde / voor de eerste Fonteyne
van alle goet Ec. Maer voor de Heylighen bewijzen
wip dese eer-teecken als voor vrienden Godis / die

dat Godt zijn hegaest gheweert / niet alleen in dit
leven / maer uamelyck mi in het ander / met vele
wijnende boven-natuerlycke gaben ; daerom is't
dat oock de eere / die wy haer bewijzen / boven-uau-
merijck is / &c.

Peenus. Wy antwoorden, datter onghelijcke re-
den is van dese uytwendiche gesten, wanncer wy
dieuen-wenden, om een borgherlycke, ende uyt-
wendiche eere te betuyghen, en wanncer die aen-
ghewendt warden, om eene religieuse eere der
aenroepinghe te kennen te gheven. Het eerste ghe-
sniert in een eere, die den Princen, Ouders, en
Meesters, &c. in haere teghenwoordigheydt be-
wesen wordt.

Antw. Dit en is noch beantwoordinghe/ noch we-
derkeeginghe/ maer recht ecue bevestinghe van myn
leggen/ want 't is 't selve dat ik gheseyt hebbe.

Peenus. Maer in de eere die den af-ghestorven
Heylighen in't Pausdom bewesen wordt, door dese
uytwendiche gesten, wordt te kennen ghegeven
een uytwendiche religieuse eere, dat sy, namentlijck,
Den Heylighen achten al-wetende te zijn, en herten-
kenners, en tegenwoordigh, en voorsien met macht
om hen te helpen.

Antw. Heb ick gheen reden ghehadt om te seggen/
dat de ghorefazmeerde Ghemeente bedrogen wordt/
ende ceuboudigh is/ wanncer sy dese dinghen slecht-
sens henen aen-neemt / om dat het haer Preddikan-
ten soo segghen / daer sy vooz de oogh / in dit myn
Tractaat kommen sien / en tasten niet de handen / dat
wy de Heylighen niet aen en sien als al-wetende, noch
als herten-kenners door haer selven / gheijck Godt /
noch tegenwoordigh over-al, want ick hebbe ghetoont
dat se niet al-wetende morten zijn / noch herten kenners
door haer selven / gheijck Godt / noch tegenwoordigh,
veel min over al teghenwoordigh / om onse gebeden

522 Den Hollandischen
te hooren : Hoe kan het waerachtigh zyn / dat w^y de
Heilighen aensien als al-wetende, herten-kenners, oge-
lyck Godt / of teghenwoordigh, jaē al-om-teghenwoor-
digh?

Wat aen-gaet haere hulpe , w^y en sien-sener an-
ders aen / als David de Enghelen aen-ghesien heeft /
als hy septe / dat sy ons bewaeren in alle weghen,
dat is / als instrumenten Godts : Nu en moet ghe-
niet vlaeghen / Wie sal nu segghen dat de eere Gods hier
door niet verkort wordt ? Niemand en sal dat segghen /
dan de ghene / die slechtelijck de valschept wil aen-
nemen voor de waerheydt / ende de Predikanten
ghelooven wilt / in een stuk / dat men uyt dit tra-
taet kan sien / ende tasten onwaerachtigh te zyn.
Met een woordt / niemand en sal dit aen-nemen als
de eenhoudige / ende slechte Gemeente / en namelijc
alle boeren / want de verstandige weten wel heit.

Peenius. pag. 300. 't Is bekent, dat de eerbiedig-
heydt, die door knyen-buyginghe, neder-vallen,
en andersins aen voor-treffelijcke persoonen bewe-
sen wordt, in't Oude Testament een aenbiddinghe
ghenoemt wierdt; maer het is mede waer, dat dit
noydt ghehouden is gheweest voor godlijck, ofte
voortschijn van enighe godlijckheydt, maer tot een
teecken van oormoedicheit eerbiedinghe.

Antw. Wit is al wederom nieuwe bevestinge han-
myne segghen / want 't is 't selve dat ik seggyt pag.
30.

Peenius. Maer de eerbiedinghe, waer door de
knyen des herten ghebogen worden (ghelyck Paulus
s'preekt) in de aenroepinghe, op dat w^y ver-
hoort, aenghenomen, gheholpen, en behouden
werden, is een werck des ghehoofs, ende een voor-
naemste deel van de eere, ende dienst Godts. En
daerom seght Christus Matth. 4. 10. Den Heere nuw
Godt sult ghy aenbidden, en hem alleen dienen, welck is
even het selve met Deut. 6. 23. ende 10. 20. Antw.

Antw. Paulus en spreekt nerghens in syne brieven van syne knyen te buyghen, als Eph. 3. 14. segghende: om de oorsake buyghe ick mijne knyen tot den Vader, &c. Wie is so stout / dat hy hier by hoeghe / ende segghe / dat Paulus hier spreekt van de knyen des herren? Wacc staet dat? neen / Paulus spreekt hier van de knyen des herren, want daer en is gheen reden/ om die woerd onenghelyck te verstaen: Ende alsoo is dese plaets wederom een nieuwe bevestinghe van myn segghen; want Paulus knielde voor Godt / als den Vader onses Heeren Jesu Christi , uyt welcken alle gheslachte in de hemelen , en op de aerde ghenoemt wordt. Wit en doen wy nopt met soo een opscicht voor den Heiligen/ schoon dan wy voor haer knielen / ende doch knielen voor Godt / daer is groot onderschepdt tuschen de ene ere / ende de andere / ghelyck er een groot verschil is tuschen het knielen voor koninghen / en tuschen het knielen voor Godt.

Peenius. Hier en geldt niet Hazarts bedrieghelyck vyvlucht, dat Matth. 4. 10. verboden wordt alleen, iemant buyten Godt aen te bidden, als absoluten Heer, ende Meester van de gantsche wereldt, ende voor de eerste fonteyne van alle goet, als of men wel jet anders mochte religieuslijck aenbidden, als slechts de opinie van weerdigheyt minder is.

Antw. Waerom is dit een bedrieghelyck vyvlucht / en waerom en ghelyct se hier niet?

Peenius. Alle antwoorde, seght Hazart, moet passen op de vrage, soo en is daer niet aen te tvijffelen, ofte dese antwoerde Christi past op 't ghene den duyvel hem hadde voor-gehouden.

Antw. Laet ons dit hooren.

Peenius. De Satan begeerde van Christo aengebeden te worden, en socht hem niet wijs te maken, dat hy was de Iehova, het eerste beginsel, de fonteyne van alle goet.

Antw. Dat en hebbe ick doch niet gheseyt in myn
Victo-

Victorie van Romea : maer / zijn-der gheene anderent
tytclg die Godt alleen toe kouen/ als dese?

Peenius. De Satan en seght niet, dat hy dese dioghen van hem selve hadde, maer hy bekent datse hem ghegeven vvaeren. Luc. 4. 6.

Antw. Dit niet teghenstaende/ telt hondert met de verklaringhe van uwen Bybel, N. 6. dat den duyf hem hier heeft ghedraghen als een Overste, ende Godt deser wereldt: ende over' nclig / in dese qualiteyt heeft hy van Christo wille: aenbeden zija.

Peenius, pag. 301. Onsen Saligmaker weygherd dit niet alleen, om dat hy de duyvel was, maer oock om dat het Ghebodt verbiedt eeniche godlycke eere te gheven aan een schepsel, in wat meyninge het oock soude moghen zijn.

Antw. Christus heeft hem dese eerte ghewegert/ om dat hy hem droegh als een Overste, ende Godt (ghelyck uwen Bybel seght) van de heele gantsche wereldt, want hy choonde hem alle de Rijcken des werelds, (ghelych den Text seght) ende hier op verlocht hy van hem aenbeden te worden. Wat doet nu dese Schriftuer-planse teghen ons/ aenghesien dat wij de H. pligheu ueren eeran als Overste, veel min als Goden, van de heele gantsche wereldt?

Peenius. Wat aengaet de uytneemende boven-natuurlycke gaven, waer mede de Heylighen in den hemel begaeft zijn, die en kunnen niet gheleghiworden tot een fondament van boven-natuurlycke eere, dat is, van een hooger als borgherlycke, ofte menschelycke eere, van een eere die half godlyck is.

Antw. Waerom niet? aenghesien datter niet een natie/ jaer niet een menschen is in de wereldt/ die niet segghen en sal/ dat alle eere moet wesen nae de qualiteyt/ eude conditie van de personen?

Peenius. Behalven dat de Heylighen dese gaven van haer selven niet en hebben, maer door Godis gunst,

gunste, en door sin gheduerighe onderhoudinge, de leue besitten, soo zijn se oock eyndigh, sy zijn gheschapen, ende sy en veranderen de Heylighen in haer wesen niet, maer laeten se schepselen zijn, en blijven.

Antw. Icht en weet niet / dat daer semant opt aen gherwijfselft heest : daerom stemme ick u dit toe niet bollen monde.

Peenius. Daerom en komt oock de boven-natuurlike weerdigheydt, gheen andere eere toe, dan die borgherlijck, of menschelijck is, dat is, die gantschelijck onderscheyden is, jaer verscheyden van de religieuse eere.

Antw. Dat loochene ick / want de reden wijsst ons up / dat de eere moet wesen nae de qualiteeten van de persoonen : Hoe kan ick dan een borgherlycke, of menschelijcke eere bewijzen / aen persoonen / die noch borgaers, noch sterffelijcke menschen zijn ?

Peenius. De eer-tijtelen, en gaven die Corn. Ha-zart voor-wendt, en van Bellarmijn Lib. I. de sanct. beatit. cap. 13. worden op-ghetelt in't bysonder, die komen op haere wijsle toe, oock aen de Heylighen opaerde noch levende, want in hen is oock eene boven-natuurlike deugd, wijsheydt, macht, ende weerdigheydt ; sy zijn mede kinderen Godts, vrienden Godts, erfghenamen Godts ; sy zijn overwinners des Satans, des doods, ende der helle.

Antw. Wy stemmen u dit al toe / ghelyck oock de speecke / die ghy voor-stelt up Chrysostomo : maer wat beslupt ghy hier up?

Peenius. Wie heeft oyt gheseyt, dat de levende daerom religieuselijck moeten vereert worden, of dat hen toe-komt, een meerder als borgherlycke eere, als een ghedienstige, of menschelijcke eere, alsse maer werdt onderscheyden van de religieuse eere.

Antw.

Antw. Ick hebbe hier voren ghezept / dat ik gem
kracht en stelle in dit woordeken / religieuse, ende ghp
moest my segghen / wat ghp self daer dooz verstaet:
Want verstaet ghp daer dooz / godlyke eere, oft en
eere die Godt alleen toe-komt? soo verstaet my dit
woordt in opficht van den Heiligen. Maer verstaet
ghp daer dooz / een eere die meerder als borgheijck
is / ende minder als godlyke, dat is / een middel een,
die boven-natuurlijck is / ter oorsake van de boven-natuurlijcke
gaven der Heylighen, dooz welcke eere Godt
samen ghe-eert mogt in sijn hzenden/dan is't wel
want dooz ditz woordeken / religieuse, en verstaet my
niet anders ten opfiche van den Heiligen/ als dit.

Nu vraeght ghp / wie opt ghezept heeft dat de le
vende om haere boven-natuurlijcke gaven / religie
selijck, dat is / niet soo een eere / als ick nu ghe
hebbe / maghen vereert worden?

ICK antwoorde / dat ick dit niet alleen en heit
ghezept / maer oock in myn Victoria hebbe bewisen
pag. 143. &c.

Darr sult ghp binden dit argument. Abdias 3. Reg.
cap. 18. v. 7. is op sijn aensicht gheballen voor Elias, als
voor een Propheet / ende voor een persoon so on
nemende in heylsgheyd / dat hy vreesde dat den H.
Gheest hem ergheys sou wrech-voeren: Dese qual
iteyten van Elias zijn meerder als borgherlycke / ende
in dese qualiteyten heeft Abdias Eliam ghe-eert. Ergo
met meerdere eere / als borgherlycke: want dit is
eenen grondt-reghel / die niemandt in de werelden
loochent: Daer de qualiteyten of weerdigheten van
een persoon in specie verscheden zijn van andere /
daer niet oock de eere in specie verschepden zijn van
andere: De qualiteyten / om de welcke Abdias Eliam
eerde/waeren in specie verschepden van borgherlycke
qualiteyten/ soo was die eere / die hy hem bewees in
specie verschepden van borgherlycke eere.

't Selbe argument hebbe ick ghemaecht pag. 140.
141. op Luc. 1. 2. ende 18. 42. ende pag. 145. op 4. Reg.
2. 15.

Peenior.

Poenius. pag. 302. Augustinus Lib. 20. contra Fa-
num Cap. 21. seght, dat door de selve eere, de afge-
storvene Heylygen ghe-eert worden met den leven-
den : maar de eere der levenden en is niet meer dan
borgherlyck : soo en kan oock de eere der afgestor-
vene niet hooger gheacht worden.

Antw. Augustinus en seght dat soo simpelijck niet /
maer eerst / sept h̄p / dat het Christelijck volck de memo-
riën der Martelaeren viert met een religieuse solemniteit.
Nota (religieuse) 2. dat dit gheschiedt / om door haere
ghedaden gheholpen te worden. 3. Seght h̄p : Wy vieren
de Martelaaren, met dien dienst van liefde, ende geselschap, met
den welcken oock in dit leven, ghedient worden de heylige
menschen Godts, welkers herte wy bereyten vinden te zijn tot
soodaigh een lijden, voor de Euangelische waerheydt.

Hier siet gy klaer / dat Augustinus spreekt van twee
verscheyden soorten van eere / met de welcke de
gheluck-salighe Martelaeren t'shinen tyde ghe-eert
worden : De eerste was een religieuse, met de welcke
sp̄ haer eerden om door hare ghebeden gheholpen te wor-
den. De tweede was eene eere van liefde, ende onderlinge
ghemeenschap, en van dese seght h̄p / dat se ghe-eert
worden met den selven dienst / niet enckelijck met den
levenden, soo ghp seght / maer met die levenden / de
welcke bereyten waeren te sterven voor de Euangelische waer-
heydt, ofte / die nu in haer herte, ende door haete begeerte
Martelaers waeren, gheleyk de gheluck-salighe Marte-
laeren zijn door haer lyden / en doort : ende soo wilt
h̄p se alle-hepde ghetent hebbet niet eenen dienst van
liefde, ende onderlinge ghemeynschap, ofte oock niet
eenen dienst / die nochtans meerder als borgherlyck
30/ om dat h̄p opficht ghenomen hebben / op de
begheerte van den levenden / om voort Christo te ster-
ven / gheleyk men opficht neemt op het lyden / ende
doort van de gheluck-salighe Martelaeren : Nu/ al-
le-hepde is eene qualiteit meerder als borgherlyck/
Ergo / Augustinus, willende dat-se hepde niet den sel-
ven dienst souden ghe-eert werden / spreekt van een
eere/

eere / oster dienst / die meerder als borgherlyck is / want de eere moet nootsakelijck wesen nae de qualiteyt van de personen / en die qualiteyt van hertog te zijn van voor Christo te sterven / oster metter dattu sterben voor hem / is meerder als borgherlyck / Ergo de eere meerder als borgherlyck.

Peenius. Wel is waer, dat die boven-natuuerlycke gaven, en deughden der aghestorvene Heylighen in den hemel nu volmaecter zijn, dan se hier geweest zijn in dit leven. Doch het is mede waer, dat het niet-te-min de selve deughden zijn, en blijven, sonder datter veranderinge gheschiedt in de gedaante selve, maer alleen in de trappen der volkomenheit.

Antw. Hier op soude men verschepdelyck konnen disputeren. Doch laet het soo wesen/soo alsgeseght; wat is uw' besluut?

Peenius. Soo en moet dan de eere oock rieveranderen in specie, maer alleen in graden van meer, en meer.

Antw. De eere en moet niet veranderen in specie/ Indien ghy sprecket van af-ghestorvene Heylighen te eeren/ ende van lebende menschen/ die ghe-eert werden enckelijck om menschelijcke, ende borgherlycke qualiteyten, dat is onwaerachtig: Indien ghy sprecket van aghestorvene Heylighen/ ende lebende menschen die-men eert om godlijcke, ende boven-natuuerlycke gaven, dat het soo zy: want / met dit opzicht moet nootsakelijck de eere van heypden / soo aghestorvene / als lebende / meerder als borgherlyck zijn / om dat de zijn; soo nochtang / dat de eere der aghestorvene Heylighen hooger van graedt moet zijn / als die van den lebenden / die-men eert met opzicht van haare bogen-natuuerlycke gaben / want / soo ghy selve bekent / de bogen-natuuerlycke gaben zijn in de aghestorvene Heylighen volmaecter / dan se zijn in den lebende

lebenden / soo moet dan de eere / die-men den afghe-
siothen Heylighen toe-draeght met opſicht van hare
boven-naturellyke gaben / volmaechter zyn / dan de
ire / die-men den lebenden / om de selve oorsake be-
wijst ; ende alsoo zijn-dar in de eere / die meerder als
borgherlyck is / ende minder als godlyck (ghelyck de
boven-naturellyke gaben noot sakenlyck vereyfſchen)
doch trappen van minder / of meerder / om dat de
boven-naturellyke gaben / die in de afghestowene
zijn / ghelyck Peenius selve bekent / volmaechter zyn /
dan de boven-naturellyke gaben / in de lebende zyn /
want die maxime , die Peenius nopt-en heeft aen-ghe-
raecht / blijft althijdt vast / ende in haer gheheel / te
weten / de eere moet zyn nae de qualiteyten van den
persoon die-men eert.

Peenius. Wil Corn. Hazart, dat de Heylighen in
den hemel een hooger graedt van borgherlycke eers
weerdigh gheacht werden , dan de Heylighen , die
noch op aerdien leven , wy en willen ons daer over
tot gheen partye stellen , midts dat het borgherlycke
tere blijve.

Antw. Hoe kan tchijdt willen ? of hoe kan dit we-
sen / aenghesien datter in de Heylighen des hemels /
ende in de boven-naturellyke gaben / nter borgher-
lycks is ? Nu wijs mij de reden upt / ende de daghe-
lycke practycke / ende toe-stemminghe van alle
menschen des wereldts / dat de eere moet wesen nae
de qualiteyt van den persoon / hoe wilt ghp dan / dat
ica de Heylighen eere / met borgherlycke eere / aen-
ghesien dat in haer niet borgherlycks is / ass doch
niet sulckg in de boven-naturellyke gaben / om den
welcken sointwijlen de lebende Heyligen zyn ghe-eert
gheweest ? ofte / ghp moet dan strijden teghen de re-
ven / of ghp moet mij bekennen / dat de eere / die-men
den afghestowenen / ende lebenden Heylighen toe-
draeght myt opſicht van haere boven-naturellyke
gaben / meerder als borgherlyck is / ende verschepden
in specie / van de ghene / die-men aen lebende men-
schen

530 Den Hollandschen
schen bewijst / uyt opſicht alleen van borgherlyke/
ende menschelijcke gaben/ ende qualiteyten.

Peenius. Seght ghy dat de afghestorven Heylighen ghe-
Borgherlycke eere can toegevoeght werden, wel, wy on-
kennent.

Antw. Ick hebb'et nu / ende oock in myn Victoria,
wydloopigh bewijzen ; mynē bewijzen moisen eer-
te nste ghegaen sijn / eer ghp dit ontkende ; want
't en tz gheen maniere / datmen jet ontkenne/ alſo
prouwen sijn / ten sy datmen betoone dat de prouwen
van gheender weerdien en sijn, het welcke Gyp noch
niet ghedaen hebt ; ghp moet my segghen hoe eene
eere kan Borgherlyck sijn / ten opſichte van een per-
soon / in den welcken niet borgherlycks is.

Peenius. Selſs de H. Maghet Maia heeft haer Borgerly-
ke eere toege-eygent Luc. 2. 48. als sy seyde : Alle ghe-
ten fullen my Saligh spreken.

Antw. Hier / dit seght ghy sonder prouwe / dat de
H. Maghet hier spreekt van eene Borgherlycke eere,
daerom heb ik recht om dit te ontkennen. Nu staat
het u toe te bewijzen.

Peenius. Ghy seght oock Pag. 115. van den dienst, ende
eere der Enghelen, datſe niet en kan Borgherlyk wesen, on dat
da Enghelen niet Borgherlycks hebben : ſ'en magh oock mit God-
lijck wesen, want wy en houden de Enghelen voor gheen Galen.
Soo moet het dan wesen een middel-matighe eere tuffchen de God-
lijcke, ende de menschelijcke. Maer wat ongherymtheyt iller-
toch, dat wy den dienst, ende eere der Enghelen Borgher-
lyck noemen ? waerom is dat belachelyck ? gelijck Bellar-
mijn seght.

Antw. Is dat niet ongherynt / en belachelych/
datmen een eere sal borgherlychi noemien / die in der-
daer niet borgherlyck is : jae niet wesen en hau / om
dat de Enghelen niet een qualiteyt en hebben / die
borgherlyck is ?

Nu moſt ghp my noch bewijzen / dat de H. Ma-
ghet haer borgherlycke eere heeft toe-ghe-eygent-
alſy seyde : Alle gheslachten fullen my Saligh spreken.

Peenius, pag. 303. Is dan oock de H. Schrift belachelyck,
die de Enghelen onſe mede-dienſtkaechten noemt?

Neen-se / maer hoe wel sy met ons dienst-knech-
ten Godts sijn / daerom en laten sy / niet alleen in
spete / ofte nature te verschillen van ons / maar
oock in soodaniche qualiteyten / in de welcke niet
borgherlyc te binden en is : Hoe wilt ghp dan / dat
schaer niet borgherlyche eere achtervolghe?

Pennius. Sy sijn mede burghers der Heylighen, en Huys-
ghenooten Gods staende met ons onder een Heere.

Antw. Maer men magh niet segghen datse mede-
burghers der sterfliche menschen sijn: men magh
oock niet segghen / dat se huys ghenoooten der aerde
sijn: sy staen wel onder een Heere: maer den Heere
heeft onder hem / sienlycke, ende onsielijcke Schepeelen,
dat is / Schepeelen / ofte dienaeren / de welcke niet
alleen in wesen / ende nature verschillen / maer oock
in andere qualiteyten / die niet een hapt ghemeeng
in hebben met 't ghene borgherlyck / ofte puer men-
schelyck is: dien holgen moeten die Schepeelen
alsmense eert / niet eene eere die in wesen verschep-
pen is / achtervolght werden / ofte ghp moet de
opnie / ende practycke / die de reden aen alle natien/
sae alle menschen / gheleert heeft / oock refozineren/
soo als ghp de Kercke ghereformiert hebi / dat is /
gantschelyck te niete doen.

Pennius. Sal het dan onberaemlyck gheacht worden, de
vereeringhe der Enghelen, mede borgherlyck te noemen?
Antw. Ind'en gp door mede-bo gherlyck, versstaet/
Als mede burghers der Heylighen: soo en is het niet on-
beraemlyck / want dat en is gheen Borgherlycke eere,
of menschelycke, maer boven-natuerycke, ende meer der
da menschelycke: Maer indien ghp / door mede-bor-
gherlycke versstaet (ghelyck ghp het hter wilt gheno-
men hebben) menschelycke eere / ofte een eere die
stant in eghezaghen woz / enekelijck om mens-
schelycke qualiteyten, die vereeringe is ten opschich-
te van de Enghelen onberaemlyck / om dat de En-
ghelen noch oock de Heylighen niet menschelijcks, of
mede borgherlycks met de menschen en hebben.

Pennius. Wy en staen op het woort niet; wy ghebruye-

ken het woort Burgherlyk alleen om daer door in't gemeente beschermen, allerley eere die de creaturen roccom, onderscheyden van de Religieuse eere, die Godt alleen egen is.

Antw. Dat is een misbruyck niet alleen vande rechte reden / maer oock van dit woort (burgherlyk) wanneermen een eere burgherlyk noemt / die au een Scheepsel bewesen wort / 't welch noch in sijn wesen / noch in eenighe van sijn qualiteiten / dat burgherlycks heeft: Want de eere (ten sy dat w't ghebruyck der woorden willen van onder tot boven heeren) moet den naem voeren van de qualiteiten die welke men sement eert: alsoo wort de eere dienen een Coninck bewijst / Koninklycke eere genoemt / ende aen een Prince / princelycke eere / ende aen ten Dader / Vaderlycke eere: Ergo de eere dienen natuertijck bewijst aen de Engelen / en mach niet burgherlyck ghenoemt worden / dat is / eygentlijck spreken / puer menschelycke, om dat sy noch Borgers / noch menschen en sijn; maer moet ghenoemt worden / een Engelsche eere, verscheyden in specie van de menschelycke eere / om dat de Enghelen in specie / ende qualiteiten verscheyden sijn van de menschen.

Peenius. Weet ghy ons een bequamer woort aen te nissen, ofte selve uyt te vinden, wy moghen het wel lijden.

Antw. Dit woort heb ick nu dichtwilz aenghewezen / te weten / een boven-natuuerlycke eere, die meerder als menschelyck is, ende minder als Godlycke; ofte een middel-eere tusshē de menschelycke / ende Godlycke: Wilt ghy die nu niet een woort noemt / Religieuse eere, gelijck Augustinus, en andere die noemt staen / een eere / die Godt alleen toekomt.

Peenius. Hebt ghy, ghelyck sommighe, dit liever te noemen, Officieus, ofte ghedienstighē eere; seer wel, als gyle maar onderscheyt van de Religieuse eere, en dat dit onderheneyt sijn niet alleen in graden, maer in haer gantsche geslachte, non graduum tantum, sed etiam generum.

Antw. Ick hebbe u dese aengaende mijnen voorname genoegh-

moeghsaem te kennen gegeven; ende gethoont/dat
te eere van de Engelen/ ende van de afgestorvenen
heiligen/ volgens de reden/ ende toestemminge van
alle menschen/ niet alleen en moet verscheden we-
sen in graden/ maer oock in specie/ om dat de Enghe-
len/ ende in wesen/ ende in alle hare qualiteyten ende de
sickoren Heylighen in hare boven-naturlycke gaven,
verscheden sijn van alle menschen/ voor soo veel
van de selve aensiet naer hare menschelijcke/ ende
bogerlyche qualiteyten: dieg te meer noch/ om dat
de Schysture nergens en seght / dat'er maer twee
soogen van eere sijn/ te weten/bogerlycke, ende God-
lycke, sonder meer: of soo sy dit ergens seght / wyſt
mp de plateren aen.

Peenius, De exceptien van Hazart op. 1. Timoth. i. 17. E-
sa 42. 8. Psal 29. 2. en hebben niet sonderlinghs in, maer
zijn nu te voren beantwoort.

Anw. Soo veel sonderlinghs hebben sijn/ dat ick
klart gheroont hebbe voor d' oogh / datse hier niet
te propooste en dienen/ om de eere der Engelen/ of
te afgestorven Heiligen om verre te stooten. Want
daer wort alleen gheseyt datmen Godt moet eerien/
waer mede niet mytghesloten en wort de eere die-
men bewijst aan Coninghen / Princen / Ouders/
Meesters &c.

Peenius 'T is waer, die Godt ghebiedt te eerien, ende
verbidden, en verbiedt de Coninghen, en Ouders, ende
vrienden Godts niet te eerien, op een sekere wijse die Godt
vereycht: Doch hoedanigh die eere moet sijn, en magh
niet gehaelt werden uyt onse reden-kavelinghe, maer uyt
de onderwijsinghe van 't Hemelsch woort.

Anw. Ten is niet noodigh dit te halen uyt een-
ghe reden-kavelinghe / want de sake wiſt haer sel-
ven myt/ ghelyck het licht van de Sonne in den mid-
dag/ de kinders selve sullen weten te seggen / dat
sy hare Ouders niet en moghen eerien als Conin-
ghen/ en datse de Coninghen niet meerder eere moe-
ten achter volghen als hare Ouders / soo en moet
dit niet gehaelt worden uyt 't Hemelsch woort/ want
de nature selve die leert her.

L 1;

Peenius.

Peenius. De questie en is hier niet simpelick van de eere, maer van de Religieuse eere, de welcke gheen creature toe en comt.

Antw. Ghy hebt myn in mijnen vryheit gelaten van een woer te ghebruycken / dat my soude belabben. Laet my dan ghebruyken het woort Religieus, hit dooz verst ende, niet een eere / die Godt alleen toe houwt/ maer een boven-natuuerlyke eere / die nietterder als menschelyck is / ende intinder als Godlycke, inde also ist ouwaert chigh / dat de Religieuse eere gheen creature toe en comt.

Peenius. Maer laet ons horen Pater Hazarts Catholycke bewijzen, datmen de afghestorvene Heylighen wel machteren met meerdere eere, als Borgherlycke, met minder als Godlycke.

Antw. Laet ons die wyp hoozen.

Peenius. Dese werden van hem voorghestelt met een breeder deductie van pag. 140. tot 150 ende in't conthaelt pag. 151 alwaer hy sijn gaantsche Tractaat aldus bedrijft: De Heyliche Maghet Maria is van den Enghel Gabriel, ende Elisabeth ghe-eert ghe-weest, om dat sy vol was van gracie, om dat sy de Moeder Godts was, om dat sy gheleigent was onder de Vrouwen, end- soo voort Luc 1. 28. 42. 39. Elias is van Abiasias ghe-eert geweest, om dat hy een Propheet was, en uytneemende in Heylighete. 1. Reg. 18. 7 de Ziele van Samuel is aenghebeden geweest van Saul 1. Sam 23. 14 alle dese voornoemde eer-biedinghen sijn gheschiedt ter oontaken van boven-natuuerlycke gaven alleen, ergo sy sijn geweest niet natuuerlyk, ofte borgherlyck, maer boven-natuuerlyk, ergo uyt de Schrifture is het clair, datmen de Heylighen magtachtervolghen met boven natuuerlycke eere.

Antw. Wat bryngt ghy hier tegen/ om dit te verlegghen;

Peenius. Corn. Hazart bekent selve pag. 144. dat onse questie is van de afghestorven Heylighen te eerien; ghelyck oock het opschrift van dit Capittel spreekt; van de bewijzen datmen de afghestorven Heylighen wel machteren &c. en by spreekt hier van levende menschen te eerien; soo behoort hy metter daer dat hy onnatuerlyck disputeert.

Antw. Hoe volghet dit? sijn dan de argumenten à minori ad majus, van mindere tot meerdere/onnuttelijck ghespuert seggende: Indien het Bloed der sterren, en Bocken de onreyniche heylight, hoe veel te meer het bloed Christi: ende Christus selbe *Matt. 7. 11.* alij hys segt: Indien ghy die boos sijt, weet uwe Kinderen goede gaven te gheyeu, hoe veel te meer sal uwen Vader die in de Hemelen is, goede gaven gheven. Op de selve maniere sal ick segghen van Paulus, ghelycht hys van my doet: Paulus moest bewijzen / dat het bloed Christi ons reynight / ende hys gaet spreken / van het bloed der sterren/ en bocken. Item: Christus moet bewijzen dat Godt Hemelsche gaven gheest / en hys gaet spreken van aerdsche gaven. Is dit oock al onnuttelijck ghespuert?

Ten anderen / de Ziele van Samuel, die Saul ghetruist heeft / en was gheenen levenden mensch.

Peenius. 'T en is de Ziele van Samuel niet geweest, maar eenen duyvel opgeweckt door tooverie.

Antw. Alle de redenen / die Peenius hier teghen ingebracht/ en kunnen niet een hapt gelden/ ten sy dat hys te boren bewijse/ dat desen gheest opgeweckt is gheweest door Toover-conke, dat supposeert hys/ als seker/ sonder bewijsen: daer en tegen / hebbe ick in mijn Victoria pag. 147. gethoont npt den text selve / dat hier gheen Toover-conke en is tusschen bepden gekomen: Ten eersten, om dat de Schrifture het minste ghewach niet en maeckt van eenige tooverie/want soo haest als Saul v. 11. aan de waerleghter geseyt hadde: Doet my Samuel opcomen; sonder meer / Samuel was daer / want terstout v. 12. wort gheseyt: Doe nu de Vrouwe Samuel sagh.

Ten tweeden. de Vrouwe stont verschickt / ende verbaest/uproepende met luyder stemmen; 't welck niet en soude gheweest hebben / indien dit een drombel / door Toover-konst opgeweckt / was geweest/ want soodanigen spooch was de Vrouwe ghewoon meermaelig te sien / soo most dit ghesicht heel an-

Tenderden. Ick hebbe vijf argumenten voorge-
stelt niet weder legginghe der bewijzen van Petrus,
om te toonen / dat het niet een dypbel / maer de wa-
re Ziele Samuels is geweest. Dese alteinael laet Pe-
nius var'en / oock in sijn Tractaat van het voorburga-
Honderc een enkel woort daer op te seggen; soo bin-
nen dan alle die argumenten in haer gheheel / sool-
lanch sy niet wederlegh worden; soo blijft het dan
oock vast / dat hier de Ziele Samuels is verschenen/
ende niet enen dypbel / verbolgeng en heb ich niet
alleen hier gespoten van lebende Heyligen / maer
oock van afgestorvene te eeren.

Peenius. Wel hoe, seght Hazart, sijn dan de afgestorven
Heylighen erger, of slachter van conditie, als de levenae menschheit
O een! sy, die in den Hemel woonen sijn geluckiger, en ha-
re conditie beter, dan de onse: Maer wat doet ter sake?

A tw. Draeght ghy dat: daer ghy wel kost weten
mijne bewijzen / naueelijck dat de eere moet wesen
volgeng de conditie van de personen: maer de con-
ditie van den Heyligen is meerder als die van de le-
vende / indien dan de lebende sijn ghe-certi ghewest
met opscicht op hare hoven-naturelycke gaben / met
eene eere meerder als Borgerlycke, minder als God-
lycke, hoe veel te meer salmen soodanighe eere mo-
ghen bewijzen aan de afgestorven Heylighen / wel-
kers hoven-naturelycke gaben volmaechter noch
sijn inden Hemel / dan die van de levende hier op der
aerden?

Peenius. Laet Moyses by exempl, of de HH. Petrus, en
de Paulus nu Saligh wesende met Godt in den Hemel, so
veele eere weerdigh sijn, als sy waren, doe sy noch leefden
hier op de Werelt: wat raeckt dat onse questie? die en is
niet van haer, die in de Hemelen sijn, te eeren, 't welck wij
weder zyds openlijck bekennen, maer van hen Religieus-
lijck te vereeren.

Antw. Soo raeckt dan dit onse questie / want iek
hebbe ghetrouw / dat men oock de lebende Heyligen/
siende

ende op hare boven-natuuerlycke gaben / Religie-
lick, dat is/ met meerderere eere als Borgerlycke, min-
der als Godlycke heeft ge-eert/ waer uyt volghet/dat-
men dit veel meer magh doen ten opfichtre vande af-
gheschrevenen Heylighen.

Pennius. Doe sy by ons op aerde noch leefden, quam hen
to gheene andere als uytwendighe, ende Borgherlycke eere:
ende nul sy mer Godt inden Hemel leven, soo en can oock
hure eere niet hooger ghewaerdeert worden.

Antw. **Olt is immers eenne vremde/ ende wonder-**
lyke mantere van wederlegghen : Ick hebbe in
goede/ ende wertige forme bewesen / datmen oock
lebende Heylighen uyt opficht van hare boven-
natuuerlycke gaben/met meerderere eere als borgerlyc-
ke/ ende mindere als Godlycke heeft achtervolghet:
Ende nu kryghe ick voor antwoorde : De Heylighen,
doe sy noch leefden op aerde, en quam gheene andere eere
tot, als eenne uytwendighe, ende borgherlycke : Wat is
di ander/ dan de questie selve/ gheben voor reden-
ende blijven hy 't syne / teghen alle redenen / ende
bewijzen : mijne redenen van / tot noch toe niet we-
derlegt wesende/ blijven vast/ oversulex ick ontken-
ne / dat aen de levende Heylighen / doe sy noch leef-
den op aerde geen andere eere toe en quam als uyt-
wendighe / en borgherlycke / wanmerken opficht
hadde op hare boven-natuuerlycke gaben alleen/ ge-
lych Abdias hadde ten opfichtre banden Prophete
Elias, &c.

Pennius. pag. 305. Dese slot-reden en deucht niet? Men
heeft de levende Heylighen ghe-eert in dit leven met meer-
dere eere als Borgherlycke. Ergo veel meer maghmen dit
even ten opfichtre van de agheschrevenen Heylighen, die nu
zijn in den Hemel, want dit voorste wort erkent, ende hy
begaat *petitio principij*. Hy moet sulcx bewijzen, en niet lan-
gher de patientie van den Leser misbruycken.

Antw. **Dese maniere is noch schoonder / als de**
voorgaende : Ick hebbe in myn Victoria van Pag. 140.
tot 145. niet verschepde redenen / ende bewijzen ge-
toont/ datmen sommighe Heylighen heeft ghe-eert met

U 15

met meerdere eere als borgherlycke, ypt opſicht van
hare boven-natuuerlycke gaben/ en nu komt Peenius,
ſonder eens myne redenen te wederlegghen / hier
roepen: Ick ontkenne dat/ gheeft my bewijſen.

Wie ſach ſijn leben ſoo een maniere van diſpute-
ren? Hy ghy dan blint! Peeni, dat ghy myne be-
wijſen niet ghesien hebt: of / indien ghy die ghesien
hebt / hoe kont ghy ſeggen / ick ontkenn'et / eer ghy
de ſelue hebt te uſte gedaen? oſte wel/ ſoo gy meyn
daſſe niet en beſtaen/ ſoo moſt ghy dan toonen/ ende
aenwijſen waer dat de faute / oſte ghebrek is: en/
de alſpo en iſ hier niet meer apparentie van patro-
principij, als dat'er apparentie iſ / dat den hemel
ſal vallen.

Peenius. Daer-en-boven ſoo antwoorden wy op het er-
empel van Abdias.

Antw. Soo dan / nu iſt wel / dat-ghe komt tot de
ſalie / dit moſt eerſt ghedaen geweest ſijn / eer my-
ne voorgaende propositie ontkent wiert.

Peenius. Wy antwoorden op de exemplen van Abdias,
en van de Kinderen der Propheten, en wat dierghelycke ex-
emplen meer ſijn in de Schrift, uyt uwe eygen gronden, die
ghy te voren gheleght hebt in uwe voor-reden part. 2. dat
die uytwendighe teeckenen van knielen, buygen, nedervallen
ter aerde &c. gemeen ſijn ſoo in borgherlycke, als in God-
dienſtighe vereeringhe. En ghy ſeigt duydelyck pag. 130.
dat men wel voor jemants voeten can vallen tot een tec-
ken van ootmoedighe erbiedinghe, ſonder ſchijn van God-
lijcke eere.

Antw. 'T iſ waer/ dat hebbe ick al gheſept: wat
beſluyt maect ghy hter upt?

Peenius. Ghy hadt moeten bewijſen, dat het ghene Abdias, ende de Kinderen der Propheten, een Elias, ende Elisa
ghedaen hebben, meerder is gheweest als een bethooninghe
van een natuerlycke, of borgherlycke erbiedigleyt, ende
beleeftheyt.

Antw. Ghy moet ſussen Peeni, of ghy zyt blint:
Doch ick meyne / dat ghy dit doet upt onnacy/
ende myne bewijſen niet konnende beantwoorden/
nac

nae de selbe komt vraghen/ daerse de geheele werelt
kan sien in myn Victorie van Roomen: Ick stelle u
dan een kozij begrijp daer van noch eens voor den
neus.

Alle eere moet wesen volghengs de conditie / ende
qualiteyten van de persoonen / ditemen eert ; dat is/
indien semant een Coninck is van conditie / de eere
moet koninklijck zyn: Indien men semant eert
om syne natuerlycke qualiteyten / die eere en kan
niet meerder als natuerlyck sijn / ende borgerlyck.
Ergo wanneer men semant eert / die niet een sier
borgherlycks heeft (ghelyck de Engelen/ende afge-
stogene Heiligen sijn) ofte uyt opſicht van eenighe
boven-natuerlycke qualiteyten of gaben / die niet
borgherlycks hebben / (met de welcke de Heilighen
in dit leben begaest sijn) die eere moet boven-na-
tuerlyck sijn / ende meerder als Borgherlycke / of-
te ghy moet my reden van onderschept gheven/ tus-
chen het eerste/ ende tweede.

Mu dan/ Elias, Elisaüs, ende andere sijn ge-eert ge-
weist uyt opſicht van hare boven-natuerlycke ga-
ben / als Propheten, uytneemende in Heyligheyt, Mirakel-
doenders &c. Welche gaben / ofte qualiteyten niet
borgherlycks hebben / Ergo Elias , Elisaüs en andere
sijn ghe-eert ghetreest niet eene boven-natuerlycke ee-
re / ende meerder als borgherlycke. Siet / daer sijn
myne bewijzen uyt myn Victorie in 't kost ghestelt/
die ghy niet en hebt willen sien / om dat ghyse niet
en kost beantwoorden ; siet of gh'het nu kost doen;
ende indien ghy verleghen sijt / braeght de Heeren
Profeſſeūrs van Leyden / hoe ghy dit moet beant-
woorden.

Peenius. 'T en volght niet, desen heeft aengebeden, ergo
Religieuslyck.

Aww. Dit volghe wel: Desen heeft aengebeden
uyt opſicht van boven-natuerlycke gaben / die niet
borgherlycks hebben/ ergo Religieuslyck, dat is/ met
meerder eere als borgherlycke, minder als Godlycke.
Want die eere en kan niet borgherlyck sijn/daer-men
ghen opſicht en heeft / op ier dat borgherlyck is.
Peenius.

Peenius. Hoe sal jemant den Patriarch Jacob bevrijden, die aenghebeden heeft, sijnen broeder Esau, niet alleen een slecht mensche, maer oock een man die niet goet en was?

Antw. Waer staet het dat Jacob, sijn broeder Esau, heeft aenghesien als een Prophete / of int'neende in heylighēpt Ec. ghelycker staet van de kinderender Propheten/ende Abdias? De eere die Jacob sijn broeder bewesen heeft/ is borgherlyck gheweest/ om dat Jacob, hem niet eerde/upt eenig opschiet van bogen-naturelycke gaben/maer enckelijck als sijn broeder/die rijk geworden was/ende met opschiet alleen op eentghe borgherlycke/ ende naturelycke gaben. Waer hebt ghy Jacob gevijft/van Religieuse eere.

Peenius. Wy segghen dat in alle dese plaeften te kennen ghegeven wort dese eere, ende dient, welcken ghemeynlyk van ons borgherlyck ghehoemt wordt.

Antw. Indien uw' enckel segghen by uw' ghemeynte passeert voor bewijzen / of weder-legghingen/ dat is een ander : want soo en ist niet van noode te disputeren/t is genoegh dat de Ghereformeerde Predikanten segghen: Wy segghen dat, ende 't ghe-ne wp segghen / dat sijn ozakels/ ende soo moet het comen op dor's iphae.

Maer hier mede en voldoet ghy aen my niet: Ich sal't verwachten hoe ghy mijne bewijzen sul't weder-legghen.

Peenius. Corn. Hazart, speelt te veel met dese woorden, ende misbruyckt de selve, wanneer hy die foo engh, ende nauwe neemt, als of de borgherlycke aenbiddinghe slechts dese was, de welcke de Politiecke, ende borgherlycke vymuntentheyt tot een fondament, ofte oorsake heeft.

Antw. Is dit spelen met de woorden/ofte de selue mitghrypcken / als men se neemt in haer enghen beteekenisse / ende soo sy van alle menschen ghehoornen worden? Is dit niet liever de woorden mitghrypcken / en daer nede spelen / als men een eere wilt borgherlyck ghehoemt hebben/die uerg borgherlycks eu heeft / noch indi personen selbe/ ghelyca de Engheleu / ende afghestorvenen Heylighen ziju / noch in de qualiteyten , om welcke men jemant cert/

att/ghelijck de boven-natuellike gaben zyn / in
de lebende Heplighen ? dit is oprechtelijck niet de
woogden spelen.

Peenius. Dit wordt van de onse ghenomen in eene gene-
rale beteckenisse , soo als het begrijpt menschelijcke, ende
ytwendige eere den creatueren toebehoorende , nochtans
van de Religieuse, ende Goddelijke aenbiddinghe onder-
sheyden.

Antw. Men vraeght niet/hoe gyp-lieden dit neemt/
maer hoe het inder daet moet ghenomen worden /
ende van alle menschen ghenomen wert: uw' ne-
men is een misbryuck / het ander is het echtych ge-
huyck ; ende ten can niet wesen / dat die eere inder
daet blygherlyck zy / daer de personen/ diemen eere
niet borgherlyckx hebben / ooste indien sp wat borge-
lyck hebben/ghelyck de lebendighe Heplighen zyn/
is saken datmense niet en eert upp opficht van het
borgherlyckx , maer alleen upp opficht van het boven-
maerlyckx , die eere die en kan mede niet borgherlyck
wesen / om dat de eere moet wesen volgens de qua-
liteten om de welckenen jemandt eert. Ende over-
sulcky / ghp en moet niet segghen alleen / hoe ghp
dit neemt / (want uw' nemen en is gheenen regel)
maer ghy moet bewijzen / hoe een eere kan borgher-
lyck genoemt worden/ of syn/daer niet borgherlyckx
en sg.

Daar-en-boven zyt ghy soo wepusgh erhaeren in
de Philosophie / dat ghy niet en weet / dat Genus
onder hem/ verschepden species heeft : moet ghy my
niet bekennen/ dat de qualiteyten, die in de menschen
gebonden worden / andere natuelijcke zyn/ andere
boven-natuellijke ? Hoe wilt ghy nu / dat dese soo
verschepden qualiteyten in specie / om de welckenen
de menschen kan eeren / de selbe eere mede-bringen
in specie ? Is dit niet reghel-recht stryden teghen
alle goede Phyllosophie / ende gheboelen vande heele
gantsche werelt ?

Peenius Pag. 306. Van Saul een godloos Coninck , en
teghen het expres ghebodt Godes Levit. 20. 6. Denuer. 18. 11.

Esaie

Esaie 8. 19. den dooden vraeghende, een exemplel van ware,
ende Gode behaeghlycke aenbiddighe te haelen, is al te
verkeert.

Antw. Waerom dat? Want 't staet wel saemen
dat Saul ghesondicht hebbe in het eerste ende niet in
het tweede: Om dat David overspel ende een mooy
ghedaen heeft / daerom en maghmen niet segghen/
dat men van hem gheen exemplel mach nemen van
bidden/ endo andere deughden.

Peenius. Doet hier by, dat hy, die aan *Saul* verschenen is,
niet en is gheweest de Prophete *Samuel*, maer een duyvels
spoock, ghelyck wy dat met vele argumenten bevestigt heb-
ben *Cap. 30*, in de wederlegginghe van't voorburgh der Va-
deren.

Antw. Eer ghy uwe argumenten voortstoe/soo
moest ghy mijne teghen-bewijzen eerste niete ghe-
daen hebben / en daer op de uwe ghelycht: Soo
lanch ghy dit niet en doet/soo en sal ick niet gehooch
dat de ghene/ die aan *Saul* is verschenen/ niet *Samuel*,
maer een duyvel gheweest is.

Indien ghy seght: Ghy selve moet mijne bewij-
sen weder-legghen / o neen! Want ick was in pos-
sessie van mijne bewijsen / eer ghy de uwe booz ghe-
stelt hebt / en daerom moeten de mijne eerste niete
ghedaen woorden/eer ghy met de uwe komt voor den
dagh.

Peenius. By aldien *Saul* niet slechts een uytwendiche,
ende borgherlycke, maer een Religieuse, ende meer als
menschelijcke aenbiddinghe dien vermomden *Samuel* heeft
toeghebracht, soo heeft hy den duyvel selve aenghbeden,
waerom by oock gheseght wort in sijne sonden ghestorven
te zijn.

Antw. Ick ontkenn'et dat het een duyvel gheweest
is: alsoo ontkenne ick mede / dat hy om dese aen-
biddinghe / gheseght wert in sijne sonden ghestor-
ven te zijn: Want i Paralip 10. 13. wordt wel ges-
segdt dat hy ghestorven is / om dat hy de voorberechte
was te rade ghegaen: hier in heest hy ghesondiche/
maer van sijne aenbiddinghe en spreekt de schrift
niet een woort.

Peenius.

Peenius. Wat belanght het exemplē van den Enghel, ende Elizabeth, de welcke alle beyde de H. Maghet vereert hebben, den Enghel haer groetende, Elizabeth haer zeghende. Siet wat wy hier voren in't voor-stellen van den staet des verschils uyt Brentius in *Luc. 1.* hebben aengheteekent over dese enghelsche groete.

Antw. Wat is dat? dat ghy aengheteekent hebt?

Peenius. Dat het niet alleen gheorloft, maer oock seer veris die te herhaelen, indien daer gheene supersticie, ende godloose opinie mede vermenght is.

Antw. Maer hy ons / en is diesaengaeude noch supersticie / noch goddeloos optint vermengh / so is dan dit herhael hy ons gheorloft / ende seer nut.

Peenius. Maer of nu alle de ghene, die den Enghel, ende Elizabeth hier in navolghen, ende Mariam met dese woorden zinspreken, niet qualijck en connen doen, sal *Corn. Hazart* socht niet bewisen connen.

Antw. Icht en sal 't niet bewijzen: want ick heb' etmer'er daet in myn Victoria bewesen Pag. 140. ende 141. in deser boeghen: Het ghene dat den Enghel spreekt is Schrifture / ofte sijn Goddeliche woorde / het ghene dat hy doet / en is niet qualijck ghe-doen / de ghene dan die spreekt/ende doet / 't ghene den Enghel selve gesproken / ende ghedaen heeft / endoer niet qualijck.

Pu wenschte ick wel dat ghy eens beweest / datse alle qualijck doen/ die de H. Maghet met dese woorde aenspreken: 't is my ghenoegh dat ick behoocht hebbe/ dat het de H. Kercke wel ghebruyckt.

Peenius. 'T is quaet de woorden van Schrifture tot supersticie te misbiuycken, jaer sijnen Godts-dienst door een verkeerde naevolghinghe, jaer na-apinghe bespottelijck te maxen.

Antw. Maer wy en misbruycken in dit stück de woorden bande Schrifture niet tot supersticie/ noch 'ten is gheene verkeerde naevolghinghe / noch bespottelijcke na-apinge: so blvft het dan/dat het niet qualijck ghedaen is.

Peenius,

Peenius Pag. 307. 'T is seker seght Hazart Pag. 142. dat de groetenisse, ofte de eere selve die den Enghel, ende Elizabeth bewesen hebben, namelijck aan Maria, by welcken sy beyden teghenwoordigh waren, niet quaet en was,

Antw. *Moet ghy dit niet bekennen?*

Peenius. Maer hoe can dat goet zijn, ende niet veel meer belachlijck, de Heyliche Maghet, die nu sommige dufsent jae soo veel millioenen mijlen alsser sijn tusschen den Hemel, ende de aerde Pag. 97. 100. verre van ons af is, te grooten met de selve woorden, ende met de eere te achtervolgen met den welcken den Enghel, ende Elizabeth, by haer tegenwoordigh hier op aerden, dat ghedaen hebben?

Antw. *Hiet ghy nu wel / dat ick het in't hoozgaende / seer wel gheseydt hebbe / dat'et ten lesten hier moet op uyt-komen : De Heylichen sijn soo vere van ons, datse van ons niet en weten, noch door believen, noch door boolen? Nu hebbe ick hoven betwesen/ dat se han ong weten / ende verscheyden middelen uyt-Schrifstuer dooz-ghestelt / dooz de weleke sy dese wortenschap bekomien; soa en is het dan niet belachlijck de H. Maghet te groeten schoon sy vele mijlen mijlen van ons is.*

Peenius. Wat is'er meer strijdigh teghen alle goede Theologie, dan te segghen *Ave Maria*, dat is, te bidden voor Maria?

Antw. *In wat Theologie hebt ghy gheleert / dat Ave Maria te segghen is / ick bidde voor Maria : Ick sta wel dat ghy niet alleen de Neder-duytsche / maar doockt de Latynsche taele wilt reformaten : De ghene die u in't ghemoet komende/ seght: week ghegoet Peeni, is dat te segghen : Ick bidde voor u : wat sulgt noch ten lesten al praetan?*

Peenius. Wat is'er meer strijdigh teghen alle goede Theologie, dan Mariam te zeghenen, dat is, alle heyl, en saligheydt haer toe te wenschen, daer sy in den Hemel ghezeght is van Godt, met alle Hemeliche, ende gheestelijcke zegheninghe, en gheniet volcomen gheluck-saligheydt, by Godts aengesichtte, ende lieftijckheden aen sijne rechterhandt eeuwighelyck?

Antw.

Antw. Icht soude kommen loochenen / dat wyp in
dt Engelsche groetenisse, oft Ave Maria, haer heyl/ en
saligheyt toe wenschen. Dat en gheven de woord-
en niet up/ de welche verhaelens-ghewijse op-
geseght worden tot los van de Maether: We woord-
en selue sullen dit up-wijzen: Weest ghegroet vol
vangerarie, de Heere is met u, ghebenedijt zyt ghy onder
de vrouwen, ende ghebenedijt is de vrucht uws Lichaems.
Waar is hier een coetwenschinghe? wyp en segghen
niet/ de Heere zy met u, noch zyt ghebenedijt, noch
de vrucht uws lichaems zy ghebenedijt; maet alleen ver-
halens ghewijse/ de Heere is met u, &c. Icht kan
loochenen dat wyp haer alle heyl/ ende saligheyt toe-
wenschen in dese groete/ jae ict loochen'ei / bewijst
het my up de woorden.

Dies niet tegheurstaende / ghenomen daer waer
rechte coetwenschinghe / ghelyck ghy seght, indien
die stydigh is te ben alle goede Theologie, soo en heeft
Paulus Rom 16. 27 gheen goet Theologant gheweest/
segghende: Den aeten wesen Godt, ZY door JESUM
Christum de heerlijckeit in der eeuwigheyt. Hiet doet
Philipp. 4. 10. ende hoe sult ghy't maken met den H.
Joannes Theologus, die Apoc. 1. 6. seght: Christo zy de
deelijckheit, ende kracht in alle eeuwigheyt? Wat is dit?
Is dit niet eenen mensch? seght ghy neen? de woord-
en nochtans gheben 't klaer up: Seght ghy dat
je? hoe en is niet stydigh teghen alle goede
Theologie / den Vader / ende Christo toe te wen-
schende heerlijckeit / ende kracht / die sp-
mer'er daet hebben / ende van de welche is verse-
kt zyn / darse inder eeuwigheyt die sullen heb-
ben? als ghy desen knoop sult los ghemaeckt heb-
ben / dan sullen wyp lichtelyck den onsen ont-
knoopen.

Pennius. Die jemande groet, en zeghent, die bide, ende
wenscht hem alle goet toe van Godt, naedien ons groeten, en
zeghenden niet anders en is dan een heylsamen wensch, ende
bede om het goede.

Antw. Icht loochene dat wyp de Heiliche Maghet
M III zeghe.

Ick loochene oock / dat alle groete / een ghebed is
voor den persoon diem en groet.

Dat het eenen wensch is / seer wel / maer eenen
wensch kan wel wesen van 't goet / 't ghene semant
teghentwoordighet heeft / by mantere van conga-
ratatie, ofte verheughinghe over 't ghene dat een an-
der heeft / andersintg en kan ick niet sien hoe Paulus,
ende Joannes, aen Godt toeghewenscht hebben / de heil-
lijckheit inder eeuwigheyt, 't en is immers gheen ghe-
bed ghewest / soo moet het dan een groete / gewest
sijn / of eenen wensch / wat is het ghewest?

Pecaius. Laet ons Corn. Hazart eenigh woort Godas voont-
brenghen, waer uyt het blijcke, dat dit Godis wille is, dat
wy Mariam, die nu van ons afwesich is, ende inden Hevel
verheerlyckt is, als noch sullen groeten, ende aenspreken mit
dese woorden, met de welcke den Engel op Godis bevel tot
Nazareth haer heeft ghegroet.

Ancw. Wenght ghy eens een Schriftuer-plaetse
voort / daer ghesepdt wordt dat dit belachelijk is /
dat het supersticie is / dat het met godloose opinie ver-
mengt is / dat het afgoderyt is / en wat noch meer
voortermijnen / die ghy ghebruertig roeft tegen ons
sonder een van al te proberen.

Daer en-hoven / aenghesien / dat ghy dit dattelijck
voor belachelijk uyt ghegeven hebt / om dat de h.
Maghet soo vele milionen mijlen van ons afwe-
sich is / thout my een Schriftuer-plaetse daer dese
reden uyt-ghedrukt wordt: want ick vindt wel dat
Abraham, teghen den verdoemde Rijcken leyde / dat de
verdoemde niet en kosten over houen tot de plaetse
daer hy was / om dat er een seer grote byzedde /
ende wijdde van plaeisen tusschen heyden was /
maer ick en vindt niet / dat hy om die reden / hem
niet en hoorde / ofte verstant.

Hier gyp-leden seght alles wat u in den sin komt /
ende ghy en kont ons gheene rekening upi Schrif-
tuer gheven van u segghen / en dan komt ghy tegen

moeden / thoont my dat myt Schrifture ; en ick
soghe / thoont my dat Schrifture dat ergens verbo-
den / ote berispe heeft / namelijck (want hier is nu
de questie daer van) datmen de woorden / die den
Engel / tot de h. Maghet ghesproken heeft / niet
herhaelen en mach.

Ghy seght datmenche herhalen mach / als'er gheen
superstitie mede-ghemenght en is / maer ghy en
thoont ons niet myt Schrifture / dat my diesaen-
gaende supersticie ghebruycken / dat moest ghy doen
als een man.

Peenius. Ondertusschen sullen wy u laeten hoorien wat
Gregorius Wicelius in *Compend. de feniis omniuers.* voor on-
ghenintheit aengheteeckent heeft in het oplegghen van die
Inghelsche groete.

Antw. Ick bidde u spaert de moepte van syne
woorden ons voor te stellen : want of ghy selve
spreckt in dese materie / of Wicelius , 't is al een din-
ghen / en daervom en hebben de woorden van desen
Wicelius , de welcke niet anders en zijn als enckele
wytroepingen / hy my noch meerder ghewicht /
noch authozirept / als de uwe. Hy seght onder an-
dere; indien Chrysostomus op de acerde ware, hy soude waer-
lijck lachen, indien Epiphanius , hy soude gram sijn op syne
Collyridianen. Praetjens.

Het hier van mijne bemerkinghen teghen Petrus
Cabeljau van Pag. 84. tot 104. ende indien ghy Wi-
celius wilt deseenderen / soo weder-legt eens alle
mijne redenen / die ick daer stelle teghen sijn seg-
ghen van de Collyridianen , en neemt het last van Pe-
trus Cabeljau op / 't welch hy tot noch toe niet en heeft
derben op-nemen/ vreesende dat syne schouders daer
onder souden bestrijcken.

Peenius. 'T is te vergheels dat Corn. Hazart Pag. 143. te-
ghen ons uytroept : Waer laet Partye de eere, die Christus syne
Moeder heeft bewesen , van sijn twaelf tot derrich jaeren , als hy
barr al desen tijds is ghehoorsaem gheweest Ec. Wy sijn immers
soo gheneghen om haer te ceren , als eenigh Christen-
volck ; Ende hy soude sich grootelijckx versondighen die
haer.

haer weygherde dese eere, die Gods gheest in sijn Woon
haer op-ghedraghen heeft.

Antw. Ghy seght wel / dat ghy gheneghen zyt
om de H. Maghet te eerien / maer hoe connen wy di
ghclooven / aenghesien dat wy uoit die gheneghen-
hepdt sien in't werck leggen? immers dat en gheest
uw' volck niet te kennen met woorden / als sy de
Moeder Gods, den naem gheven van Mayken Tim-
mermans, of als sy de ghezeghenende onder alle de
Drouwen / segghen gheweest te zijn / ghelyk een
andere vrouwen.

Peenius. Wy connen soo weynigh voor goet keunen
als sy selve (indien sy in den Hemel hier van kennis hadde)
soude lyden, dat haer ghegeven wierde een eere die soo vol
sacrilgie is.

Antw. Daer en is in onse eere / die wy haer toe-
draghen / de minste schijnbareheydt niet van Sacre-
gie: maer niet uw' enckel segghen/ en praeten/ en
roepen / handelt ghy met uw'e ghemeynte/ghelych
alsmen doet met de cleynne kinderg die krytien/ men
streechse een Matel met bellen in d'handt / om haer
niet dit ijdel gheklanch/ en gheratel te paven Want
alle de Schriftuer-plaetsen / die ghy haer schier in
alle materien in de handt steecht/ wel over-lept we-
seude/ 't en is niet anders als een pdel gheklanch
sonder te treffen/ ende een louter geratel sonder ons
in't minste te hinderen.

Peenius Pag. 310.

Wy sullen dit Capittel sluyten met de woorden van des
wijt behoemden Joseph Hal *Contempl. Sion Cap. 2. Pag. 29. in 8.*
Den Enghel groet de Maeght Maria, hy en bidt niet tot haer,
hy groet haer als een heylige, maer hy bidt niet tot haer als
een goddinne, &c.

Antwoorde.

Wat wilt ghy met de woorden van desen Joseph Hal

hal hebben / dat wy de h. Margherereren als een
goddinne / ende / ghelyck hy daer naer seghe / maken
moeden oode ? Een woordt is ghenoegh om dit te
heantwoorden / ende te segghen / 't is onwaerachtig /
nde ghy / ende Joseph Hal zyt al niet een sop over-
goten.

Peenius.

Tot noch toe en heeft dan Cornelius Hazart niet ghe-
vonden die middel aenbiddinge , die tuschen de God-
delijke , ende menschelike is , welcken hy soo angste-
lijk soekte .

Antwoordie.

Ich bekenne dat ikse niet ghevonden en hebbe :
Want ich en hebse nopt ghesocht , om dat sy nopt niet
mijn handen ghetwest is / maer hebbe die alijt vast
gehad / ende ghelyck claelichk blijcke uyt mijn
Viscone , ghy en heitse nopt my npt mijne handen
kennen ontweldighen / ende nu is de salie noch meer
boor u ghesperceert / om dat ikse in dit teghe-
woordigh Tractaat , soo vast hebbe gheselt / dat er
voor u gheenen middel meer over en is / om my de
selbe t'ontnemen .

Doet eeng u beste / en dat op goede orden / alleg
achtervolghens / in goede forma (ylogistica) , ende niet
alleen met seggen / en rorpen / en ijdele uytvluchten /
in overslaen van redenen / ende bewijzen .

Peenius.

Ghelyck'er tuschen de eerste , ende de tweede Tafel van-
de wet , gheen middel-wegh , gheen medium en is , alsoo
en is er oock gheen medium , tuschen de Religieuse , Godde-
liche , ende eyghentlichee soo ghesegh de aenbiddinge , die
Gode alleen toekomt , 't welck is een dienst-behooren e tot
de eerste tafel , ende tuschen de uytwendiche , mensche-
lijcke

550 Den Hollandtschen
lijcke , ende oneyghentlycke soo gheseghde aenbiddinche,
de welcke noock den Creatueren toe-ghebracht mach-wer-
den , ende is een dienst-behoorende tot de tweede Tafel van
de Wet.

Antwoorde.

Hier soude moeten volghen / dat alles wat ghe-
ofoft is / ende prijsbaer / soude moeten staen in de
twee tafels der Wet : Hoe was dan de besnydintse
by de oude / ende hoe is den Doop by ons gheoz-
loft ? Thoont ons eens ipt de thien gheboden/dat
de eere/ die wy den Heilighen toedraghen verboden
is : Thoont ons/ dat se by ons een gebodi/ ofte Wet
is ; dit en kont ghy niet doen/soo komt ghy dan hier
te vergheefs niet de gheboden voort : Want schoon
sy daer niet gheboden en wort / sy en wort' er niet
verboden / ende sy wort op andere plaezen van de
Schriften ghepresen / ende ghepleeght soo blijfse
dan prijsbaer.

Ten anderen/ thoont my eens in de thien ghebo-
den / datmen de voor-gangheren der Ghemeente
in et ghehoorsaem sijn / ende ceren : Dit en kont
ghy niet doen : Soo stelle ict dan vtw' epghen ar-
gument reghen u / ende segghe : Tusschen de eerste ta-
fel van de Wet . ende de tweede tafel en is gheenen middel-
wegh : De eerste behoort tot de Goddelijke eere, de twee-
de, alleen tot de eere van Vader, en Moeder : Ergo men mach
de voorgangheren der Kerkē niet ceren, Wat dunkt u ?
Volght dit wil ?

Peenius.

In somma uyt het ghene tot noch toe verhaeldt is, blickt
dat die van het Pausdom de behoeflycke eere van den Apo-
stelen, Euangelisten, Propheten, Patriarchen, ende van andere
ghelovighen : iae van de H. Maghet, ende van allen Heilighen, soo Enghelen, als afgestorvene menschen benemen.

Antw.

Antwoorde.

Vaer myt blijkt dat i om dat het Daniel Peenius,
profsant tot Noort-wijcker-hout, soo seght ende soo
invalt / ende sal staende houden / al waert salken/
dat hy in sijn ghemoeit / wiert overtuught van con-
trarie. Als ghy dit Tractaet van woort tot woort sult
wederlept hebbuen / ghelyck ich het uwe hebbe ghe-
daen / dan sal t' eens tji wesen te roepen / het blijkt:
want nopt en machinen roepen in't Recht/bet blijkt,
ten sy dat de redenen van Partye wederlept sijn op
den eenen kant/ende de redenen van de andere Partye
vastghemaeckt op den anderen kant.

Peenius.

Dehalven soo dunckt my dat ick sacher, ende goeder-
sierendereker als het recht, ende billick is, met haer handele,
indien ick op hen toepasse de woorden des Apostels van den
Joden: *Datse Gode niet en behaeghen, en alle menschen teghen*
tzo. 1 Thess. 2. 15. Want sy vertoornen Godt schrickelijck
door afgoderye, ende sy doen onghelyck niet alleen den
menschen, maer oock den Enghelen niet alsoo hare eere te
vergoden.

Antwoorde.

Wie en soude over soodanighe woorden nset
schicken i nochtans / wy zjader wel in gherust /
om dat het Daniel Peenius is / die dit seght / die alijt
het liedekens van den Couckcouck singht / 't is afo-
derye, 't is afgoderye, ende nopt machtigh en is dat te
bewijzen / noch onse teghen-bewijzen te weder-leg-
ghen.

Iae / ick segghe / dat Daniel, met de syne / alle
menschen teghen zijo, wanncer sp willen hebbuen/dat
die eere boighelyck zp / de welche bewezen wordt

Aen

552 Den Hollandschen
aen personen/die noch in haer wesen/noch in haer
qualitechten / jets ghorghelyck hebben.

Nu moeren wy eeng sien / wat dat hy sal op-deen
met de ghetuyghenissen der Oude-Paderen / ende
onser Leeraeren / die ich tot op dese plante opge-
honden hebbe / om de orden niet t'onder-hyden / ende
op datciense allegaet / ghelyck met een opsicht te
kennen naesten.

Ghetuy-